

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu

11 - 17 iunie 1997

(Anul XXX)

23

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

IN MEMORIAM

CEZAR BALTAG

Semnează: Nicolae Breban,
Romulus Rusan, Florența Albu,
Gheorghe Grigurcu, Nora Iuga,
Gabriel Dimisianu

(pag. 12-13)

DIAGONALE

de Monica
Lovinescu

(pag. 7)

Mihai
Ursachi

Un monolog

(pag. 14)

Ilie Constantin

A veni pe lume

(pag. 15)

INEDIT

Danuta Bienkowska

Țara vrăjită a tinereții mele

(pag. 20-21)

POLEMICI

„Scriitori
străromâni“
în limba
latină?

(pag. 5)

Poeme
de
Marta
Petreu

(pag. 8)

Vînătoarea de vrăjitoare

O CARTE despre tînărul Cioran prilejuiește, în Franța, reluarea dezbaterii pe tema vinovăției intelectualilor care au susținut extrema dreaptă interbelică, nazismul sau fascismul. La București apar, pentru prima oară, la Editura Humanitas, *Jurnalele pariziene* ale lui Ernst Jünger (în traducerea extraordinară și cu foarte precisele comentarii ale Vioricăi Nișcov), atacat, și el, nu o dată pentru nu prea clare simpatii pronaziste. În Norvegia, n-a încetat nici o clipă culpabilizarea, pentru aceleași motive, a marelui scriitor Knut Hamsun, tot așa cum, în Franța, Céline a fost și a rămas sub oprobiul public. Vînătoarea de vrăjitoare a continuat în tot cursul jumătății de secol de după război. Colaboraționistilor ori simpatizanților cunoscuți, li s-au adăugat unii despre care nu s-a știut (decît în cercuri restrînse) de la început: a fost cazul de acum cîțiva ani al campaniei contra lui M. Eliade inițiată în Israel, cred, și care a răvășit Parisul, e cazul recent al lui Cioran, ale cărui articole favorabile lui Hitler din anii '30 scăpasera "procurorilor" francezi.

Aș vrea să fac, din capul locului, două precizări. Prima: adevărul se cuvine rostit, chiar dacă e supărător, așa încît dezvăluirea, fie și tardivă, a unor opțiuni politice ori morale ale scriitorilor trebuie făcută cu orice preț. A doua: judecata nu poate ignora contextul și nuanțele. Sînt într-un tot de acord cu Mircea Handoca (al cărui articol despre *Jurnalul* lui Sebastian l-am publicat în numărul trecut al revistei), cînd încearcă să așeze într-o lumină corectă atitudinile tînărului Eliade și cînd atrage atenția asupra unor exagerări ale autorului *Jurnalului*.

Acestea fiind zise, problema însăși a culpabilizării merită o discuție atentă. Nu sînt deloc convins că ea este pusă în termenii cei mai acceptabili pentru istoria literară. În general, eu sînt contra judecării opiniilor unor oameni. Am tot dreptul să nu le împărtășesc sau să polemizez cu ele, dar nu-mi este permis să-i chem pe oameni în fața tribunalului pentru opiniile lor. În afara cazului în care ei au comis crime, în virtutea unor credințe, ei pot să fi fost în greșală, dacă evoluția istorică a dovedit-o, fără să fie prin aceasta și vinovați. Culpă de opinie nu se pedepsește penal. Admițînd contrariul, cădem în tipul de represiune intelectuală inaugurat de sovietici după revoluția din 1917 și de proaspetele democrații populare din Europa de Est după 1948.

Este, apoi, cu desăvîrșire necinstit să tragem la răspundere doar pe acei intelectuali care au avut idei de extremă dreaptă sau au colaborat cu nazismul și fascismul sau, cel mai grav, cu ocupantul, uînd (ori făcîndu-ne a uita) că au existat alții, cu mult mai numeroși, care au simpatizat cu comunismul, în timpul lui Stalin, ca și după aceea, și au colaborat cu puterea roșie instalată de tancurile sovietice. În replică la campania contra lui Cioran, François Furet a semnat în *Le Monde* o scrisoare, împreună cu alți intelectuali francezi foști comuniști, în care solicita să fie judecat cu aceeași unitate de măsură ca și Cioran. Reapriinderea patimilor care întretin vînătoarea de vrăjitoare numai spre dreapta mi se pare un fals pericol, care strîmbă balanța istoriei ideilor în acest secol bîntuit deopotrivă de fantezmele ucigașe ale fascismului și ale comunismului. A închide ochii la cele din urmă, exersîndu-ne vigilența exclusiv față de cele dinfii nu e doar incorect, dar creează un risc enorm de care s-ar cădea să fim cruțați.

Et in Piața Universității ego...

(pag. 3)

CONTRAFORT

de *Mircea Mihaies*

Lecția de limbă moartă

COABITAREA contra naturii dintre Convenția Democrată și U.S.D. a stârnit deja destule comentarii defavorabile pentru a mai pune și eu paie pe foc. N-am crezut nici o clipă în soliditatea înfrățirii dintre cele două blocuri, pentru că le separă infinit mai multe lucruri decât unicul care le unește: setea de putere. Constituită ca alianță conjuncturală pe ultima sută de metri a campaniei electorale, și anume, în jurul președintelui Constantinescu, ea ar fi putut fi viabilă într-un singur context: dacă „prezidențialele” ar fi fost câștigate de Ion Iliescu. Abia atunci ar fi existat șanse ca stângismul echipei lui Petre Roman să facă bună casă cu presupusul radicalism al țărăniștilor, pentru a contrabalansa, flexibil, previzibilele viclenii cu iz kaghebist ale lui Iliescu.

În situația actuală, când țara așteaptă măsuri bărbătești, reforme radicale și, în general, un alt aer al guvernării, lucrurile s-au împotmolit lamentabil. Nici nu se putea altfel. În timp ce corifeii Convenției Democrate spun „hăis”, trapași usediști strigă indignați „cea”. Bătălia confuză în jurul latinescului „restitutio in integrum” e departe de a fi o secvență dintr-o lecție de limbă moartă. E doar prima bătălie pe principii dusă de co-guvernanți. O bătălie cu atât mai crâncenă, cu cât lucrurile puse în joc de una și de alta din echipe diferă substanțial.

Biografia țărăniștilor nu prea le-a îngăduit să beneficieze de avantajele grase cu care s-au procopsit, de-a lungul anilor, „democrații” lui Petre Roman. Pe când foștii învățacei ai lui Corneliu Coposu umpleau închisorile, stafful de azi al lui Petre Roman desăvârșea colonizarea cartierului Primăverii. Dacă mulți dintre senatorii și deputații cederști încă locuiesc la bloc, vechii și noii nomenclaturiști de la vârful U.S.D. se lăfaie în faimoasele vile din zona Herăstrău. Nici o mirare că au poftă de „restitutio...” cam cât dracul de tămâie.

Nu e mai puțin adevărat că inițiativa țărăniștilor îl pune în dificultate pe însuși președintele Constantinescu. El a fost extrem de explicit în campania electorală, iar apoi în confruntările finale cu Iliescu: pe un ton solemn, aproape mistic (inspirat, fără îndoială, de călugărul Vasile), dl. Constantinescu a asigurat electoratul: legea caselor naționalizate nu se schimbă!

Conform Constituției, Președintele are ultimul cuvânt în adoptarea legilor. Așadar, oricât s-ar război țărăniștii și use-diștii, dl. Constantinescu are posibilitatea să blocheze o asemenea lege. Însă încurcăturile abia acum urmează: dacă se opune unei asemenea legi, dl. Constantinescu va părea consecvent cu promisiunile electorale, însă va trimite un prost semnal spre Europa. Dacă o promulghează, face pe placul „europenizaților”, însă iscă grave suspiciuni în legătură cu sinceritatea declarațiilor sale.

Ce rezultă de aici? Că readucerea pe tapet a legii caselor naționalizate e o cumplită cursă întinsă lui Emil Constantinescu de către propriii săi oameni. Ea e, în același timp, o încercare de răfuială între bătrânii țărăniști și aliații cărora nu le pot ierta biografia nomenclaturistă. Iritați de insațiabilitatea oamenilor lui Petre Roman, ei au decis să treacă la loviturile sub centură. Mă mir însă de incredibila lor miopie politică. Echipa romanistă are toate răspunsurile pregătite (între care cel mai solid e argumentul că „restitutio in integrum” nu figurează în programul de guvernare). U.S.D.-ul nu pierde și nici nu câștigă, la capitolul imagine, din confruntare. Din nefericire, undă de șoc îl va afecta pe Președinte, singurul om din tabăra învingătorilor de la 3 noiembrie care

se mai bucură de un apreciazabil sprijin popular.

Ca în multe din acțiunile ultimilor șapte ani ale țărăniștilor, e greu de spus ce prevalează: șiretenia sau tâmpenia. La originea repunerii pe tapet a chestiunii caselor naționalizate se află o logică de tipul „Cutia Pandorei”, în care veteranii cederști sunt mari maeștri. Neobișnuiți să facă socoteli pe termen lung (deh, fatalitatea biografică!), ei joacă o bizară „bătrânească”, cu consecințe imprevizibile. Gurile rele nu exclud o campanie bine orchestrată a cederștilor împotriva omului de la Cotroceni. Să nu uităm răceala pogorâtă între actualul președinte și liderii Convenției în timpul campaniei electorale. De parte de a-l fi sprijinit, aceștia l-au lăsat, practic, în seama grupelor de studenți și a inspirației câtorva consilieri credincioși.

În orice variantă, actuala putere trece și ea prin penibilele probe în care se specializase regimul Iliescu: și anume, fabuloasa ispită de a-și bate singuri cuie în talpă. Incapabili să se ia la trântă cu marile probleme ale țării, ei se complac într-o mingicăreală sterilă, într-o maniacală obsesie de a se afla în treabă. Ceea ce nu vor reuși zecile de moțiuni de cenzură ale iliescienilor de diverse culori, vor izbândi penibilele orgolii din sânul guvernanților. La fel ca sub Iliescu, viața politică de la noi e sortită să nu aibă învingători reali, ci profitori de pe urma stupidității adversarilor. O situație care spune multe despre imaturitatea cronică a clasei politice românești.

La o privire atentă, se poate observa că provocările care pe vremea lui Virgil Măgureanu cădeau în sarcina S.R.I. au fost preluate cu brio de tot felul de parlamentari. De obicei, figuri marginale, înși despre care nu s-a auzit niciodată nimic, figuranți ai amorfei *caracude* parlamentare. Ei par să funcționeze, într-un asemenea scenariu catastrofic, pe post de kamikadze. Firește, o astfel de afirmație e greu de demonstrat. Însă logica elementară spune că oameni care au somnolat luni întregi (ba chiar mandate întregi) nu pot veni, dintr-odată, ca un vulcan în erupție, cu niște legi perfect articulate, documentate și despre care se știe, milimetric, ce fel de efect vor avea.

Ceea ce trăim, stupefiați, sunt consecințele tulburi ale minciunii în care România se complăce de șapte ani. Când atâția dintre *aleșii* poporului sunt foști turnători de cea mai joasă speță, când înșii cei mai dubioși s-au repezit spre ciolanul puterii, e greu să pretindem o viață politică respirabilă. Voci dintre cele mai onorabile se ridică, destul de imprudent, după părerea mea, împotriva *decomunizării*. De teama unor exagerări, s-a ajuns să nu se facă nimic. Puterea exemplului a funcționat, și de data aceasta, ireproșabil. Doar că e vorba de un model negativ. Văzând că nu li se întâmplă nimic, tot felul de clienți, mai mult sau mai puțin vizibil, ai vechiului regim au ieșit bătoși în față. Ei au inițiative, au aplomb, au păreri, au auditoriu. Din păcate, li se vâd din ce în ce mai împede sfurile care-i manevrează.

Sigur, într-o Românie care se dă de ceasul morții să intre în N.A.T.O., astfel de probleme par minore. numai că nu e așa. Ele sunt tot atâtea bombe cu explozie întârziată. Personal, mi-aș dori, înainte de toate, o „restitutio in integrum” a demnității și onoarei fiecăruia dintre noi. Însă tare mi-e teamă că n-am avut-o niciodată. Și că o astfel de pretenție e la fel de irrelevantă ca diversele limbi moarte care nu mai preocupă decât o mână de rătăciți pe drumurile unei tranziții de nicăieri spre niciunde.

POST-RESTANT

de *Constanta Buzea*

DACĂ tot trimiteți versuri pe adresa *României literare*, și dacă tot o cumpărați, răsfoiți-o, citiți măcar paginile rezervate poeziei, sau cu atenție interesată măcar post-restantul. Și dacă din post-restant nu citiți decât rândurile care vă privesc, tot vă puteți alege cu ceva. Nu sunteți nici primul, nici singurul care eminescianizează până la plagia, și nu sunteți nici primul, nici ultimul care nu știe că în limba română n-a existat și nu există cuvântul *vre* și nici verbul *a apare*. Deci, măcar de dragul propriului nume, care vă *va apărea* mai jos, în paranteză, rețineți forma corectă: *vreo, vreun, vreunui, vreuneia, vreodată, vreodinioară* ș.a.m.d. Este drept că Eminescu își încheie poezia *Peste vârfuri* transcriind, însă din motive pur poetice, de metrică, de număr de silabe ce se cer, de accent care trebuie să cadă armonios nu pe una, ca de obicei, ci pe două silabe consecutive, silindu-ne suav să sila-bi-sim: „Mai suna-vei dulce corn/ Pentru mine *vre odată?*”, pauza desfășurând numai grafic cuvântul *vreodată*, ea muzicalizându-l de la trei silabe ale sale către patru silabe. Rețineți, deci, Eminescu notează cu pauză nu cu cratimă. Și mai luând un singur exemplu din Eminescu, din poezia atât de cunoscută nouă, tuturor: „Dacă iubești fără să speri/ A fi iubit *vreodată*...” (s.m.), culpa va rămâne în exclusivitate. Nu-mi fac iluzia că în ceea ce vă privește Eminescu v-ar fi derutat, cum nu cred, în concluzie, că din Eminescu ați citit numai *Peste vârfuri*, ci cred, și vă semnalez cu tărie că dv. citiți dintotdeauna neglijent, neatent, totul, cărți bune și cărți oarecare, publicații, ziare. Nici cel mai prost ziar nu și-ar permite eroarea pe care dv. o săvârșiți curent. Nu strică deci să vă procurați urgent un mic dicționar ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române. Citez întocmai în final câteva versuri din cele pe care ni le-ați trimis: „A-desea/stelei îi urmează umbra.../Și soarele-apunând în orice zi/ o umbră i se pierde-n întuneric/ spre *apare-a* doua zi;/ - Dar alta -/ Așa în orice zi încep un alt destin./ Cu-aceeași întrebare: Se-ntâmplă *vre-odată* ca tu/ să exiști?” din care se înțelege, la rigoare, că elanul poetic nu vă lipsește. (*Cristinel Dădăl*, București) ● Preluând simbolul, motivul liric al lacrimii, (pe care dv. îl aduceți în sprijinul ideii de perfecțiune, probabil formale, dar de ce nu și a conținutului singurei poezii pe care mi-o arătați), vreau să vă spun că, fără să greșiți prea mult, reduceți, minimalizați totuși, încremenii povestea acestei materii îngerești care este lacrima, la numai un segment al vieții ei, la numai un pas al trecerii ei, de la aproape neantul suferinței care o crează până la aproape neantul în care lacrima dispăre. Spuneți: „Am început să scriu. Ceea ce a rezultat a fost o *lacrimă* la care nu am ce să modific. Această *lacrimă* - cum îmi place mie să numesc ceea ce am scris - este o oglindă a sufletului meu. Am așternut-o pe hârtie sub forma unui ciorchine de strugure pentru că din bătrâni se știe că dacă într-o noapte visezi că ai mâncat struguri, a doua zi cu siguranță vei plânge.” Trecând peste explicațiile și amănunțele scrisorii și reținând în atenție numai textul poeziei, cum ideea este valoroasă și unele versuri chiar minunate formulate, eu cred că *lacrima* ar mai avea totuși multe să-și adauge până să ajungă a bijuterie. (*Maria Loredana Haiduc*, București) ● Este lege că atâta vreme cât autorul mărturisește că nu e mulțumit de ceea ce scrie, el nici nu trebuie să-și dorească publicarea într-o revistă serioasă. Elev fiind, ați făcut foarte bine că i-ați arătat profesoarei de română un număr mare de poezii, (50), și că domnia-sa v-a sfătuit să mi le arătați și mie. Dar a făcut-o fără să-și fi spus părerea despre poezii? V-a încurajat găsindu-le bune sau nevrând să greșească s-a spălat pe mâini ca Pilat din Pont. Ar fi fost interesant de știut părerea nesuperficială, neexpediată a domniei-sale. Indiferent ce v-ar fi spus, părerea mea este că textele dv., la cei numai 18 ani pe care-i aveți, sunt mai mult decât interesante, totuși nu încă într-o formă perfectă. Transcriu poemul *Ferigi*. „Gândurile mele cresc ca niște/ ferigi uriașe care au acoperit Soarele./ se incalcă și se strivesc unele pe altele./ se bat pentru viață.../ Îmi pârâie țeasta -/ crapă -/ și gândurile tănesc către cer,/ umplând lumea și înnegrind-o./ ferigi blestimate-ferigi gânditoare./ Mi-ați supt vlagă din mine-/ golindu-mă de sensuri,/ m-ați lăsat pustiu -/ sorbindu-mi viața.” Ați observat că la versul al treilea am operat o mică rectificare. Ideea dinspre final sigur că este falsă. Doar dacă *gândurile* v-ar fi adânc păcătoase ați avea dreptul să le crucificați în asemenea hal. Versul *umplând lumea și înnegrind-o* este cel mai expresiv. Cea mai bună din grupaj, chiar dacă mai toate pasaje se pot reformula, este poema *Traire*, și care mie îmi arată că nu va trece mult și veți ieși în lume ca bun poet, o transcriu aici în întregime: Aș vrea să-mi întorc ochiul stâng/ cu spatele./ pentru a privi în mine;/ iar ochiul drept să privească atent/ la lume./ Ar trebui să nu respir cu o nară/ pentru a-mi putea simți/ în mine;/ iar cu cealaltă să simt/ mirosurile lumii./ Ar trebui să-mi folosesc doar o mână și un picior./ pentru a simți chinul/ cu trupul meu;/ cu mâna și piciorul vii/ să trec prin lume pentru a simți viața./ Ar trebui să trăiesc doar pe jumătate/ cu trupul/ pentru a simți moartea;/ iar cu cealaltă jumătate/ să mă leg de oameni”. Este un bun poem de *antrenament*, un exercițiu în care ideea a fost găsită, ceea ce nu este puțin, dar forma bună, pe măsură, este departe, încă sub orizont. (*Dan-Paul Silișteanu*, București).

România literară

Editată de:

- *Fundația "România literară", cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă.*

Director: Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanța Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Nina Pruteanu (corectură).

Colaboratori permanenți: Marina Constantinescu (teatru), Ioana Pârvolescu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Ruxandra Dinu, George Șipoș (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Tudor Olteanu (Amsterdam), Leons Briedis (Riga).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (correspondență și difuzare în străinătate), Elena Hurducaș (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare), Mihai Minculescu, Victor Ciupuliga (fotoreporter).

E-MAIL: romlit@buc.soros.ro și romlit@romlit.sfos.ro

HTTP://ROMLIT.SFOS.RO
HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT

Et in Piața Universității ego...

S-AU ÎMPLINT, de curînd, șapte ani de la mitingul maraton din Piața Universității. Sînt unul dintre cei ce au participat cu fidelitate la desfășurarea sa febrilă, unul dintre cei ce au luat cuvîntul de la celebrul balcon. Astfel socotesc că se explică, în principal, emoția care mă cuprinde acum: cea de particulă alcătuitoare a mărețului spectacol ce se deversa în realitate, a fantasmei ce devenea istorie tangibilă. Cum aş putea uita vreodată acea dublă apartenență la real și la ideal, la contingent și la absolut pe care o făcea cu puțință impresionanta manifestare? Regimul totalitar ne-a osîndit pentru un revoltător de lung răstimp la o exclusivă subordonare față de o realitate nedreaptă, umilitoare. Visul de abolire a ei era surghiunit odată cu conștiințele celor ce-o nutreau, între granițele țării și-n afara lor. O combinație a factorilor contrastanți s-a petrecut doar, sub amenințarea unei guvernări care a confiscat jertfa din Decembrie, în spațiul ce s-a intitulat, cu o naivă superbie, „zona liberă de comunism”. Era ca o minusculă insulă acoperită de fluturi, pîndită de o furtună grozavă. Fluturii erau corturile albicioase în care se adăposteau, într-un disperat gest protestatar, diverși năpăstuiți ai soartei, rod incontestabil al „celeii mai înaintate orînduiri din lume”. Furtuna care se apropia, spre a se dezlănțui devastator, în cele din urmă, o reprezenta forța represivă a unei cîrmuiri încă nu îndeajuns de „emanate” din cea a dictatorului recent răsturnat, deoarece se confunda, în „cadre”, mentalitate și apucături, cu aceasta. În scurtul răgaz îngăduit de soartă, idealul, acel „supranatural din noi”, după cum îl definea un mare moralist, s-a întrupat sub chipul unor oameni care-și aruncaseră lanțurile tuturor opreliștilor și ipocriziilor, strălucitori de identitatea lor deznădăjduit regăsită, la capătul întinericului ce părea fără capăt, ca într-un basm...

Dar să încerc a mă detașa de acel profund sentiment retrospectiv pentru a aprecia ce a însemnat, ce înseamnă fenomenul Piața Universității într-un plan mai obiectiv. Caracterul său spontan n-a exclus o suficient de precisă axare a sa pe cîteva caracteristici pe care ni le putem însuși ca pe o importantă zestre morală ori, cel puțin, ca pe o experiență de neocolit, obsesie a unui timp ieșit din timp, privilegiat, cu aer de miracol. Una este cea de exercițiu al libertății. Un exercițiu specific, precum orice formă autentică de libertate, deosebit atît de manifestările din Occident, ca și de cele din restul „lagărului socialist” (demonstrația din Piața Venceslas, bunăoară). Un ritual al unicității - dacă ne e îngăduită o atare sintagmă a unui dureros orgoliu -, al unicității conștiinței românești, exasperate de anamorfozele

cumplete ale minciunii, care permitea ca neocomuniștii ce-au săvîrșit, în paralel cu marea izbucnire de revoltă populară, un rapt sîngeros, pecetluit de asasinarea a multe sute de tineri (dar și de executarea cîrmaciului „genial”, pînă ieri proslăvit, dar care devenise incomod), să treacă drept purtători ai însemnelor democratice, lupi în piele de oaie mioritic-europeană. Brutal înlăturați de la preluarea puterii, cei mai lucizi, mai puri, mai autentici opozanți au reacționat cu o aparentă nesăbuintă, ca-n confruntarea lui David cu Goliath. Cu miinile goale și cu icoana lăuntrică a unui crez, au ilustrat ceea ce Max Weber numea „etica responsabilității”, cea care optează pentru adevăr, indiferent de consecințe. Și-au luat îngăduința unei „ieșiri în stradă”, care să semnifice o „denudare” a adevărului, comportîndu-se copilărește-eroic (dar nu reprezintă orice eroism, după cum afirma cineva, o copilărire sublimă, trecînd, prin sacrificiu, în transcendență?).

LIBERTATEA astfel manifestată nu era, desigur, una anarhică. Numai vrăjmașii săi, cocotați în funcțiile de conducere ale statului, au îndrăznit a-i taxa pe demonstranții din Piața Universității drept „golani”. Poreclă preschimbată în renume! În treacăt fie zis, ce snobism hilar a ajuns a-i insufla pe nomenclaturistii de ieri, care se dădeau drept „reprezentanți ai clasei muncitoare”, dacă au recurs la acest termen scîrbit - burghezo-moșieresc, nu-i așa? - de delimitare față de oamenii reali ai muncii, de legiunea de frustrați ai „socialismului victorios”! Anevoie și-ar putea șterge dl. Ion Iliescu această pată de lese-proletariat de pe obrazul d-sale. În fapt, „golani” se pronunțau în temeiul unei etici. Al unei etici a purificării și a creației, la antipodul pseudoeticii totalitare, impurificatoare, sterile, etică ce s-a impus în sacrificialele zile de la sfîrșitul anului 1989. O etică ce reinstaura, fie și pe o cale laică, fie și prin mijlocirea unor inoportune invocații naționaliste, valorile civilizației creștine oculatate, care însă au avut șansa de-a crește subterestru, aidoma semînelor. „Morala creatoare, arăta Berdiaev, trebuie să fie construită pe bărbăție și grijă pentru înălțarea creatoare. Frica de pieire înjosește omul și devine pînă la urmă imorală și ireligioasă prin motivele ei... Neînfricarea și curajul sînt virtuți religioase... Cavalerismul este veșnic prin misiunea sa. El a introdus în lume valori eroice - valoarea onoarei sacrificiale și a fatalității sacrificiale”. Cuvinte pe care le-ar fi contrasemnat bucuros și al nostru N. Steinhardt. Demonizarea comunistă, care-și propunea elaborarea unui „om nou”, robotizat, ale cărui exemplare apăreau cu atît mai

reușite, cu cît erau în mai mare măsură marcate de lașitate, nedemnităte, obediență ticăloșită în perspectivă unei dezumanizări progresive, primea astfel o ripostă. Se producea un act de exorcizare. După hecatomba din Decembrie, primăvara Pietii Universității a reprezentat cel mai de seamă moment lustral al ultimei noastre istorii septenale.

SI ACUM am ajuns la cea mai delicată întrebare: a mai rămas, azi, ceva viu din tulburătoarea învolburare de atunci, din incandescența sufletească ce ne transfigura, trecîndu-ne dincolo de noi înșine? N-am putea răspunde fără a ne referi pe de o parte la victoria opoziției democratice (deși în alianță cu dl. Petre Roman!), în noiembrie 1996, pe de alta la decepțiile ce le-am încercat și le încercăm în continuare, după acel eveniment ce l-am contabilizat, din toată inima, la rubrica, rar abordată, a biruințelor. Sînt un intelectual și răspund, evident, în numele meu și al categoriei căreia îi aparțin. Voi recunoaște, așadar, că așteptam victoria coaliției democratice ca un semn fast, ca o ploaie menită a dezlega recoltele, și ne-am bucurat cînd s-a produs. Dar - nu știu cum - această ploaie ocolește tocmai lotul producătorilor de valori ale spiritului, din șirul cărora s-au ivit cei mai cunoscuți disidenți, cei mai de seamă militanți pentru o societate democratică. Scriitorii, artiștii, cercetătorii, cărturarii se vîd marginalizați - nu ca pe vremea lui Ceaușescu, întrucît mecanismele s-au schimbat - dar cu efecte, din păcate, similare. Dacă nu și cu unele note agravante! Să citez cuvintele, defel îmbucurătoare, deși întru totul corespondente realităților, așa cum le înregistrăm cu toții, ale prozatorului Alexandru Vlad, cuprinse într-un articol apărut în *Vatra*: „Ei au de ales între a se înscrie în partidele proaspăt ciștigătoare, devenind consilieri de mîna întîi ai activiștilor de mîna a doua și găsindu-și apoi, eventual, un loc în acest tabel al lui Mendeleev al grilei de negocieri a posturilor administrative, sau, dacă nu, să dispară în anonim și muțenie. Pentru că fac greșeala a fi interesați mai mult de aspectul social și economic al crizei decît de jocul politic”. Deoarece jocul politic tinde la o autonomie, de la un punct, primejdiosă, răspunzînd în exclusivitate, în fanatism, ca un joc de ruletă. În cadrul acestui joc politic (*recte* politicianist), creatorii nu sînt percepuți decît ca instrumente ale acestuia și cițuși de puțin ca participanți cu drepturi egale, în vederea unor țeluri ce se cuvin urmărite în afara sa. Cît de simptomatică este anemica participare a marilor nume de disidenți în sfera deciziei politice, cît de apăsătoare este absența aproape totală a scriitorilor din paginile presei acum „majoritare”! Nu putem a nu aminti și declarația președintelui Emil Constantinescu, care dă impresia a ne elimina și din clasa patrioților: „A fi patriot în România nu înseamnă, acum, a scrie poezii, cîntece, studii de istorie contemporană (*sic!*). Înseamnă acum a fi bun manager”. La vremuri noi, tehnică veche, stupefiant de veche! Așa cum am mai avut prilejul să spun, scriitorii au ajuns a ocoli *Dreptatea* (sau periodicul îi ocolește pe scriitori? Dar nu e tot una?), iar pagina culturală din *România liberă* e o pildă de improvizație sărăcăcioasă. Cineva, de undeva, „de sus”, (poate să nu fie o persoană, ci doar o difuză pornire colectivă, o rezultantă sintetică a unor obscure reminiscențe) pare a ne spune: „Nu mai avem nevoie de voi! Nu ne mai interesați! Descurcați-vă cum puteți!”. Un suflu de ingratitudine bate dinspre puterea „democratică”, înspre noi, cei ce ne afundăm în sărăcie, în dificultăți sporite de activitate și de publicare, în demoralizare, ca și cum... însă n-are rost a continua fraza deziluziei, ce poate căpăta înfățișări aprige! Ce-am putea face? Să ne renegăm trecutul? Să ne abjurăm principiile, pentru unii de-o viață, pentru a-i „pedepsi” pe cîțiva politicieni mediocri, de care nimeni n-a auzit pînă deunăzi, pe ariviștii și îmbogățiii care continuă a se găsi, cei mai mulți, pe linia de plutire a unei prosperități impertinente, în ciuda asanărilor proclamate? În nici un caz nu le-am putea oferi un asemenea dar! Credem că e mai nimerit a ne întoarce, în ceasurile de cumpănă, tot mai numeroase, către acea feerie dezinteresată și eroică ce a umplut Piața Universității, ca spre un izvor moral absolut. Un izvor în preajma căruia i-am uitat mai ușor pe d-nii X, Y și Z, care, după ce ne-au folosit drept carne de tun politică, vădesc acum alte gusturi, mai lumești.

Gheorghe Grigurcu

România literară 3

MIC DICȚIONAR

de Mihai Zamfir

JOC

PRĂBUȘIREA regimurilor comuniste din Estul Europei a avut, în Europa Occidentală, un reflex simetric neașteptat: partidele de stînga, uneori asociate direct cu comuniștii, au ajuns la putere. În doar cîteva luni de zile, Italia, Marea Britanie și acum Franța au basculat politic în mod violent; trei dintre cele mai mari țări europene votează masiv la stînga, după ce - ani la rînd - guverne de dreapta le asiguraseră prosperitatea și stabilitatea. În acea parte a lumii bogăția a crescut continuu, venitul *per capita* a atins cote spectaculoase, n-a fost nici război, nici criză majoră. Atunci?

Pentru un străin - mai ales pentru un om din Est - opțiunea electoratelor englez sau francez pare absurdă. Tocmai acum, cînd toată lumea știe ce înseamnă comunismul și ce a adus el pentru milioane de europeni, să alegi un regim de stînga? Și tocmai acum, cînd este evident că doar economia de tip liberal aduce prosperitate, să votezi pentru etatism, contra propriei tale bunăstări? Niciodată pesimista formulă românească *Li s-a urît cu binele* n-ar fi, în context, mai potrivită.

Dar asta numai aparent. În realitate, electorii italieni, englezi și francezi știu foarte bine ce fac. Scăpați de obsesia expansionismului sovietic, avînd certitudinea că nu vor fi niciodată ocupați de Armata Roșie, ei încearcă acum să obțină maximum de avan-

taje materiale de la guvernele lor legitime, adică de la cele de centru-dreapta; și atunci le șantajează pe acestea periodic, aducînd la putere guverne de stînga, în speranța unei probabile supralicitări. Prezența comuniștilor în noile guverne nu-i deranjează prea tare din moment ce Uniunea Sovietică nu mai există.

Evident, sînt și riscuri într-un asemenea joc. Riscul major îl reprezintă incapacitatea cronică a socialiștilor de a administra o economie de piață, catastrofele financiare cu care se soldează, de obicei, anii lor de guvernare. Totuși, popoarele își asumă acest risc și se joacă permanent cu focul.

Numai că, pentru a se deda unor asemenea voluptăți, trebuie să ai securitatea militară dobîndită, să ai adică certitudinea că răul absolut nu te va atinge: doar atunci îți poți permite frisoane ca la cinematograful, plăcute și excitante, pentru că altfel... În fond, popoarele Europei de Est au trăit o jumătate de secol de tragedie adevărată, pentru ca frații lor europeni din Apus să se poată juca liniștiți de-a tragedia.

Cît despre francezii sau englezii care aleg, în mod deliberat, socialismul nu trebuie să plîngem prea tare: și-au semnat, cu aceeași ocazie, propria penalizare. Cea mai potrivită pedeapsă pentru un popor care alege liber socialismul este aceea de a-i suporta apoi, pe propria piele, consecințele.

O nouă aventură poetică

ÎN 1970, literații din București vorbeau, înfricoșați, despre apariția la Cluj a unui poet super-talentat, capabil să răstoarne orice ierarhie de valori. După un an, mult invocatul, dar încă nevăzutul de nimeni zmeu al poeziei, pe nume Ion Mircea, a trimis spre capitală, drept buzdugan, prima sa carte de versuri, intitulată *Istm*. S-a putut constata cu acel prilej că el este cu adevărat primejdios. Chiar și azi, la peste un sfert de secol de la publicarea volumului, unele versuri exercită un adevărat magnetism asupra cititorului, atragându-l în profunzimile unor trăiri stranii:

„Cu vremea și ochii tăi vor ajunge/
două mari întunecate păduri...”

Să evidențiezi iradierea de frumusețe a morții, să îți reprezinti un craniu ca pe o domnișoara Pogany, iată îndrăzneli de inițiat caracteristice stilului impus încă de la debut de Ion Mircea.

Într-o epocă în care la București era la modă farmecul (ar putea fi citate în acest sens multe nume, de la Nichita Stănescu la Mircea Dinescu), tânărul autor de la Cluj venea în lumea poeziei cu o gravitate esoterică, imposibil de ignorat. Se mai remarcă densitatea culturală a versurilor sale (care va constitui, de altfel, o marcă a tuturor textelor produse de echinoxisti).

Treptat, însă, frisonul care străbatea mediile literare la pronunțarea numelui lui Ion Mircea s-a stins. Poetul *n-a venit* în București să-și cucerească, inclusiv prin prezența fizică, un statut de vedetă. A lucrat timp de doi ani, departe de lume, la Muzeul „Octavian Goga” din Ciucea, sub directoratul Veturiei Goga. Apoi, în 1973, s-a stabilit la Sibiu, ca redactor al revistei *Transilvania* (în 1990, Andrei Pleșu avea să-l numească redactor-șef al aceleiași reviste).

Faptul că Ion Mircea n-a avut parte până la urmă - așa cum se crezuse inițial - de o afirmare fulminantă se explică și prin multilateralitatea armonioasă a personalității sale. Poetul își este - ca om - suficient sieși. Inteligent, frumos (un John Wayne mereu tânăr), înzestrat cu o voce melodică și dominatoare și capabil să se impună ca lider de opinie în orice anturaj, el n-a fost nevoit să-și exploatze sălbatic talentul de poet pentru

a-și compensa un deficit de existență. Cine îl cunoaște înțelege că Ion Mircea ar fi fost în stare la un moment dat să și renunțe definitiv la scris, înlocuind poezia cu o plenitudine a vieții de fiecare zi sau cu alunecarea în reverii numai de el știute.

Iată însă că în ultima vreme, probabil și ca o reacție la primele semne ale îmbătrânirii, poetul se trezește din beatitudinea perfecțiunii sale și începe din nou să vadă în poezie, ca în studentie, un mijloc de salvare. Cele mai recente poeme scrise de el, polifonice și paradoxale, situate, în registru afectiv, acolo unde disperarea ia forma răsului home-ric, iar în registru stilistic - acolo unde mesajul grav se confundă cu propria sa parodie, fac ca privirile noastre de literați să se îndrepte îngrijorate - de data aceasta - spre Sibiu.

Volumul *Poezii*, apărut la sfârșitul anului trecut la Editura Vitruviu, în colecția de poezie inițiată de regretatul Mircea Ciobanu, este o antologie care rezumă întreaga istorie a scrisului lui Ion Mircea. În mod surprinzător, însă, autorul a reținut foarte puține poeme din primele sale volume, *Istm*, 1971 (1 poem) și *Tobele fragede*, 1978 (4 poeme), adică tocmai din acelea care se remarcă prin neliniște și prin îndrăzneli artistice datatoare de ameteți. Preferința lui s-a îndreptat spre volumele *Copacul cu 10.000 de imagini*, 1984 și *Piramida împădurită*, 1989, reproduse aproape integral. Bineînțeles, și poemele din aceste cărți sunt foarte bune, chiar dacă poetul prea merge la sigur prin labirintul creației. Grele de sens și atinse de o indefinibilă patină a noblesii lirice, ele seamănă cu argintăria dintr-o veche casă boierească.

Este o plăcere să le citești. Să te retragi din vacarmul steril al existenței noastre de azi și să le citești în liniște, cuvânt cu cuvânt, pentru a le da posibilitatea să-și desfășoare magia:

„Dimineța/ deci ea însăși apare
noaptea în larg/ umple vasele universu-
lui și porii/ cu această substanță miracu-
loasă./ Mai întâi/ din întuneric apare vo-
cea/ și abia pe urmă cel care vociferează
-/ ca o încarnare a ei. Astfel/ poate că ar-
borele/ nu e decât o încarnare a foșnetu-
lui./ Astfel/ poate că moartea/ nu e decât

o încarnare a memoriei./ Dimineța/
deci ea însăși apare noaptea în larg/ um-
ple vasele universului și porii/cu această
substanță miraculoasă.” (*Dimineța*)

Multe poeme au aparența unor dis-cursuri, ca poemele lui Geo Dumitrescu, cu mențiunea însă că Ion Mircea, departe de a practica demitizarea, creează o atmosferă mitică. El înfășoară în zale gasteropodale conștiința cititoru-lui, seducând-o cu tot felul de năluciri. Ce se poate scrie despre o mașină de măcinat cafea? La prima vedere, nimic pasionant. Și totuși poetul, povestind cum macină într-o dimineată aromatele boabe și cum ascultă „glasul confuz” al rășniții electrice, dezvoltă lent, insinuant și în cele din urmă acaparator o viziune măreață și tragică:

„Mă îmbăiam/ într-o mireasmă vie
(de mulată ieșind din mare-n văzduh)/
apăsând cu podul palmei capacul trans-
parent/ al mașinii de măcinat cafea și
simțind cum mă fură/ trepidația-i ușoa-
ră. Curând zgomotul inițial avea să se
stingă. Să se stingă/ în altceva decât li-
niștea. Căci am început/ parcă din senin
să aud o împletitură/ de voci intraducti-
bile un uruit persistent de lanțuri un bici/
tăind tufișurile și după foarte puține se-
cunde o rumoare/ crescândă precum a
faimoaselor/ ploi cu broaște/ antice mo-
nede sau nisipuri roșii. Apoi/ deodată
distinct un număr de împușcături -/ și
plânsetul vântului/ care era un om.
(*Mașina de măcinat cafea*).

VOLUMUL cuprinde și un amplu poem inedit, *Corabia lui Noe*, ilustrare impresio-nantă a capacității lui Ion Mircea de a se relansa în aventura poetică. Poemul a fost citit de mai multe ori în public și s-a bucurat de un imens succes. Autorul și-a imaginat cum ar povesti un ungur din România legenda biblică despre arca lui Noe, în interferență, de la un moment dat, cu legenda biblică despre turnul Babel. Ceea ce face publicul să rădă este, desigur, imitarea inventivă a stângă-ciilor de exprimare proprii cui va care vorbește limba română ca pe o limbă străină. Însă răsul nu reprezintă singura reacție la poemul *Corabia lui Noe*. În afară de ilaritate, ascultătorii (sau citi-torii) poemului se simt cuprinși de o ui-

ION MIRCEA

POEZII

Ion Mircea, *Poezii*, București, Ed. Vitruviu, 1996. 180 pag., 8000 lei.

mire înălțătoare, asemenea celor ce sur-prind, în zori, ivirea soarelui din valurile mării. Totul este proaspăt, matinal. Cuvintele stălcite ale limbii române sunt, implicit, cuvinte care și-au scutu-rat sutele de decorații poetice primite de-a lungul secolelor. Vechile legende se deliteraturizează. Ele răsună în min-tea noastră cu claritatea și puterea de-a emoționa cu care vor fi răsunate în min-tea primilor creștini:

„După șaptezeci de zile apa a inghe-
țat tun./ Noe și familia lui și șapte ani-
male pure ai coborât de pe corabie./ ai
uitat peste lume de gheață și ai înălțat
uitări de gheață către Dumnezeu./ Ani-
male neintinat și familia lui Noe ai îm-
brăcat în pânza de la corabie/ și în blana
de la animal mort/ și umblat lela pe
pustiu de gheață.”

De fapt, nu este vorba doar de lim-baj. Este vorba și de o reprezentare voit naivă - adevărată probă de virtuozitate pentru un scriitor:

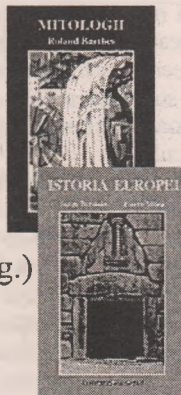
„Numa' Noe stat pe gânduri, stat pe
gânduri/ și inima la el ai înghețat și lim-
pezit ca fructe lăsați iarna în geam./ Pe
urmă a prins focul pe corabia/ cum țigan
prinde focul pe parchet în apartament.
(Căci Primărie/ deci ai dat la nomazi
casa în bloc? întreb./ Și tot io vă lămu-
rești:/ *nahát*, noi nu ești «țigani ai uni-
versului»?)”

Poemul este o capodoperă. Și, întru-cât cuvântul s-a banalizat prin folosirea lui excesivă, nu ne rămâne decât să-l stălcim și noi, fie și numai grafic, pentru a-l reactiva. Așadar: poemul este o ka-podoperă.

INSTITUTUL EUROPEAN Noutăți Luna Mai

- Benjamin Constant: *Despre libertate la antici și la moderni* (col. Civitas, 238 pag.)
- Roland Barthes: *Mitologii* (col. Sinteze, 234 pag.)
- Serge Bernstein, Pierre Milza: *Istoria Europei* (col. Sinteze)
vol.1 - *Moștenirea antichității* (376 pag.)
vol. 2 - *De la Imperiul Roman la Europa* (272 pag.)
- Andrei Iustin Hossu: *Cele trei trepte ale singurătății* (col. Texte de frontieră, 180 pag.)

În pregătire: • R. Girardet, *Mituri și mitologii politice* • Gh. Grigurcu, *Imposibila Neutralitate* • J.W. Lapierre, *Viață fără stat?*

Iași • Str. Cronicar Mustea nr. 17 • C.P.: 161 • cod 6600 • Tel-fax: 032-230197
tel 032-233800 • e.mail: rtvnova@mailccis.ro • http: 1/www.nordest.ro/home.htm

Cărți primite la redacție

- ◆ Ștefan Aug. Doinaș, *Psalmi*, București, Ed. Albatros, 1997. 120 pag. 7500 lei.
- ◆ Nicolae Breban, *Riscul în cultură*, eseuri, Iași, Ed. Polirom, col. „Plural”, 1997. 300 pag., preț neprecizat.
- ◆ Ion Horea, *Căderea pe gânduri*, poeme, Editura Ardealul, Târgu Mureș, 1996, 110 pag., 400 pag.
- ◆ Haralamb Zincă, *Moartea miroasă a Christian Dior*, roman, Editura Militară, București, 235 pag., 9900 lei.
- ◆ Adrian Popescu, *Pisicile din Torcello*, versuri, București, Ed. Albatros, 1997. 84 pag., 7140 lei.
- ◆ Mikó Ervin, *Dans pe sârmă*, vol. I-II, publicistică, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1997. 204+160 pag., 4998+4998 lei.
- ◆ Doina Ispirescu, *Două jumătăți libere*, versuri, București, Ed. Mașina de scris, 1997. 64 pag., 4000 lei.
- ◆ George Bocșa, *În aplauzele uitării/ Negli applausi dell'oblio*, versuri, ediție bilingvă, versiune italiană și prefață de Geo Vasile, București, Ed. Cartea Românească, 1997. 144 pag., 15.000 lei.
- ◆ George Bocșa, *Animusanima*, București, Ed. Thetis, 1996 (versuri, co-perta de Florin Iaru; ilustrații: portrete din Fayum). Pagini nenumerate, preț neprecizat.
- ◆ Cecilia Caragea, *Istoria aranjării părului*, consultant de specialitate Cătănă Monica, Timișoara, Ed. Uroboros, 1997. 272 pag., 22.500 lei.
- ◆ *Enciclopedia arheologiei și istoriei vechi a româniei*, vol. II, D-L coor-donator științific Constantin Preda, București, Ed. Enciclopedică, 1996. 336 pag., preț neprecizat.
- ◆ Liviu Malița, *Eu, scriitorul* - condiția omului de litere între cele două războaie, prefață de Mircea Zăciu, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane - Fundația Culturală Română, 1997. 288 pag., 12.000 lei.
- ◆ Ion Diaconu, *Logosul șarpelui*, poeme, *Retehnologizarea libertății*, eseuri, București, Ed. Destine, 1997. 71 pag., 5000 lei.

„Scriitori străromâni” în limba latină?

NU AM înțeles deloc - în măsura în care puteam fi, de departe informații bibliografic - de ce nu s-a deschis, în cultura noastră de astăzi, o necesară discuție în jurul volumului dlui Gabriel Țepelea *Pentru o nouă istorie a literaturii și culturii române vechi* (Editura Tehnică, 1994, București). Chiar dacă lucrarea d-sale, după cum ne informează o notă editorială „reunește mai multe studii și articole apărute în ultimele decenii”, o examinare *actuală*, atentă, a ideilor vehiculate de dl Gabriel Țepelea ar fi fost întrutotul binevenită.

Mai întâi, pentru a veni într-o împinarea tezei centrale a autorului: „vacuum”-ul istoric din „perioada de etnogeneza” a poporului român poate fi infirmat. O serie de „scrieri românești în limba latină” ar sta la dispoziția cercetătorilor - dar aceștia nu fac apel la ele. dl G. Țepelea crede a demonstra „continuitatea culturii latine în Dacia, în perioada Imperiului Roman de Răsărit” (p. 31), precum și „accesul „cărțurarilor noștri” la cultura în limba latină a Europei.

„Cărțurarii noștri” sînt „autori originali din Dacia sau avînd reședința în aceste părți” care „s-au afirmat” în Scythia Minor sau în Moesia, autori „de neam scit”, adică Daco-romani. Ca și episcopul got Ulfila (311-383), care scria (și predica) în latina „vorbită în Gothia, adică în Muntenia de astăzi” (p. 32), aceștia se adresau „unei populații pentru care această limbă era cel mai sigur mijloc de comunicare” (p. 32).

Concluzia: „incorporarea acestor scriitori și a „scrierilor românești în limba latină” într-o istorie a literaturii și a culturii românești. Procedînd astfel cercetătorii români nu ar face decît să urmeze exemplul unor istorii literare europene care, înainte de scrierile în limbile naționale, menționează, pentru perioadele de începuturi literare, scrierile în limba latină (o prezentare a literaturii franceze din seria colecției *Que sais-je?* no. 145, datorită lui V. L. Saulnier ar constitui un exemplu!).

2. Dar care sînt scriitorii „noștri” din „perioada străromână”? Cel mai însemnat pare a fi Ioannes Cassianus (Jean Cassien) (360-435), originar din Dobrogea (Scythia Minor), călugăr cenobit care, după ce peregrinează prin Palestina, Egipt, Constantinopol și Roma, ajunge a se stabili în Marsilia (prin anul 415) și scrie acolo lucrări religioase în limba latină (p. 33). Cel dintîi care-l menționează este Mircea Eliade în *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. III (pe care nici regretatul preot-profesor la Facultatea de teologie Ioan G. Coman, nici dl Gabriel Țepelea nu-l amintesc!). În domeniul istoriei religiilor în epoca latină tîrzie, el este considerat un autor de literatură religioasă morală - în Gallia și în lumea occidentală, dar în părțile noastre românești el nu apare decît în sec. XVIII, cînd devine cunoscut, sub numele de „Rimleanul”.

Alt „scriitor din epoca străromână” ar fi Niceta de Remesiana (350-420), episcop de Remesiana (azi Bela Palanka, pe lingă Niș-Vidin). Despre Niceta dispunem de o serie de referințe

ale lui H. Mihăiescu, *La langue latine dans le sud-est de l'Europe*, București-Paris, 1978, p. 6-9: dar cercetările sale lingvistice nu reușesc a descoperi în latina întrebuintată de episcop urme ale ulterioarei limbi românești. Gabriel Țepelea vorbește însă de o „operă de romanizare” pe care Niceta ar fi întreprins-o printre „Daci, Bessi și Sciți”, pe malurile Dunării. Se cunosc imnurile sale religioase (*Te Deum laudamus*) și unele opere moralizatoare. Paulinus de Nola (353-431), poet italic, îi laudă virtuțile eccliziastice. Dar în cultura românească el este menționat tîrziu prin *Imnuri*, abia prin sec. XVII, prin Dosoftei (și în versiuni intermediare slavone).

Aceleași origini „scitice” avea și Dionysius Exiguus (470-540), și el călugăr, care, după călătorii în Orient, se stabilește la Roma. Dionysius devine traducător din greacă, scrie lucrări de drept canonic și este considerat „un expert în toate științele” (p.36), apreciat de Papă. În regiunile natale nu lasă, în schimb, nici o urmă...

Alte nume de scriitori latini „străromâni” din secolele IV-VI provin de la o serie de cercetători în deobște ai istoriei religiei creștine (Aloisie Țăutu, Nestor Vornicescu, Ioan G. Coman etc.). Sînt aduse în discuție și contribuțiile lui H. Mihăiescu (care vorbește, în lucrarea mai sus citată, despre Auxentius episcop de Dorostorum (Siliștriu de astăzi). Astfel apar Ioan de Tomis (activ în 448-449), Laurentius de Novae, Maximin, Ioan Maxentius, Palladius de Ratiaria (toți de prin sec. V-VI) care, după dl Gabriel Țepelea, „interesează și literatura”, pentru că descriu „locuri și obiceiuri”, combat „defecte umane”, sînt „influențate de retorica clasică” (p. 39). Fără îndoială, autorul nostru aplică aici, în operele religioase moralizatoare ale unor eccliziastici, criterii ale literaturii medievale latine folosite de E. R. Curtius (*Literatura europeană și Evul Mediu latin*, trad. rom., București, 1970).

3. Dar au aceste opere eccliziastice scrise în latină (pe care Aloisie Țăutu le menționa în favoarea creștinismului latin catolic!) vreo legătură cu literatura română? Constituie ele „nuclee spirituale pe teritoriul patriei noastre” care să împlinescă „vacuum”-ul istoric, „propus de unii cercetători străini” - așa cum afirmă dl Gabriel Țepelea?

Nu ne putem împiedica a surprinde în asemenea afirmații ecouri ale protocronismului românesc de altădată, dar și a unui latinism exacerbat, promovat ca o virtute. „Avem și noi scriitorii „noștri” latini!” - pare a declara dl Gabriel Țepelea, după ce au spus-o și alții, înaintea d-sale (părintele Ioan G. Coman, părintele Nestor Vornicescu, dl Mihai Diaconescu etc.) - pe care-i putem considera „scriitori străromâni” (Ioan G. Coman)...

Chiar atît de simplu să fie a considera o operă drept „scriere românească”: locul de origine sau... de reședință al autorului ei? dacă unul dintre acești eccliziastici, care scriau în limba latină, ar fi fost născut în regiunile poloneze sau ucrainiene ar fi devenit el, implicit, scriitor polonez sau ucrainean,

demn de a intra în istoria literaturii respective? Faptul că istoria literaturii franceze publicată în colecția *Que sais-je?* începe cu scriitori din latinitatea tîrzie (fiind ei originari din Bordeaux sau din Poitiers) este suficient pentru a-i socoti scriitori francezi? După cite știm, literatura franceză începe cu scrierile în limba franceză, adică începînd cu *Sainte Eulalie*, *Saint Alexis* și cu binecunoscuta *Chanson de Roland*.

Întrebarea fundamentală este însă alta: pot exista „scrieri românești” înainte de... a exista limba română? Răspunsul nu poate fi decît *negativ!* *Limba română este cea care conferă unei opere dreptul de a se numi o scriere românească.*

II

4. Lucrarea dlui Gabriel Țepelea (Capitolul *Scrieri românești în limba latină*) deschide și alte probleme. Autorul trece în revistă scrierile în limba latină din Transilvania, din Moldova, ba chiar și din Țara Românească. *Schola latina* de la Cotnari (sec. XVI) este pusă în relație cu scrierile lui Nicolaus Olahus (*Hungarica* 1536) și cu lucrările în limba latină ale lui Dimitrie Cantemir. De aici, mai departe, lucrările Școalei Ardelene (scrise în limba latină), *Supplex*-ul Românilor (din 1791), *Lexiconul de la Buda*, pînă la *Lexiconul Marsiglian* (1687-1701) și la lucrările generate de Reforma calvinistă promovată în Voievodatul Transilvaniei. Lista poate continua...

CEEA CE nu observă însă autorul acestei descrieri a pătrunderii culturii în limba latină pe teritoriul vechii *Dacia Romana* este *discontinuitatea* operelor latinești. Ceea ce se pare în Moldova (Constantin Cantemir, format, cultural, la Constantinopol; *Schola latina*, o creație a Reformei) *nu are nici o legătură* cu ceea ce apărea în Transilvania, sub dominația calvinistă, mai întîi (cea care a introdus scrierea cu caractere latine!) și sub inspirația catolică a Iezuiților (mai întîi a Basilicanilor), după ce catolicismul este repus în drepturi și Transilvania reînglobată în Imperiul Austriei (după 1688). Transilvania este singura regiune culturală unde Reforma și Contra-Reforma vorbeau aceeași limbă: latina! Să nu uităm că Ungaria, catolică, avea o cultură latină, iar Iezuiții catolici ai Austriei propagau de asemeni latinitatea religioasă și culturală. *Spațiul nostru latin rămîne, înainte de orice altă regiune, Transilvania*. Transilvania este *fereastră românească* spre Occidentul latino-roman. „Lucrările latinești apărute în spațiul transilvănean nu intră în nici un fel de relație lineară, unitară, cu Moldova și cu Țara Românească: ele intră în *altă istorie* a culturii latinești. Cultura latină din Transilvania este deschizătoare de drumuri noi spre Europa.

” Am susținut această idee în *Individualitatea limbii române între limbile romanice*, II, București 1978, pp. 55-122.

III

5. Nu trebuie însă a limita volumul dlui Gabriel Țepelea numai la problema „redimensionării” literaturii române vechi, prin „adăugarea” culturii scrise în limba latină. Autorul este un *bun* cunoscător al literaturii române vechi și întreprinde minuțioase analize ale textelor. Cea mai vastă dintre toate este examinarea aprofundată a izvoarelor, gloselor marginale și a „predosloviilor” interioare ale *Noului Testament* de la Bălgrad (1648). Și aici dl Țepelea caută izvoare latinești. Să le fi găsit oare în această *Biblia ad vetustissimam exemplaria*, apărută la Veneția, în 1587? Concluzia: „zestrea latină din Transilvania nu a fost pierdută în urma încercărilor de calvinizare” (p. 165).

Fără îndoială, deși se ocupă, în același volum, de *Mineile* de la Rîmnic de *Alexandria* sau de unele manuscrise din sec. XVII-XVIII, orientarea dlui Țepelea este evident pro-latină... Ca și cînd apelul la cultura latină ar atribui o calitate deosebită unei lucrări românești vechi...

NU ÎNȚELEGEM *distanțarea* pe care autorul acestei culegeri de studii de literatură românească veche pare a o avea față de ceea ce a însemnat epoca slavonă (bizantino-slavă) a culturii vechi românești N. Cartoian, Sextil Pușcariu, Ștefan Ciobanu, Emil Turdeanu, și-au asumat-o! N. Cartoian nu se sfia să vorbească despre un „suflet românesc în haină slavă”, iar Sextil Pușcariu semnală „influențele apusene” în cultura slavo-bizantină a țărilor românești, fără a face aprecieri și confruntări calitative. În fond, *de ce ne rușinăm de a avea o ortodoxie slavo-bizantină organizată prin sec. X-XI, peste creștinismul nostru originar latino-grec?* Slavi și cultura slavonă, la care se adaugă și subtilitățile spiritului balcanic, grecesc, au constituit acel „*clair-obscur*” (după expresia fericită a lui Bazil Munteanu) al limbii și culturii noastre, ceea ce ne asigură o individualitate cu totul diferită, singulară, în ansamblul romanității. Romanitatea românească, prin valorile sale mixte, între Orient și Occident („și cu Turcii, și cu Frîncii”) și-a afirmat specificitatea în Europa. Sîntem *singurul* popor de limbă romanică dar de religie predominant ortodoxă, singura cultură orientală în care Occidentul latino-roman este puternic prezent „*Au carrefour des trois Empires*” - ne califică, odată, un jurnalist francez. O reunire a trei culturi (latină, slavă, grecească) putem adăuga noi.

„Scrierile românești” - mai ales cele vechi - apar spre a confirma înalte, complexe, unicele noastre sinteze.

Alexandru Niculescu

Actualitatea culturală

Muzeul Literaturii Române la 40 de ani

În ziua de 2 iunie a.c. Muzeul Literaturii Române și-a aniversat cei 40 de ani de la înființare printr-o adunare solemnă la care a participat un public numeros. Au vorbit Alexandru Condeescu, actualul director al instituției, Ion Caramitru, ministrul culturii, Andrei Pleșu, Teodor Vărgolici și Ion Rotaru. Au fost apoi vizitate sălile de la etaj ale Muzeului, de curînd reamenajate. Cu același prilej a avut loc lansarea ultimelor doua volume bibliofile apărute în colecția „Manuscriptum” a Editurii Muzeului: *Mihai Eminescu - „Luceafărul”*, îngrijită de regretatul Petru Creția și *Vasile Alecsandri - „Pasteluri”*, îngrijită de Elena Fluerașu.

Festivalul internațional „Lucian Blaga”

Simbătă, 24 mai 1997 - Centrul Cultural Român din capitala Franței a organizat cea de-a treia ediție a secțiunii pariziene a Festivalului internațional „Lucian Blaga”. Colocviul anual - la care au participat 45 de poeți din 8 țări, nume prestigioase precum Salah Stétié, Michel Camus, Jean Luc Wauthier, Nemesio Sanchez, Max Alhau, Gérard Baye, Huguette de Broqueville, Jeaninne Baude, Yves Broussard, Maurice Couquiaud, Charles Carrere, Alain Dubeau, Dominique Daguet, Suprio Mukherjee, Jean Poncet, Andrea Genovese, Dinu Flamând ori Vasile Igna - a reunit în jurul temei „Poetica semnului la Lucian Blaga”, nu mai

puțin de 15 comunicări.

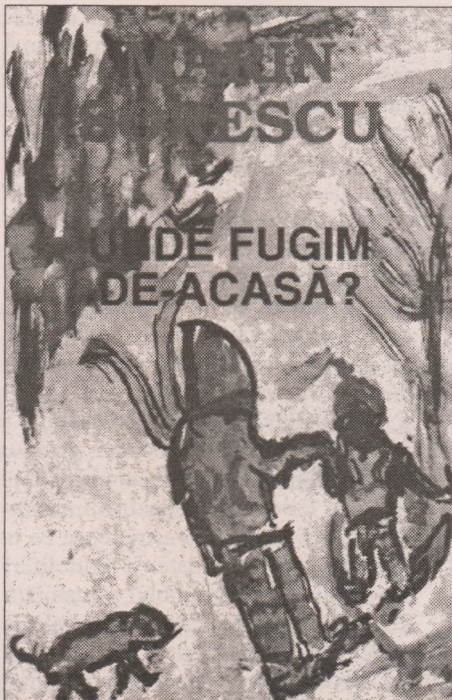
În finalul dezbaterilor a fost lansat un frumos volum apărut la Editura „Cahiers bleus”, în care sub titlul „Les marches insoupçonnées” sînt publicate lucrările colocviilor internaționale „Blaga” desfășurate la Centrul Cultural Român la Paris în edițiile 1995 și 1996.

În onoarea participanților a avut loc, în saloanele Ambasadei române, o seară de poezie și muzică în deschiderea căreia poezilor Jean Poncet și Yves Broussard le-au fost înmînate premiile anuale ale Asociației culturale clujene „Lucian Blaga” pentru contribuția lor la traducerea și promovarea marelui poet român.

Două cărți de Marin Sorescu

După dispariția poetului în decembrie anul trecut, Editura Creuzet scoate, la 30 de ani de la prima ediție a încântătoarei cărți pentru copii *Unde fugim de-acasă?*, o nouă ediție îmbogățită și ilustrată de autor. Re-

cent, aceeași editură a tipărit volumul *Puntea (Ultimele)*, însumând 80 de poeme care, în majoritatea lor, au fost dictate soției, pe patul de suferință. Volumul este de asemenea ilustrat cu desenele poetului. (C.B.)

CALENDAR

14.VI.1878 - s-a născut *Ion Dragoslav* (m.1928)
14.VI.1882 - s-a născut *Ion Petrovici* (m.1972)
14.VI.1905 - s-a născut *Iosif Igiroșianu*
14.VI.1932 - s-a născut *Spiridon Vagheli*
14.VI.1934 - s-a născut *Pavel Aioanei* (m.1987)
14.VI.1983 - a murit *Nicolae Dumbravă* (n.1927)
15.VI.1882 - s-a născut *I.U.Soricu* (m.1957)

15.VI.1889 - a murit *MIHAI EMINESCU* (n.1850)
15.VI.1893 - s-a născut *Ion Marin Sadoveanu* (m.1964)
15.VI.1909 - s-a născut *Virgil Teodorescu* (m.1988)
15.VI.1911 - s-a născut *Ferenc Laszlo*
15.VI.1915 - s-a născut *Dumitru D.Panaitescu-Perpessicius* (m.1983)
15.VI.1920 - s-a născut *Marosi Peter*
15.VI.1942 - s-a născut *Dan Culcer*

15.VI.1985 - a murit *Florica Ciura Ștefănescu* (n.1911)
16.VI.1925 - s-a născut *A.E. Baconsky* (m.1977)
16.VI.1944 - s-a născut *Viorel Dianu*
16.VI.1947 - s-a născut *Ștefan Agopian*
16.VI.1983 - a murit *Anta Raluca Buzinschi* (n.1964)
16.VI.1983 - a murit *Gh. Catană* (n.1924)

17.VI.1888 - s-a născut *Victor Papilian* (m.1956)
17.VI.1888 - s-a născut *I.E.Torouțiu* (m.1953)
17.VI.1908 - s-a născut *Ion Th.Ilea* (m.1983)
17.VI.1927 - s-a născut *Sütő András*
17.VI.1934 - s-a născut *Valeriu Bucuroiu* (m.1980)
18.VI.1908 - s-a născut *Al.Călinescu* (m.1937)

18.VI.1914 - s-a născut *Alexandru Raicu* (m.1991)
18.VI.1921 - s-a născut *Ion Lungu*
18.VI.1941 - s-a născut *Traian Olteanu*
19.VI.1882 - s-a născut *Ștefan Zeletin* (m.1934)
19.VI.1899 - s-a născut *G.Călinescu* (m.1965)
19.VI.1925 - s-a născut *Vitalie Cliuc*

FOTOTECA "ROMÂNIEI LITERARE"

Augustin Buzura și Mircea Ciobanu

Reluare cu încetinitorul

Miercuri, 28 mai, a avut loc la Centrul Internațional al Cărții (din clădirea magazinului Unirea) lansarea romanului *Reluare cu încetinitorul* semnat de Tudor Călin Zarojanu, apărut la Editura *Mașina de scris*. Au vorbit cu acest

prilej: Mircea Constantinescu, directorul Centrului Internațional al Cărții, criticul literar Alex. Ștefănescu, directorul Editurii *Mașina de scris*, actorul Mircea Diaconu și autorul, Tudor Călin Zarojanu.

Primim:

PROTEST

Pîna de curînd, două au fost modalitățile prin care am colaborat la diferite reviste: 1. am oferit, din proprie inițiativă, redacției revistelor, spre publicare, diverse articole și studii sau 2. am răspuns, cu bucurie totdeauna, invitației pe care mi-au făcut-o în acest sens.

De curînd am avut surpriza - neplăcută - să constat că există și o a treia cale, întemeiată pe *ignorarea voinței autorului*.

Aflu cu întîrziere că „Noua Revistă Română” a tipărit în nr. 8-9/96, la rubrica „Recuperări”, sub titlul *Panait Istrati - între Estul și Vestul deceniului trei*, studiul pe care l-am publicat în revista „Limba și literatură”, 1995/nr.1, cu titlul *Un scriitor român între Estul și Vestul deceniului trei: Panait Istrati*.

Protestez în mod ferm împotriva (re)publicării studiului consacrat de mine lui P. Istrati, în paginile „Noii Reviste Române”, din trei principale motive:

1. Se încalcă prin această modalitate un principiu moral fun-

damental, cu consecințe care pot fi destul de primejdioase. *Nu poate fi tipărit nimic fără îngăduința și fără știrea autorului.*

2. Fără a putea afirma că mi-am făcut o idee clară despre *programul* revistei, atît însă, cît am fost în măsură să rețin, mă determină să mă delimitez în mod categoric de orientarea ei ideologică. Și pentru că există (sînt refractar la orice ideologie) și pentru direcția acestei orientări.

3. În intervențiile mele, în scris sau numai orale, la diferite manifestări științifice, am încercat să subliniez esența dramei acestui mare scriitor pentru care cunoașterea și rostirea *adevărului* a fost principiul fundamental pe care l-a opus oricărei ideologii și care i-a condiționat destinul său de om și de scriitor. Numai din această perspectivă, a adevărului, poate și trebuie să fie recuperat scriitorul pentru care „toți cei care vor să facă din om vita unei turme sînt asasinii lui.”

Dumitru Irimia

DIAGONALE

de Monica
Lovinescu

Până și Orwell...

IN REVISTA literară de stânga *La Quinzaine Littéraire* (716/16-31 mai), Maurice Nadeau pune capăt - lucid și oportun - uneia dintre cele mai ignobile campanii de calomnii dusă de ziare britanice și franceze împotriva lui George Orwell. Anarhist de stânga, Orwell nu a rămas doar drept autorul celei mai acute analize a fenomenului comunist, sub acoperământul unei contra-utopii, 1984, dar și una din conștiințele exemplare ale secolului nostru. Or iată că pe baza unei convorbiri cu o prietenă care lucra la Ministerul britanic de externe despre scriitorii stalinisti cărora nu li se poate acorda încredere, se vede acum înfierat drept denunțator și chiar „rasist”. După ce trece sub lupa critică afirmațiile fără nici un temei, Maurice Nadeau analizează motivele acestei campanii de dezinformare. Și conchide: „Cum calomnia a fost una din metodele stalinismului, iată că stalinismul, fie el defunct, ne-a lăsat descendenți”.

Tot Maurice Nadeau nu uită să amintească cu prilejul comemorării oficiale a lui Aragon (centenarul nașterii) că „a acoperit prea multe crime”. De fapt, cel care are acum în Franța casă memorială inaugurată de un ministru de dreapta este același care versifica arzătoarea necesitate a unui GPU (așa se intitula pe atunci poliția secretă sovietică) în Franța pentru a o dezbăra de dușmanii de clasă.

În același context pot fi incluse și unele luări de poziție la recente alegeri din Franța, dezvăluind agravarea confuziei mentale în cercurile intelectuale unde Partidul comunist francez devine odată cu căderea zidului de la Berlin (mai trebuie oare

subliniat cât de rușinos e un astfel de paradox?) o dovadă a lipsei de nocivitate actuală a comunismului. Două exemple printre cele mai năucitoare. Politologul Emmanuel Todd, după ce a scris *La chute finale* (unul dintre rarissimele studii de perspectivă anunțând drept iminentă implozia comunismului), după ce a participat la campania prezidențială a lui Chirac, a anunțat că va vota cu Partidul comunist francez! Julia Kristeva ale cărei negre amintiri din Bulgaria comunistă se treziseră în ceasul al 11-lea, transformând-o într-o foarte tardivă disidentă, a asistat, nu de mult, la al 29-lea Congres al Partidului comunist francez.

Lumea pe dos, lumea în jos.

Dar - s-ar putea replica - ce ne interesează pe noi, românii? Ne interesează deoarece - așa cum bine o arăta Dan C. Mihăilescu în 22 (nr. 14) - o undă de șoc a acestei deresponsabilizări a comunismului a ajuns și în România unde principalii „vinovați” au devenit acei scriitori interbelici surprinși într-o fază (fie ea foarte trecătoare) de extremă dreaptă. Mai precis, Eliade și Cioran iar nu, Doamne ferește, G. Călinescu sau Sadoveanu. S-a găsit chiar un istoric literar de primă mână specializat în păcatele anilor '30 care să deplângă în scris publicarea unei cărți în care era atacat G. Călinescu. Pentru așa ceva pretindea el - brusc cenzorial - n-ar fi trebuit să se găsească, pe piața actuală, editor.

La urma urmei, o asemenea mentalitate conform căreia partidele comuniste vinovate de unele „erori” nu mai reprezintă acum o primejdie este, dacă nu scuizabilă, cel puțin explicabilă în democrațiile occidentale ce n-au cunoscut decât invazia

hitleristă și sistemul totalitar nazist. Dealtminteri, o asemenea delăsare nu a fost oare înlesnită de acele țări din Est care după ce au trăit o jumătate de veac sub teroarea comunistă, au îngăduit neo-comuniștilor fie să se mențină la putere (ca în România până anul trecut), fie să revină, prin alegeri libere, (Ungaria, Bulgaria, Polonia)? Nu era oare pentru Occidentali o dovadă că aceste populații nu au avut de suferit pe cât s-a pretins de pe urma comuniștilor, din moment ce îi mențineau în posturi de conducere, sau îi realegeau?

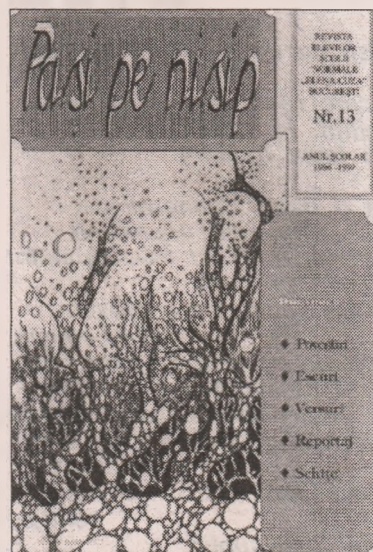
AR MAI putea să se ivească o replică. Faimoasă: „nu e momentul”. N-ar fi deci momentul să numărăm petele din democrația apuseană, acum când tocmai ne pregătim să „intrăm în Europa”. E într-adevăr vital pentru noi să ne integrăm într-un ansamblu democratic de tip occidental. Luând însă democrația drept ceea ce este, după butada lui Churchill „cel mai rău sistem de guvernământ, dacă le excludem pe toate celelalte”. În plus, democrația e singurul regim care-și îndreaptă critica și împotriva lui însuși. N-are sens să prezentăm democrația ca pe un paradis, ca pe un model utopic, ea constând, dimpotrivă, în lichidarea orizontului utopic (lucru greu suportabil tocmai pentru intelectuali - așa cum prevedea și François Furet în *Trecutul unei iluzii*), limitându-se la gospodărirea, mereu reformabilă, a cetății.

În plus, Apusul își poate îngădui până și capricii ale relei-credințe, învinovățind doar fascismul, deoarece dispune de instituții bine implântate, de care noi, cu fragila noastră tran-

ziție, ducem cu totul lipsă. A ne preface că ieșim azi dintr-o jumătate de secol de fascism (singurul culpabil de crime) nu de comunism ce n-ar fi comis decât biete „erori” ar însemna a ne clădi viitorul pe o nouă iluzie.

RELATIV recent au apărut în Germania două numere din revista lui Ion Solacolu, *Dialog*, consacrate unei culegeri de studii ale Ilenei Vrancea, *Un minimum obligatoriu*, însoțită de comentarii ale editorului sub titlul *Inconfortul lucidității*. Ileana Vrancea e obișnuită cu scandalul pe care-l pricinuieste nonconformismul ei sistematic. Când i-a apărut studiul critic despre G. Călinescu, *Între Aristac și Bietul Ioanide*, a fost supusă unui linșaj ideologic venind de la „noua dreaptă” ceaușistă și antisemită (Mihai Ungheanu și Eugen Barbu cu sateliții lor). Circumstanțele nemaifiind aceleași, campania nu are sorți să se repete. Ar fi de dorit publicarea acestor studii în România deoarece nu numai că ele dezvoltă, cu o extremă coerență, teza îngemănării celor două totalitarisme - o aflăm deja la Hannah Arendt, mai recent a ilustrat-o magistral și François Furet - dar demonstrează cum a provocat și cultivat comunismul paranoia fascistă. Actualizând radiografia, autoarea descrie și felul în care Ion Iliescu și Petre Roman s-au slujit de „pericolul fascist” spre a-și exporta onorabilitatea.

Va fi deci pentru noi „un minimum obligatoriu” să revenim asupra acestor studii cărora nu le găsim până acum corespondent la poli-tologii din țară.

culescu.

Din numărul 13 merită semnalată o schiță scrisă într-un stil dinamic și sugestiv de Mona Giurgiu (clasa a X-a B), *Poveste cu Mișu, cactusul și-un*

NOI PAȘI PE NISIP

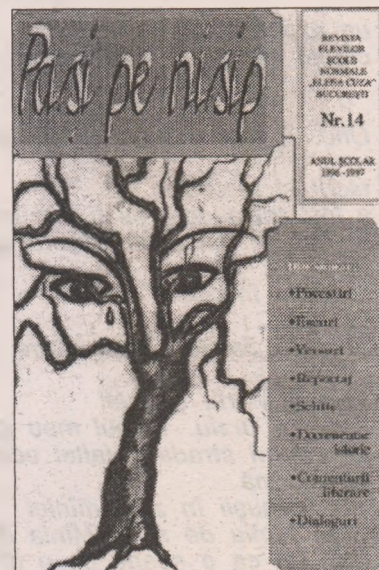
AU APĂRUT de curând noi numere - 13 și 14 - ale revistei *Pași pe nisip*, revistă deja faimoasă, concepută și scrisă de elevi ai Școlii normale „Elena Cuza” din București, sub îndrumarea profesoarei Ioana Tri-

ascensor, un interviu cu membrii formației „Sarmalele reci” realizat, cu prilejul lansării albumului *Aurolac*, de Carmen Ioniță și Florinda Golu (amândouă din clasa a XI-a A), ca și un insolit reportaj despre o prostituată în vârstă de șaisprezece ani, semnat de Ovidiu Raetchi (clasa a XI-a C).

IN NUMĂRUL 14, același Ovidiu Raetchi ne atrage atenția prin câteva reflecții asupra viitorului literaturii: „ajung să cred că singura soluție literară a acestei generații și a celor ce vin e cea consacrată de prin anii '30 încoace prin mijlocirea fundamentală a lui Gide: jurnalul. Experiența intimă întinsă până la punctul apoteotic al elasticității sale și apoi dăruită hârtiei ca literatură validată. E tot ce mai avem - autenticitate și apoi inspirație.” Ovidiu R. Alexandru (clasa a XI-a C) este autorul unui spiritu-

al comentariu asupra reacțiilor pe care le-a avut lumea literară românească la apariția jurnalului lui Mihail Sebastian. Iar Olimpia Ouiem (clasa a XII-a B) scrie, cu un umor amar, de bună calitate, despre *Regula co-zii*.

Versurile din revistă sunt, în general, naive. În ansamblu, însă, publicația impune respect prin profesionalitate și atrage prin nonconformism. (Al. Șt.)

Marta PETREU

Rațiunea pură

Stau ghemuită în mine ca o fiară la pîndă

Oho. Nimeni nu mă privește-n privire
nimeni nu mă atinge
javra trupului meu se contractă scîncește

Nimeni în preajmă
nimeni n-ascultă nimeni rîvnește

Vreau să mă fac auzită. Vreau să exist.
Vreau să țip:

cu gesturi experte
rațiunea pură
îmi îndeasă în gură batista

Critica rațiunii Vrăjmașul întreabă:
pentru ce Domine ne-ai făcut bărbat și femeie
de-ce ai tăiat sfera planeta aceea de carne fierbinte

Nu există răspuns. Javra trupului meu
se lasă ucisă cu pietre
Cu gesturi precise dibace
rațiunea pură
îmi îndeasă zilnic în gură batista

Cîntarea cîntărilor

Apoi creierul meu mi-a obligat trupul să
nu mai viseze
Retez capul oricărei iluzii oricărei fantasmă
cum tăia tata iarba cu coasa

Apoi am devenit un mecanism cognitiv
pur trufaș imbatabil
Trupul meu e pentru mine un obiect de metal

rece dur cenușiu
cu care fac ce poftesc:
îl lustruiesc îl scuip îl insult
îl tăvălesc prin zăpezi prin moloz prin
gunoiul zilei de ieri
dacă am chef îl dau de podele îl fierb în
cazanul cu smoală

Prietenii mei de-o viață - bărbații: o
menajerie de sticlă
Orice bărbat în carne și oase e-un obiect
delicat

un exponat de muzeu
căruia mental îi atîrn de gît o tăbliță: nu
atinge! e viu!

Oho. A fost o poveste de ani. Un măcel
un pogrom
tăcut și metodic
a fost trufia de a-mi fi mie însămi suficientă
a fost un măcel desfășurat la subsol
da
la mine încreier

Acum e liniște. Troia a ars. Au ars
deopotrivă
troienii Marta și-aheii
Acum e tîrziu. Trupul meu de metal
taie aerul strada asfaltul oceanul oțelul
transformă

ziua cenușii în ziua miniei
Oho. Minia de sine. Minia din urmă
Da. Tai ca o spadă ca o ghilotină bine
reglată
capul iubirii capul fantasmei capul năpîrcii
capul tău de bărbat ce nu mă visează
Capul tău de bărbat ce nu mă strigă pe
nume

Din pudoare

Apoi mi s-a făcut frică:
frică de ora cînd de înserează frică de
întuneric

frică de noapte
frică de insomnie și de somnul cu vise
frică să nu fiu atinsă

Oho. Vine groaza băloasă e aici mă
înșfacă mă-nfășoară
în bale groase acide
(Era moartea. Din pudoare
noi i-am dat un nume de boală)

Ora trezirii are gustul nisipului
gustul chimic al pietrei gustul cenușii
Domine. Diminețile mele au gustul leșiei
de rufe
dragostea mea tîrzie - sodă caustică pură
Domine: te insult: sînt un mecanism
în lupt cu sine

Gustul aspru al singurătății trufașe

(Știu. Vine seara vine groaza băloasă
mă înșfacă mă umple de bale)

Crematoriu

Intru cu tine-n odaie. Îmi scot paltonul. Îmi
pun geanta pe pat
Cu gesturi buimace îmi scot ochelarii
Stau nehotărîtă-n picioare. Te iubesc și
mi-e frică. Te privesc
te aștept să alegi ce-o să faci
cu acest obiect (subțire cald vertical)
ce sînt eu

Vorbim amîndoi. Te privesc. Nu te ating
E cald și vorbim. Nu mă atingi
Simt moartea intrînd în odaie - e aici
e acum
e-ntre noi -
simt cum îmi desfigurează cu dalta
trăsăturile feței sexul sîinii
îmi sculptează cu grijă linia amară a gurii

E cald. Sînt tot mai subțire. În odaie
e ceață pîclă miroase a ars miroase a om
(Oho. Eu am inspirat fumul din crematoriu
în ziua morții tale
într-o altă viață a noastră
nu foarte îndepărtată - la Auschwitz
Ca supraviețuitor eu m-am spălat frumos
pe mîini cu săpun

făcut din carnea ta
Violența
vinovăția cu care te iubesc vin așadar de
departe

Dacă tu acum nu mă atingi
eu înțeleg: e rîndul tău)

Verticală ca limba unui pendul mă las
lucrată de moarte

Ohoho. E cald ca-n crematoriu. E tîrziu.
Miroase a fum
Miroase a carne de om carbonizată
Dacă tu acum nu mă ascunzi
eu înțeleg: e rîndul tău.

Într-o pijama cenușie

Sînt tot așa cum ți-am spus. Într-o pijama gri
cu dungi verticale roșii subțiri
E dimineată. Ora cinci. Spune-mi pe
nume. De dincolo
vorbește cu mine. Amestecă substantivele
tale cu verbele mele.

CERSETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumar

Eminescu [Fiziologie și anatomie]

(Transcrierile transcendente
ale lui Julien Ospitalierul)

Recită Horațiu Mălăele

[1]
Atît e de adevărat că la genitale e punctul cen-
tral care dictează toate mișcările celelalte, incît
aproape toate proștiile capului sînt făcute sub dic-
tatul penisului.

[2]
Sub șira spinării - mișcarea în sus a punctului
de gravitație - picioarele corespund cu rădăcinile
copacilor - p[...].a cu ciotul de unire.

[3]
noada c[.....]i, punctul unde se unește rădăcina
cu trunchiul

[4]
arta de-a zbura fără voința de-a zbura (p[...].a
naintează)
nu se mișcă cele două puncte - în sens invers:
f[...].i în sus, retragere în jos.

[5]
Voința: Sentimentul de propensiune (da) sau
de fugă (nu) a punctului gravitației către obiectul
iubit. Cînd p[...]. se scoală, centrul de gravitație se
mută (din cap?) în alt loc.

Cînd li s-aduce de mîncare leul e liniștit, lupul
se pișă de foame. Pe la genitale e punctul de gravi-
tație. Ele se dezvoltă mai întîi la fetus.

[6]
Presiune enormă
spermatozorul bărbatului trebuie să fie
mult mai ușor decît oul femeii. Sp[erma-
tozorul] se suie - el dă din c[...].r în sus - oul
muierii coboară - ea dă din c[...].r în jos.
Sp[ermatozorul] sparge oul, intră [în] el și
dă direcția de mișcare în sus. Locul pe
unde sperm[atozorul] a crăpat și a intrat
rămîne buricul copilului.

Poate iese o frază. Un sens. O împletitură
rară cu noduri
ca o plasă de pește. Prin ochiurile ei
cad între noi
violența deznădejdea durerea stridentă

Seara noaptea dimineața mi-e greu:
tot ce țin sub capac
sare din mine ca uleiul dintr-o tigaie
încinsă
tot ce țin sub capac scoate capul afară
sîsîie ca o șerpărie flămîndă
mă mușcă mă umanizează mă umple de
răni și de rău

Da. Vorbesc. Sîsîi ca un șarpe și eu. Bat
din gură
dau din coate încerc să-mi fac loc să respir
(Iartă-mă. Am mințit. În realitate
încerc să-mi sap locul în tine)

Tu ai murit încă o dată. Spune-mi
pe nume. În tine strînge-mă adună-mă
dă-mi adăpost dă-mi pămînt

Sînt așa cum ți-am spus. Într-o pijama
cenușie.
Încolăcește-mă ca pe-un brîu în jurul tău
Eu te-am înfășurat pe gîtul meu ca pe-un
ștreang ca pe-un laț de spînzurătoare
Acum mă pot arunca în ziua de luni care vine

Sînt așa cum ți-am spus. Într-o pijama
cenușie
cu dungi verticale roșii subțiri
Altfel mi-e bine. Altfel mi-e bine. Dormi
liniștit

**CRONICA
EDIȚIILOR**

de
Z. Ornea

Publicistica eminesciană de la „Timpul”

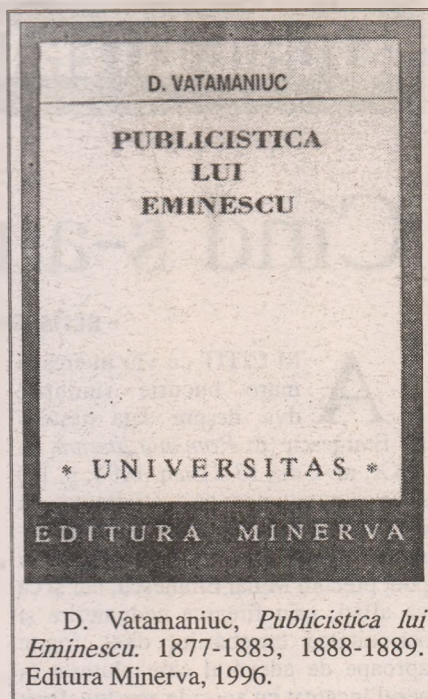
MAIORESCU, odată ajuns ministru la Instrucție publică (aprilie 1874), s-a gândit să-i creeze lui Eminescu un loc în învățământul universitar. I-a scris la Berlin, unde se afla poetul, cerindu-i să-și grăbească sfârșitul studiilor și să-și ia doctoratul. Criticul nu știa situația școlară încurcată a poetului, care, totuși, o putea scoate la capăt cu certificatul obținut de la Lambrior, pe vremea când acesta fusese directorul liceului din Botoșani. Dar, de fapt, poetul n-avea chemare pentru învățămînt și s-a înapoiat în țară cu studiile neîncheiate. A trebuit, în consecință, să se mulțumească cu slujbe onorabile dar acaparante de bibliotecar, inspector școlar pînă cînd, venind liberalii la putere, a rămas șomer, găsindu-și întrebuintare la *Curierul de Iași*, o foaie locală, căreia poetul îi conferă interes. A fost, de fapt, descoperirea unei vocații. A celei de gazetar care, apreciașe Călinescu, ar fi egală în valoare cu poezia (ceea ce, de ce n-aș spune-o, mi se pare exagerat). În octombrie 1877, după multe insistențe, părăsește Iașul pentru a se ocupa, la București, de *Timpul*, gazeta a conservatorilor, pe care o dirijase pînă în aprilie T. Maiorescu și acum vedea de ea, scriind-o, Slavici. Condeiu poetului strălucște de îndată, articolele sale, mereu intransigente și vehemente, impunîndu-se. În februarie 1880 devine redactor șef, demnitate pe care o ocupă pînă la sfârșitul lui decembrie 1881, cînd, în ianuarie 1882, e numai prim redactor pentru partea politică pînă în iunie 1883 cînd boala l-a împresurat. De fapt, în ianuarie 1882 poetul fusese retrogradat pentru că scrisul său, mereu ofensiv, i-a nemulțumit pe mai marii conservatorilor, înțelegînd să-l controleze prin numirea unor redactori șefi cumpăniți (Grigore G. Păucescu, Zizin Cantacuzino). Oricum, scrisul său de la *Timpul*, de certă importanță, înalță proza politică eminesciană la dimensiunea unei sociologii posibile, chiar dacă n-a apucat să capete o dezvoltare coerent teoretică. Examinînd-o atent (am citit-o și în *Timpul* și în ediții), se poate aprecia că sociologia poetului, așa cum se relevă din proza sa politică, e, în esență, potrivnică înnoirilor capitaliste. Ibrăileanu avusese dreptate cînd văzuse în poetul-gazetar un exponent al răzeșimii și al breslașilor care priveau cu mefiență spre înnoirea structurilor. În consecință, Eminescu a crezut în himera unei Români eminate rurale, admitînd - în extremis - acele ramuri industriale care puteau prelucra produsele agricole. Constante rămîn, în cugetarea sa sociologică, elemente din fondul comun al ideologiei junimiste, pe care poetul a supus-o adesea unui proces de interpretare prin delimitare. Concepte precum evoluția organică (înceată) opusă soluțiilor revoluționare, critica statutului contractual modern și elogiul statutului natural, respingerea formelor fără fond, inflexibila respingere a liberalismului (de la partid, la parlament și întreaga dezvoltare suprastructurală și infrastructurală), pătura suprapusă sînt motive ideologice obsesive în proza politică eminesciană. Se cuvine menționat faptul că teoria pături suprapuse (avocați, negustori, slujbași de tot felul din aparatul administrativ de stat, capitaliști), ca și adăugarea dimensiunii economice (munca) la teza formelor fără fond sînt contribuțiile originale ale lui Eminescu la cristalizarea junimismului. Rămîne faptul indubitabil că

Eminescu era împotriva înnoirilor, ple-dînd pentru menținerea în specificitatea tradițională. Era un punct de vedere eronat. România, ca orice țară în dezvoltare, a adoptat, în a doua jumătate a secolului trecut, modele socio-politice verificate peste tot acolo unde capitalismul își făcea loc. Era inutil să se reinventeze un model existent sau să fie respins ca neavenit la noi. Or poetul tocmai asta propunea în criticile intratabile cu liberalismul și Partidul Liberal, atunci la guvernare. Judecînd lucrurile în perspectiva istoriei, de fapt dreptatea era de partea liberalilor - și nu a lui Eminescu - care, tocmai atunci, în guvernarea lor din 1876-1888, turnau fundamentele României moderne, pe care poetul le considera o gravă eroare. Era, la acest capitol, ca și în cel al politicii de partid, mai intransigent decît frunzașii junimiști și chiar decît aripa ruginită a conservatorilor care, toți, ca oameni politici ce erau, admiteau compromisul și se adaptau conjuncturalului. Junimiștii colaborau activ cu liberalii (în 1884, după îmbolnăvirea poetului, au dus chiar tratative pentru intrarea în guvernul I.C. Brătianu), pe cînd Eminescu nu ostenea în a zvîrli, cotidian, filipicele sale antiliberale care, nu o dată, au trezit iritarea liderilor conservatori. În octombrie 1878 Zizin Cantacuzino i se plîngea lui Maiorescu că Eminescu transformase *Timpul* în ziarul său personal iar în iunie-iulie ale aceluiași an e îndepărtat de la gazeta, trimis fiind, cu o misiune, în afara Bucureștiului. Și Maiorescu și Carp s-au văzut atacați de Eminescu în ziarul pentru a cărei apariție cotizau financiar.

LA TOATE acestea și la multe altele m-am tot gândit citind cartea d-lui D. Vatamaniuc *Publicistica lui Eminescu*. Dl. Vatamaniuc este editorul, în cadrul ediției academice, al prozei politice eminesciene, a adus importante contribuții la clarificarea biografiei poetului (a descoperit originea străveche ardeleană a Eminoviciilor). Sigur că a avut și clacări, inevitabile, în volumele pe care le-a editat, cu atribuirea paternității unor articole (imensa majoritate nesemnate în gazeta), că a considerat ca elaborări personale traduceri (cum e cea a manualului de fiziologie a lui Adolf Fick), și încă multe, destule, altele. Dar meritele sînt - în această muncă de defrișare, identificare și editare a unui laborator de creație nu întotdeauna orînduit - infinit mai mari decît, probabil, inevitabilele defecțiuni. Dificultatea e însă alta. Tot migălînd, cu acribie, la identificare și editare, dl. Vatamaniuc a ajuns să se identifice cu opiniile lui Eminescu. De obicei, un comentator știe să ia distanță față de materialul pe care îl editează, interpretîndu-l în spirit critic. E singura modalitate rezonabilă în actele de evaluare, pe care au practicat-o, de altfel, toți marii analiști ai operei lui Eminescu de la Ibrăileanu și Călinescu pînă la, să spunem, Ion Negoitescu. Nu acesta e cazul d-lui Vatamaniuc. D-sa consideră, probabil, o blasfemie orice evaluare critică a unei luări de atitudine a poetului devenit gazetar, dîndu-i, peste tot, dreptate și aprobîndu-l. Ba chiar polemizează cu cei care au formulat opinii critice față de cele ale poetului. Comentariul, descriptiv pînă la saturație, e implicit idolatru. E o modalitate vădit contraproductivă, care, prin idolatrie înțepenită, riscă să mortifice opera eminesciană. Numai spiritul cri-

tic îi asigură vitalitatea și necesara actualitate spirituală. Extazul imnic, servil dăunează enorm analizei, negreșit, a celui mai important poet al românilor.

S-A ÎNTÎMPLAT că Eminescu a scris la *Timpul* într-o perioadă cînd țara trăia evenimente cruciale. Unul dintre acestea a fost Războiul de independență din 1877. Conservatorii au decis, atunci, să adopte ceea ce azi s-ar numi un moratoriu asupra politicii externe a Partidului Liberal. Eminescu nu l-a prea respectat. Dar cînd a devenit limpede, după război, că Rusia ne pretinde retrocedarea celor trei județe basarabene (Cahul, Bolgrad, Ismail), Eminescu nu a ostenit în a face vinovat de aceasta guvernul liberal, deși nici conservatorii, de-ar fi fost la guvernare, n-ar fi putut evita dictatul rusesc aprobat de puterile europene. Așa a procedat și în cazul stipulațiilor Conferinței de pace de la Berlin (1878). Atacurile, aproape zilnice, împotriva Partidului Liberal și a guvernului I. C. Brătianu ating pragul de sus al posibilului. Nu e adevărată aprecierea d-lui Vatamaniuc (p. 54) potrivit căreia Eminescu ar fi procedat nuanțat în critica împotriva Partidului Liberal. Îl considera, invariabil, o grupare politică de venetici și fanarioți, străină de interesele țării, trădîndu-o din această cauză. Într-un articol din 16 ianuarie 1880 scria repede și definitiv: „Interesele străinilor dar, și numai aceste interese sînt, din nenorocire, dezideratul politicii patrioticului guvern. E foarte natural să fie așa, de vreme ce conduc partidul de la putere - și asupra acestui punct vom reveni - nu sînt decît străini, străini prin origine, prin moravuri și prin educație“. Și altă dată: „Cine sînt acei ce conduc destinele țării noastre? Cine sînt acei ce formează majoritățile în cele două Camere?... Nepoții, feciorii, demnii urmași ai fanarioților, membrii d-ai comitetului bulgăresc, cîțiva alți de origini deosebite și foarte puțini români“. Printr-o ciudată substituție, oamenii politici munteni, cu deosebire liberali, erau considerați fanarioți iar cei moldoveni (de obicei conservatori) de origine națională. Lucrurile ajunseseră pînă acolo încît a afirmat că, paradoxal, „chiar dacă toți conservatorii ar fi olandezi sau persani, nu rămîne mai puțin adevărat că secta Carada, Giani, Pherekidis, C.A. Rosetti, Flea este alcătuită din străini superpuși fără nici un cuvînt nației românești“. Această receptare exclusiv xenomană a liberalilor nu s-a oprit din păcate, aici, transformîndu-se, cuvîntul nu trebuie să sperie, în adevărată xenofobie. O aflăm, bine consolidată și în multe articole care comentau critic tratatul de pace elaborat de Conferința de la Berlin (1878) care, în articolul 44, cerea României, ca preț al recunoașterii Independenței, abolirea articolului 7 din Constituția noastră de la 1866 care interzicea evreilor - pentru că nu erau „de rit creștin“ - dreptul de a căpăta cetățenia. Dl. Vatamaniuc dă dreptate integrală, și în acest caz, opiniilor lui Eminescu. N-are dreptate. Tratatul de pace al Conferinței de la Berlin era, indiscutabil, o ingerință în treburile interne ale țării, judicios respinse de Eminescu. Dar de s-ar fi găsit o soluție rezonabilă de a primi acele recomandări, România se sincroniza, în materie de drepturile omului, cu toate țările Europei de Apus și de Centru. Așa a rămas, alături de

Rusia, o țară în care discriminarea era legiferată. Argumentele utilizate de Eminescu în această, atunci, inflamată chestiune, sînt de sorginte de-a dreptul xenofobă. „Orice s-ar zice - scria el în 4 iulie 1879 - între noi și evrei este o deosebire de rasă, care nu ne permite nouă s-avem față cu dinșii în împrejurări de onoare decît despreț. *Noblesse oblige*“. Și în 7 iulie 1879: „Nu există dar români de rit izraelit, pentru că nu există izraeliți cari-n familie să vorbească românește, pentru că nu există izraeliți cari să intre în relații de căsătorie cu românii, c-un cuvînt pentru că evreul e evreu, se simte evreu și pîn-acum nici n-a voit să fie altceva decît evreu“. Apoi la 1 august 1879: „Deși limba nu e singurul semn caracteristic al naționalității, totuși el e un semn principal. Pe cîtă vreme [evreii] nu vor vorbi în familie românește, nu vor primi în școale și sinagoge limba românească - în sinagoge, de nu pentru partea rituală, cel puțin pentru predici - nu vor putea fi considerați ca români“. Și citatele ar putea continua, unele chiar mai dure, în ton sau expresie, decît cele reproduse. Privite din perspectiva actuală a prescripțiilor drepturilor omului, cine ar putea admite - în afară de dl. Vatamaniuc - că se neagă dreptul unei minorități etnice la cetățenia unei țări în care tăiește pentru motivul că înțelege să-și păstreze libertatea de a se folosi de limba maternă în familie, în școală sau în ritualul de cult? Nu e aceasta o probă convingătoare a xenofobiei? Cum tot intoleranță era, chiar la 1878-1880, interzicerea unei minorități naționale de a căpăta cetățenia civilă și politică în țara în care s-a născut -, trăia și muncea! Oricîte motivații ar invoca dl. Vatamaniuc în această chestiune, e greu să i se dea dreptate din perspectiva standardelor actuale și chiar a celor de atunci. De aceea, tocmai, junimiștii P.P. Carp și Titu Maiorescu s-au disociat de atitudinea lui Eminescu în această chestiune iar, inflexibil în convingeri, poetul l-a criticat, pentru aceași chestiune, pe mentorul Junimii, încît acesta a fost nevoit să consemneze în jurnal în mai 1879: „Grea epocă Eminescu. Articol al lui în chestiunea evreiască în contra mea“.

Fără îndoială, dl. Vatamaniuc e, repet, un foarte bun cunoscător al publicisticii eminesciene. O descrie minuțios, organizînd-o pe categorii de probleme, chiar excesiv. Dar nu are, nu poate avea, judecăți critice, sfîrșind, de fapt, prin a se confunda cu opiniile și argumentele poetului, adesea devenit pamfletar. Aceasta și la peste un veac din momentul cînd a fost scrisă această proză politică. Nici acum, după peste un veac, nu e posibilă și necesară detașarea critică în examenul exegetic? Dar, de fapt, în această carte exegeza e înlocuită cu descrierea migăloasă.

Cînd s-a născut Eminescu?

- scrisoare deschisă doamnei Roxana Sorescu

AM CITIT cu viu interes și mare bucurie rîndurile dvs. despre data nașterii lui Eminescu (în *România literară*, an XXX, nr. 2 din 15-21 ian. 1997, p. 11) și vă asigur nu doar că aveți dreptate în ce privește probitatea științifică necesară stabilirii datei de naștere a unui poet precum Mihai Eminescu, dar și că vă aflați, prin fireasca nedumerire și seriozitatea întrebărilor dvs., foarte aproape de adevărul care plutește în aerul încărcat cu aporiile acestui sfîrșit de veac și de mileniu.

Și încă nu m-aș avînta să vă mărturisesc admirația pentru gestul dvs. justițiar însă în urmă cu cîteva luni eu propuneam unui grup de scriitori de la Suceava, printr-o scrisoare înmînată poetului Ion Cozmei (descendent din stirpea eminoviceană de la Călineștii lui Cuparencu) să se ostenească a convinge un Comitet pentru restabilirea datei și locului nașterii poetului Mihai Eminescu (dar mai bine alătur copia scrisorii cu pricina, la care n-am primit încă răspuns, date fiind lipsa și/ori lenea dialogului între intelectualii români) în fața căruia eu să prezint doar 7 argumente pentru înția naștere a poetului *Mihail* Eminescu.

Or, între aceste argumente, cu care încerc să probez falsitatea datei și locului nașterii din registrul de la Biserica Uspenia din Botoșani și să restabilesc data nașterii poetului nostru în 20 decembrie 1849 și în spațiul Bucovinei, unul, al treilea în ordinea dată de mine, se cheamă *argumentul cristelniței* (cristelniță despre care am avansat în urmă cu doi ani oarecari îndoieli în ziarul *Evenimentul* de la Iași).

Spre a vă încredința că tentativa mea nu-i o șagă istoriografică, rezum primele cinci dintre aceste argumente:

1- argumentul *onomastic*, intrucît numele MIHAIL înseamnă „Cine este ca Dumnezeu” și i se conferă copilului născut în preajma (20 decembrie) zilei nașterii lui Hristos (25 decembrie). Căci pentru cei vechi, care își atîmău trupul de nume, cuvîntul prin care își botezau copilul nu era nici indiferent și nici întîmplător, ființa umană fiind înscrisă în calendar prin chiar fereastra pe care cerul i-a deschis-o către lumină și calendarul nu era o simplă hîrtie bătută-n perete, ci chiar harta desfășurării cosmosului peste an;

2- argumentul *amneziei* părintești, cuprinzînd datele de naștere ale băiatului Mihai prezentate de Gheorghe Eminovici la școlile din Cernăuți, fără să concorde cu data de naștere declarată de același Gheorghe Eminovici la botezul aceluiași copil;

3- argumentul *cristelniței*, unde sînt confruntate documentele nașterilor și botezurilor celorlalți copii ai familiei Eminovici, cu probe că doar un copil grav bolnav se botează la o săptămînă după naștere, unde voi cita logica și motivele invocate de dvs. De observat apoi diferența și mai mică între naștere și botez la ceilalți doi copii botezați înaintea lui Mihai, în condica de la Uspenia;

4- argumentul *propria manu*, în care sînt coroborate date calendaristice, ani și cuvinte scrise de mîna poetului, de unde rezultă că acesta se știa născut în 20 decembrie 1849 și în... Bucovina;

5- argumentul *din preajmă*, cu mențiuni ale rudelor sau apropiaților

despre data și locul nașterii lui Eminescu;

6- argumentul *ipotezei*, în care propun o altă desfășurare (decît cea cunoscută pînă acum) a evenimentelor din săptămîna nașterii poetului;

7- argumentul..., pe care îl țin încă în taină!

DIN calculele făcute de mine, Mihail

Eminescu se naște în ziua de marți, 20 decembrie 1849 și e botezat, după aproape cinci săptămîni, în ziua de sîmbătă, 21 ian. 1850, certificatul de la Biserica Uspenia avînd înscris că băiatul s-a născut cu doar șase zile în urmă, adică în ziua de duminică, 15 ianuarie 1850, ceea ce ne obligă să facem discriminarea între falsitatea datei și locului nașterii și probitatea datei și locului botezului.

Evident că diferența minimă între naștere și botez, după cum bine observați dvs., ridică suspiciuni dar eu sînt convins că atît preotul, martorul Vasile Iurașcu, stolnic (dar de ce trebuia un martor cu asemenea autoritate?) cît și tatăl copilului, Gheorghe Eminovici (care semnează și pentru Raluca) știau adevărata zi de naștere a fiului „Mihail” dar pricina pentru care trebuiau consemnate altă dată și alt loc era prea importantă ca minciuna să nu fie spălată chiar cu apa din cristelnița de la Uspenia.

Într-un cuvînt, fiindcă aveți meritul de a fi deschis public și la vreme cu prilej discuția asupra datei nașterii lui

Mihai Eminescu și pentru că bucovenii mei nu se urnesc nici măcar în acest sfîrșit de veac a și-l aduce acasă pe acel care ar justifica de ce Bucovina, atît de bogată în podoabe istorice și culturale, nu a hărăzit lumii nici un geniu, binevoîți a lua dvs. inițiativa alcătuirii unui comitet pentru restabilirea datei și locului nașterii poetului Mihai Eminescu și eu sînt gata a mă înfășa cu cele 7 argumente spre a reageza trupul poetului „pribeag” în fereastra pe care cerul i-a deschis-o în calendarul eternității.

Căci a lăsat încă știrb scrisă această fereastră a Luceafărului tuturor românilor, „iaste inimei durere” și a nu lua în seamă cele scrise de chiar mîna poetului, anume „Eu sunt născut în Bucovina. Tată-meu e bucovinean”. (Ms. 2263, 44 r) înseamnă să aluncăm în păcatul afurisit de povestașul care spunea răspicat:

„Mai minciunos cine nu crede!”
Cu aleasă considerație și succese
așijderea,

Ion Filipciuc.

Cumplită, vîrsta poetului

DUPĂ cum se știe, la începutul anului 1883, mai exact în cele două săptămîni cuprinse între ziua de luni 9 și sîmbătă 21 ianuarie, Mihai Eminescu se afla bolnav într-un spital din București și e foarte posibil ca în acest răstimp ori în zilele imediat următoare, însănoșit și întors acasă, poetul să fi făcut însemnarea, păstrată la Biblioteca Academiei Române în *Manuscrisul 2255, fila 347**, și anume:

1849 1883
1849
= 34 ani

78 de ani viața mea întreagă, atîta am să trăiesc.
Betărînul meu tot astfel. Asta este mărimea constantă de timp a vieții unui individ din rasa noastră. Vor fi urcări și scăderi pe această scară, va fi o oscilație infinită din coadaptarea cu împrejurările. Omul în sine om constant rămîne constant.

- 34 -

Firește că notița va trebui încadrată între cele cîteva repere cronologice din zbuciumatul an 1883 și ne vom aminti că:

- în aprilie fratele Nicolae îi scrie din Cernăuți o scrisoare cu amănunte despre tatăl Gheorghe Eminovici și sora Harieta;

- în ziua de vineri, 3 iunie, poetul, călătorește la Iași pentru a participa la festivitățile dezvelirii statuii lui Ștefan cel Mare, din ziua de duminică, 5 iunie;

- în ziua de miercuri, 28 iunie, îi face o vizită inopinată lui Maiorescu și acesta, alarmat de comportamentul poetului, cu ajutorul lui Constantin Simțion și al dr. Alexandru Șuțu, îl internează pe Eminescu în Institutul „Caritatea” pentru un tratament de rigoare;

- în ziua de joi, 5 iulie, ziarul „Românul” dă o notă despre îmbolnăvirea poetului „tînăr plin de talent și înzestrat cu deosebit geniu poetic”;

- în ziua de vineri, 12 august, Gheorghe Eminovici descinde în capitală și își vizitează fiul aflat încă în același spital „Caritatea” din București, iar în ziua de sîmbătă, 8 octombrie, vechiul prieten Al. Chibici-Revneanu îl însoțește pe Mihai Eminescu pînă la spitalul din Ober Döbling (aici fusese internat în urmă cu aproape două decenii și Al. Ioan Cuza), lingă Viena, unde poetul va rămîne pînă în ziua de marți, 14 februarie 1884, cînd același devotat Al. Chibici-Revneanu îl va acompaña într-o călătorie prin Italia.

Între timp, în ziua de duminică, 8 ianuarie 1884, la Ipotești, se stinge din viață bătrînul căminar Gheorghe Eminovici.

Prin urmare, însemnarea despre „mărimea constantă de timp a vieții unui individ din rasa noastră” a fost făcută într-un moment de cumpănă și reprezintă proba cumplită - *întreagă*, după etimonul cuvîntului latin „*completus*” și *tragică*, după semnificațiile acumulate în procesul de rodnicie semantică pe terenul limbii române - despre nașterea și moartea poetului, amăsurate în chiar penița condeiului eminescian.

Manuscrisul conține o dovadă autografă despre nașterea lui Mihai Eminescu, intrucît anul consemnat de mîna lui este 1849 - și nu 1850, cum l-ar fi îndrituit înregistrarea din Mitrica Bisericii Uspenia de la Botoșani -, ceea ce concordă cu data nașterii caligrafiată de aceeași mîna a poetului în registrul Societății Junimea din Iași, anume 20 decembrie 1849, de Ignat.

Operația de scădere a anului de naștere din anul curent - 1883 minus 1849 = 34 - este corectă și dacă

adevărata dată de naștere a poetului ar fi fost 15 ianuarie 1850, oricîtă firavă modestie ar fi ocrotit clipa acestei socotințe, Mihai Eminescu n-ar fi avut cum ocoli coincidența cu vîrsta răstîgnirii și învierii Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, adică 33 de ani!

Dar, amănuntul bizar din această aritmetică a vieții lui Eminescu rămîne dublarea greșită a anilor 34, cu rezultatul 78, cînd în fapt e vorba doar de 68 de ani, cifră mult mai aproape de vîrsta la care va muri nu peste multă vreme căminarul Gheorghe Eminovici, la aproape 72 de ani (fără o lună), căci se născuse în ziua de sîmbătă, 10 februarie 1812. Suma 78 este totuși dublul numărului 39, vîrsta la care moare Mihai Eminescu, mai precis la 39 de ani, 5 luni, 3 săptămîni și 4 zile, intrucît poetul s-a născut în ziua de marți, 20 decembrie 1849 și a murit în ziua de joi, 15 iunie 1889, cuprinzînd cu ochii încercănați lumina și întunericul a 14.421 de zile și nopți, depănate de hapsînele ursitoare în 2.060 de săptămîni și... o zi!

E ca și cum o mînă rece și străină face calculul vieții poetului pe abacul răsluit al sortii și îl obligă pe împiricinat să-și scrie singur și din vreme vîrsta... morții, 39 de ani și încă nici șase luni cumplite.

Căci atît a trăit Mihai Eminescu, trupește, omul. Cît a scris poetul, la cele peste 15.000 de pagini manuscrise, încondeiate cel puțin cîte o pagină într-o zi ori într-o noapte, încă se mai adună. Cît a gîndit cugetătorul, nu vom putea cuprinde cu nici o asupră de măsură, în veacul vecilor.

Ion Filipciuc

*) Reproducem această notiță după Augustin Z. N. Pop, *Contribuții documentare la biografia lui Mihai Eminescu*, Ed. Acad. R.P.R., [București], 1962, pag. 562, transcrierea, cu întregirea cuvîntului „este” și așezarea textului întocmai - cuvintele dispuse în șapte rînduri - ca în facsimilul intitulat de biograf *Calculul și pronosticul autograf al [e] lui Eminescu asupra vîrstei sale*, de la pag. 567.

Dorin
Tudoran

PUPAT TOȚI
PIAȚA
UNIVE'SITĂȚI

Cărțile dalbe, cărți...

(XIX)

ÎN MAI toate comentariile de care s-a bucurat acest volum, s-a imputat - direct ori indirect - colectivului condus de dl Mihai Pelin că lipsesc multe, mult prea multe lucruri din aceste pagini. Există cel puțin două explicații pentru asemenea reproșuri.

Primul. După decenii în care lipsa oricărei transparențe a fost una din legile fundamentale ale dictaturii comuniste, mai tot românul spera, aproape în mod irațional, că totul va ieși la lumină. Numai că atunci când revolta a fost împiedicată să se transforme în revoluție anticomunistă și nu doar în revoluție anticeaușistă, cei ce au realizat această primă contrarevoluție televizată în direct n-au uitat nimic din arsenalul ce le-a fost pus la îndemână de părinții fondatori ai mentalității lor. Și una din aceste arme a fost chiar *Lampa lui Ilici*. Cu ea s-a făcut „lumină” - de la conturile Ceaușescu la prezența teroriștilor denunțați de dl Brucan, de la apariția intempestivă a geologului Gelu Voiculescu Voican la procesul de la Târgoviște la rolul/rolurile jucate de dl Victor Atanasie Stănculescu, de la uciderea lui Gheorghe Ursu la episodul Berevoești, etc. Așa cum, cu decenii în urmă, se declarase că țara fusese în întregime electrificată și întreaga populație alfabetizată, când bună parte a României își lumina casele tot cu opaițul iar membrii de frunte ai partidului unic de-abia de se puteau iscăli, tot așa, imediat după 22 decembrie 1989, principiul după care produce lumină *Lampa lui Ilici* a determinat calitatea „transparenței” ce le-a fost oferită românilor timp de șapte ani după acel atât de manipulat decembrie. Și atunci, de unde această mirare că documentele puse la dispoziția colectivului condus de dl Mihai Pelin sunt atât de parțiale?

Al doilea - dosarele. Mai tot românul care l-a înjurat în somn pe Nicolae Ceaușescu sau a ascultat o ju-

mătate de anecdotă despre Elena Ceaușescu a fost sigur că avea dosar la Securitate. Acest presupus dosar, pe care l-am fi avut cu toții, a fost mândria secretă ce ne-a ajutat să supraviețuim moral. Ne-am furat singuri căciula, iar astăzi, foarte mulți din noi nu acceptă ideea că dosarul lor nu s-a găsit încă. A le spune unor astfel de oameni că n-avea ce să se găsească, fiindcă nu existaseră aceste dosare, este o „blasfemie” de care dl Pelin a fost acuzat nu o dată. Îi dau crezare d-lui Pelin, când încearcă să ne sugereze că nici măcar în cazul unor oameni luați în colimator de Securitate nu a existat, întotdeauna, ceea ce, într-o manieră cam primitivă, înțelegem prin dosar - adică niște coperti de carton (legate ori nu cu două panglici), purtând numele noastre pe ele cu litere de-o șchioapă și găzduind între ele informații privind fiecare gând pe care l-am nutrit, fiecare faptă pe care am comis-o, orice intenție pe care n-am avut curajul s-o șoptim nici măcar celor foarte apropiați. Cum și în ce formă au existat asemenea dosare, cum și când au fost subțiate ele, cine și ce formă de dosar a avut reprezintă un alt set de întrebări la care răspunsurile nu vor veni foarte repede nici acum, după noiembrie 1996.

La scurtă vreme după decembrie 1989 și la un interval nu prea mare între episoadele respective, mi s-a oferit „dosarul”, o dată la Viena și o dată la Stockholm, de către doi oameni care, amândoi, pretindeau două lucruri. Primul - că erau foști înalți ofițeri de Securitate care fugiseră în Occident, imediat după decembrie 1989. Al doilea - că fiecare avea „adevăratul dvs. dosar”, adică al meu. Prețurile solicitate în schimbul prețiosului „dosar” erau la fel de piperate. Oamenii erau la ananghie, căci „D-le Tudoran, cred că mă înțelegeți, am plecat fără nimic și trebuie, eu și familia mea, să luăm viața de la capăt”. Sigur că-i înțelegeam - tot fără nimic fusesem azvârliți din țară eu și familia mea și tot de la capăt a trebuit să ne

luăm viața. Diferența era că nouă nu ni se dăduse drumul să plecăm nici măcar cu dosarele... noastre. Am declinat ofertele și le-am urat succes în viața celor doi vânzători de dosare, convins fiind că mi se va mai oferi, cândva, „adevăratul dosar” și încă la un preț mult mai rezonabil.

Așadar, eu nu sunt mirat cât de mult lipsește din volumul editat de dl Pelin și nici nu voi rămâne surprins că viitoare eforturi ale Domniei sale de a recupera măcar unele din piesele ce lipsesc din „dosarele” noastre vor eșua. Nu voi fi surprins nici măcar de faptul că, într-o bună zi, d-lui Mihai Pelin sau altui cercetător, i se va oferi întregul dosar Dorin Tudoran, indiferent de cum va arăta el - fișe, fotocopii, stenograme, casete video și audio, corespondență, schimb de note și rezoluții, etc. Fiindcă pentru mine regula privind „dosarele” rămâne foarte simplă: n-ar fi trebuit, nu trebuie și nu va trebui să ne surprindă absolut nimic în legătură cu felul în care apar, dispar sau arată asemenea documente. Principiul după care luminează *Lampa lui Ilici* va juca încă un rol destul de important pentru viitorul joc de-a dosarele, chiar și acum, când majoritatea celor ce s-au jucat de-a baba oarba cu noi timp de șapte ani după decembrie 1989 s-au trezit în opoziție. Unora opoziția le prieste, le consolidează reflexe de mult dobândite, le reîmprospătează dexterități ce i-au ajutat să depășească chiar momente când, politic vorbind, moartea lor clinică nu părea să implice nici un dubiu...

AM AFIRMAT în câteva rânduri, din varii motive, că *Notele* acestui volum sunt extraordinare. Este vorba de cincizeci de pagini deseori mai instructive decât celelalte câteva sute. Paginile acestor *Note* pe care aș vrea să le menționez, tot din varii motive, sunt foarte numeroase. Mă rezum la invocarea unui singur document. Fiindcă el constituie un exemplu

despre ce și cum leagă lumea de care speram cu toți că ne-am despărțit în decembrie 1989 de viața aiuritoare ce ni s-a oferit timp de șapte ani după acel decembrie. Este vorba de evocarea solicitată de dl Mihai Pelin d-lui Gabriel Dimisianu drept anexă la documentul nr. 23 - tragedia tânărului Radu Crișan, de profesie economist și, în timpul liber autor de versuri. În 1971, o înscenare odioasă îi aducea 12 ani de pușcărie. După eforturi ale autorului evocării și intervenția unor înalte foruri, Radu Crișan era achitat. Mai mult chiar, dl Dumitru Popescu dădea dispoziție să fie tipărit „manuscrisul dușmănos”. Iată finalul extraordinar al acestei parabole vii despre ce a fost viața noastră înainte de decembrie 1989 și de ce nu a putut ea deveni fundamental alta, timp de șapte ani după acel decembrie:

„S-a făcut, totuși dreptate, până la urmă, dar cu ce preț? În cele șase luni de detenție la Poarta Albă, terorizat de perspectiva celor 12 ani, despre care nu avea cum ști că nu-i va face, Crișan se îmbolnăvi grav de inimă și muri peste puțină vreme. Dar trista istorie are și un epilog. În primele zile ale lui ianuarie 1990, urmăream ca toată lumea, cu sufletul la gură, procesul celor patru membri ai fostului C.P.Ex. (Mănescu, Bobu, Dincă, Postelnicu). Treptat, atenția mea se deplasa de la acuzați la acuzator, la necruțătorul general care judeca procesul și care tot mai mult îmi apărea ca o persoană pe care o cunosc de undeva, dar nu-mi amintesc de unde. Și inflexiunile vocii îmi erau cunoscute, venind de undeva de departe, dar sunându-mi cunoscut. Și, deodată, revelația: generalul de acum, pe numele său Adrian Nițoiu, era maiorul de odinioară, judecătorul militar care îl condamnase la 12 ani închisoare pe Radu Crișan, pentru instigare la doborârea orânduirii socialiste. La acestea nu mai am nimic de adăugat. Gabriel Dimisianu, 28 noiembrie 1995”.

...Nici eu.

Poveste cu aristocrați

ÎN 1948, când m-am născut, eram prinz, iar un an mai târziu ajungeam cerșetor. Fraza aparține lui Ioan Mavrocordat, care își descrie cu luciditate destinul de descendent al unei familii ilustre, într-o țară invadată de comunism. Numeroase evocări similare, datorate celor din urmă reprezentanți ai aristocrației din România, pot fi citite într-un fastuos supliment al revistei *Privirea*, intitulat *Aristocrat*. Suplimentul, realizat de un gazetar talentat și competent, Ioan Matei, se deschide cu un editorial semnat de Mihai Tatulici, care evidențiază, printr-un paradox ingenios, deosebirea dintre aristocrat și mitocan: „aristocratul are idei puține dar fixe, spre deosebire de mitocan, care debordează de idei”.

Din sumar nu putea să lipsească -

și nici nu lipsește - un interviu cu Alexandru Paleologu. Cuvintele sale au rezonanță în conștiința noastră: „Ca aristocrat, purtător al blazonului cu vulturul bicefal, fără să mă laud, am trecut într-un moment al vieții, momentul 1959, testul despre care vorbeam. Am fost arestat și băgat în pușcărie pentru simplul fapt că aparțineam unei clase sociale condamnate de comuniști. Am cunoscut acolo foamea, durerea, mizeria. Cei cinci ani de pușcărie n-au reușit însă să-mi sensibilizeze nici stomacul, nici pielea, pentru că ei nu au putut, în primul rând, să-mi muteze conștiința. Am suportat durerea cu sentimentul că rămân eu, cu demnitatea mea, cu apartenența la o lume care poate fi schingiuită, dar nu poate fi ingenunchetă.” Interviul, memorabil, este realizat de Doina Tудо-

rovici, care semnează și celelalte interviuri - toate demne de interes - din suplimentul (enciclopedia, albumul) *Aristocrat*.

Textele referitoare la aristocrația propriu-zisă sunt completate de cele care se referă indirect la viața aristocratică: eleganță vestimentară, sporturi pentru elite, vedete etc. etc. Ca să nu mai vorbim de ilustrații; atât din punct de vedere estetic, cât și din punct de vedere tehnic, ele depășesc cu mult nivelul celor ce apar în mod curent în presa din România. Se remarcă reproducerile unor fotografii (alb-negru sau sepia) din albumele lumii bune de altădată, fotografii care, în afară de valoarea lor de document, au, cum ar spune Eugen Negrici, o „expresivitate involuntară”, trezind în privitor nostalgia unui mod de viață apus. (Al. Șt.)

România literară 11

CEZAR BALTAG

Orfeul fericit

„Trece nimeni visător,
pur și înmărmuritor (...)

*Cel ce nu e a venit,
cel ce e s-a risipit.
Eu însăsmânțez în lucruri
sufletul lui Heraclit.“*

ASTFEL a trecut printre noi, calcând ușor, elastic, ferm și suav, pe lutul inverzit al literelor românești, Cezar Baltag. Ca orice făptură de basm, de basm cultural, siluetă izvodită parcă din viziunile în proză ale tânărului Eminescu, grele de un romantism distilat, bolnav de propria-i glorie, astfel s-a născut Poetul în anii mocirloși ai proletcultului. Herald, ca și fratele său Nichita, al unui vis estetic, al unei renașteri probabile și totuși utopice a Poeziei românești. Celei mari!

Cezar a fost cel mai tânăr dintre noi, Prăslea cel isteț și viteaz, pudic, extrem, neliniștit de pudic în reacții, de o teribilă radicalitate poetică, însă: ciclul „Răsfrângerii“ pe care l-a citit într-o zi din luna lui martie 1958, când l-am zărit și văzut pentru prima oară pe viitorul meu prieten, - acest ciclu, acest „sistem“ de gândire poetică nu numai perfect discordant în poezia oficioasă ce inunda publicațiile acelei vremi grave de o falsă naștere - dar care își păstrează și astăzi un inconfundabil ton poetic, un timbru ce nu e nici al lui Arghezi, nici al lui Ion Barbu, și care anunță, încă de atunci, din '58, - îndrăznesc s-o spun, mai mult decât strigătul puștesc, de victorie, al lui N. Labiș - reînvierea speranței estetice a unei întregi culturi, e unul fondator.

Și comuniștii nu s-au înșelat: „Lupta de clasă“, „Scânteia“ și chiar și „Gazeta Literară“ i-au depistat iute pe tinerii promotori ai „idealismului reacționar“, ai unei „arte a tragicului, monstruosului, nesiguranței existențiale“ etc. etc. și, bineînțeles, cei doi tineri imprudenți și genialoizi, la primul lor volum apărut în decembrie '60, au acceptat unele concesii. Ambii, însă, aveau sertare pline de dinamită estetică, pe care le-au publicat abia peste câțiva ani și care au statuat un nivel și un tip de poezie, o viziune estetică ce urma să destabilizeze orice creație de tip marxist... Dacă așa ceva e posibil. Aceasta a fost victoria lor și a noastră, a culturii române. Lupta împotriva unui stat politist, al cărui propriu orgoliu este ideologia - și a cărui legitimitate este tot ea - se duce, în ultimă instanță, pe acest front, în ideologie, în suprastructură.

Cezar Baltag a început ca un poet tânăr, calm, înfiorat de propriu-i adevăr estetic și a terminat aproape ca un monah, ca un soldat al literiei, spiritualizat de arșița ideii. El a fost una din acele

coloane invizibile și ferme ce au sprijinit cerul întunecat și albastru al națiunii române. În el încă o dată, în ritmurile-i virile, calme, sacadate, ce alătură substantivul abstract de unul ce anunță mirosurile și culoarea, concretețea și adâncul - versul în care subit verbul suie vertiginos la idee pe parcursul a câtorva silabe, de parcă Cezar ar fi avut înaintea sa, în cultură, legiuni de filosofi; - în făptura sa fizică și încordată ideatic, România culturii și nu numai atât, și-a regăsit criteriile și marea tradiție poetică.

Adio, prietene! Și, ca la orice despărțire a doi bărbați, îți spunem: fii, rămâi prietenul nostru, colindă-ne plaiurile simbolice și sprijină în continuare cu acea forță neaparentă a tinerilor giganti bolțile necesare, sub care tu însuși ai visat, ai cântat, fii încă o dată în scurtă și dramatica noastră mare poezie Orfeul, păstorul fericit al unor aluviuni interne, iluminate, vizionare, săpate în bronzul limbii.

Adio, prietene, prietenia - grecii știau asta - nu se împiedică în moarte; moartea nu e decât un ospăț, o cupă de vin vărsată pe dalele de piatră ale destinului celor curajoși. Iar curajul în artă - în arta lui Cezar Baltag - nu este altceva decât luciditate.

Nicolae Breban

Un misionar

DISPARIȚIA lui Cezar Baltag înseamnă, fapt, intrarea în eternitate a unui mare poet și gânditor.

Dacă despre meritele trecute prezente ale creatorului s-a vorbit s-a scris mult, contribuția lui și generației sale la reînvierea literaturii românești a rămas, mai ales ultimii ani, într-un con de umbră. Generația '60 a fost o generație fără părinți, care - într-o epocă de cșcurantism și de agnosticism imp - a reușit să întoarcă literele românești spre izvoarele lor clasice postbelice.

CEZAR BALTAG a fost unul dintre misionarii mesagerii acestei prmoții de sacrificiu și uzură, unul dintre cei peste care timpul poluizat nu a reușit să arunce nici o pată. Opera sa va rămâne o construcție pură și sigură de sine, chiar și după ce schelăriile atât de savant țesute care au protejat-o vor dispărea odată cu trecerea anilor.

Romulus Rusu

„Chemarea numelui“

CEZAR. Colegul, prietenul, omul căruia i-ai spus ofurile, indoielile, poticnirile, teama - traversând vreo 20 de ani de redacție, de scris și de ce ne-a fost scris - epocă și cutremurări istorice, și cutremure bucureștene...

Omul tăcut, delicat, ironic, absent și uituc; și iar cald, apropiat tuturor din redacție - singurul șef rămas colegul nostru, al fiecăruia. Cum să ne obișnuim cu absența lui? - a te obișnui cu moartea cuiva apropiat, cum te-ai învăța cu propria-ți moarte.

Pentru „Viața Românească“ lua sfârșit o lungă perioadă care ne-a pus nervii la încercare, cu fiecare număr întors, cenzurat, amenințat, amenințând însăși existența revistei; iau sfârșit și cei aproape șapte ani în care Cezar Baltag a fost garantul unei publicații de înaltă ținută, luptându-se la fel cu sărăcia fondurilor și nesiguranța noastră de toate zilele; și o altă etapă grea se anunță - revista stagnează în tipografie, cunoaște colapsul tranziției... În spital, în ultimele lui clipe lucide, Cezar Baltag se îngrijora încă, revenea: - Aveți grijă de revistă, să nu moară „Viața Românească“!

OCHII tăcerii, singuri ochii tăcerii urmărind drumul de dus-de neîntors: „Ai ieșit din casă/ și n-a mai fost casă// Ai trecut pragul/ n-a mai fost pragul/ te-a avertizat o pasăre/ nu mai e pasărea.// Era simbată./ Nu va mai fi simbată“...

Din toate drumurile pe care le-am

străbătut împreună spre redacție sau de la redacție, pe Calea Victoriei, oprindu-ne la astrologul cu luneta, în dreptul cercului militar (bătrînul cu lavalieră și plete albe, dintr-un București imemorial), privind într-o seară cerul și constelațiile de toamnă; sau căutînd prin librării și anticariate - și el, cunoscător împătimit, alegînd, luîndu-și prada - vorbindu-mi despre labirinturi, despre poezii nebuni și iarăși, despre întîlnirea lui cu Mircea Eliade, simțită ca o inițiere...

Trecînd apoi, printre ruinele orașului după Cutremur sau căutînd, printre dărîmături, locul bisericilor osîndite, rase de pe fața pămîntului, între Calea Văcărești și străzile Căuzași, Labirintului; luînd de la capăt - de la sfîrșit - istoria, destinul unor generații, singurătatea care ne rămîne după plecarea prietenilor în exil sau în moarte...

Din toate drumurile făcute împreună, mi-a rămas acel ultim drum la Fundeni - Fundeni și al meu, cu „deniile de spital“ dintr-o altă săptămînă a Patimilor. Era chiar vinerea Prohodului cînd l-am văzut la spital, viu încă și încrezător în „tratamente“ (și cu părul nebatjocorit încă, de mașina de tuns...); dar pe față se vedea întipărită gheara inconfundabilă. Și întorcîndu-mă singură pe drumul spitalului, făcut de atîtea ori, în ritmul aberant al inimii, pașilor, mi-am auzit bocetul de-atunci și de-acum. Și m-am împăcat iar cu Maica Moarte, pe drumul Fundenilor, în hăul Fundenilor...

POETUL Cezar Baltag, un erudit în poezia contemporană, gîndind mai mult decît gra să scrie, să publice. De la jocurile, vbele în dodii și țigănești din volumul *Madona din dud* (1973), la care țir încă foarte mult, de parcă își invi vîrsta jocului, poezia „de-a risul“ („F moase, doamnelor Iele./ nu stricați țile mele./ că și soarele de sus/ se în necă a ris/ și cu vremea, oareșcît./ mă țarîna și rid!“). Dar: „Unde este armăsa ce sfîntea odinioară?“...); de la descin cele și ritualurile de dragoste - cu un păt în poezia populară, cu celălalt în Islikul barbian - Cezar Baltag ajunge, *Dialog la mal*, cu *Euridice și umbra* mai ales cu ultimul volum, *Chemarea numelui*, la poemele încifrate în simplită într-un *pattern* de basm etern, obsedar

E o minune că, într-un asemenea tip al dezastrelor, vocea poetului s-a sal de bruiajele realității, decantîndu-se, p trîndu-și Cuvîntul neîntinat, pentru jucata din urmă a Poeziei.

Azi, cînd este prea devreme să-l ev cînd mi se pare că profanez tăcerea c s-a făcut, las doar *Ochii tăcerii*, oc poeziei să mă însoțească:

„Aceleași păsări trec țipînd./ acele pietre-s pe pămînt./ aceleași stele noap ard./ aceleași ursitori ne-au spart/ ogl da-n care amîndoi/ puteam veni în basm- poi// Ochii tăi spun:/ A fost odată/ niciodată// Ca niciodată?“

Florența Al

BTAG

O tresărire de gând

NE PĂRĂSESC, iată, într-un ritm îngrijorător de accelerat, poezii șaizeciști. De puțină vreme nu-i avem printre noi pe Ioanid Romanescu, Mircea Ionescu, Marin Sorescu, Gheorghe Tomozei. Absorbiți în vîlburile vremii, ne lasă cu grijile, cu dubiile și cu spaimele noastre de azi, ne priveghează confratern, ne lasă, cu sporite puteri, de acolo de unde se află. Aripa lucidă a misterului bate, aproape de creștetele noastre, ecare doliu nou... Acum ne despărțim, în plan pășesc, de colegul nostru de la revista „Viața Românească”, Cezar Baltag. A fost un senior al poeziei și al

minții neîncetat căutătoare, a căror vrednicie supremă l-a condus, firește, la credință. Spiritul său a ars, tot mai lucid-transfigurat întru sine. Orgolioasa gravitate i s-a destrămat în smerenie, truda i-a fost atinsă de eternitatea luminii dumezeiești. Drept care nădăjduim că prematura sa plecare dintre noi nu reprezintă decît, spre a ne folosi de vorbele monseniorului Vladimir Ghika, „momentul în care ceea ce a fost, ceea ce este și ceea ce va fi se topește într-un lucru unic”. Așa cum se cade dreptilor întru viață și creație.

Gheorghe Grigurcu

Răsfrîngere de umbră

AMURIT Cezar, a spus cineva în redacția „României literare” și am înțeles că s-a produs inexorabilul. În aceeași clipă l-am văzut ieșind de acolo, după zece ani în urmă, apărind în cadrul unei uși de la redacția aceleiași reviste, pe atunci „Gazeta literară”. Este primul cititor al poeziilor mele, care făcea parte din lumea, atît de rîvnită de orice debutant, a scriitorilor. Că se entuziasmeze sincer de un vers, știa să dea dovadă, ba mai mult, știa să stea în umbră ca să-l lase să apară, în fața celui ce vine, știa să fie natural, făcînd uneori gesturi care parcă nu se potriveau cu alura lui puțin răstăcită, puțin rigidă, de matematician; îl am în față pe cel de atunci. M-a uimit cu cită dezinvoltură

mi-a cerut dermatograful ca să-mi scrie un autograf. Acea undă discretă de frivolitate, atît de neașteptată la el, mi s-a părut seducătoare.

A murit Cezar, a spus cineva în redacția „României literare” și m-am gândit atunci că el se învățase demult cu umbra morții, că îi devenise familiară, o frecventase de atîtea ori cu gîndul, după ce și-a pierdut fratele mai mic, pe Nicolae, după ce a pierdut-o pe Ioana, aceea nemaiajunsă Euridice a poeziei lui, după ce el însuși a pășit conștient - își știa încă demult boala pe de rost - pe drumul care avea să-l ducă inevitabil la capăt.

Deschid cartea, îi recitesc poemele, moartea e acolo, sub măștile ei promițătoare, pentru că el a crezut în

prezența sensului în lume, în realitatea paradoxală a sacrului. Ca și Daniel Turcea, ca și el palid și părăsit de sine, crezînd ca și el într-un loc al splendorii înalte de sus, Cezar s-a stins senin și împăcat cunoscîndu-și parcă moartea dinainte:

o acvilă oarbă mă apucă
în gheare
duce singele meu la marginea abisului
și dispare
înainte de zori cu o oră
înainte de timp cu o moarte

Nora Iuga

DEȘI îl știam din facultate, pe Cezar Baltag l-am cunoscut propriu-zis la începutul anilor '70, în redacția „Gazetei literare”, unde el era cel mai tînăr din grupul tinerilor redacției și colaboratori apropiați ai revistei: Nica Stănescu, Velea, Hagiu, Breban, Ionescu, Calinescu, Bănulescu, S. Damian, semnatul. Era cel mai tînăr și cel mai inteligent (poate concurat, în taciturnitate, de Ștefan Bănulescu), sobru, reținut, controlat în gesturi pînă la a părea crispat, cu aerul de germanic pe care i-l confereau ochii și faptul că era blond. Este de prisos să spun, probabil, să mai adaug că intra în puternic contrast, purtîndu-se cum se purta, cu vocea lui, cu debordantul, cu uneori teatralul al lui Ștefan Stănescu.

În cel mai deplin contrast cu felul de a fi, manifesta al închisului în sine Cezar Baltag era însă propria lui poezie din acei ani: exuberantă, vitală, decompunînd ferocitatea romantică. Motivul liric al zborului era cel al alergării („galopului”), mult mai inventate, ca și acela al luminii, vorbesc

despre pasionalitate, despre ardența unui suflet. Taciturnul, măsuratul, „recele” Cezar Baltag din viața cea de toate zilele nu-și cenzura, în poezie, clamările patetice: „cu o prăpastie în loc de suflet mă voi ridica/ și voi începe să alerg/ tot mai repede, prăbușind o amiază,/ spulberînd cu copitele orele/ desfrînat nechezîndu-le norilor/ galopînd/ galopînd/ galopînd/ pînă tac amintirile...”

Debutul convențional cu placheta *Comuna de aur* (1960), repudiat de Baltag în mai multe rînduri și ultima dată în postfața la antologia din BPT (1996), cînd scria: „a fost prețul nemilos și pe care n-am încetat să-l regret niciodată, pe care a trebuit să-l plătesc, ca să-mi pot face auzită «vocea»”, acel debut convențional, așadar, conținea, chiar și el, elemente de atitudine poetică personalizată, înmulțite și dezvoltate în poeziile din faza următoare, romantică, în cărți precum *Răsfrîngere* (1966) sau *Odihnă în țipăt* (1969). Unii consideră poezia sa din această fază încă nedesprinsă cu totul de influențe, și poate că este astfel, dar viziunea proprie a poetului era deja configurată, deja el absorbise și retopise „influențele”, pe care nimeni, la urma urmei, nu le poate evita. Eminescianismul lui Baltag, de exemplu, din acea perioadă, este real, fără a fi însă numai unul de contaminație literară, ci, aș spune, un fapt de *trăire*. Splendidele poeme ale lui Cezar Baltag din acea epocă sună într-adevăr eminescian, dar nu sună astfel pentru că ar fi preluări livrești, oricît de ingenioase, ci pentru că răsfrîng, repet, un mod eminescian de trăire, de asumare a existenței. Sînt eminesciene eufonice și în fond, însă limbajul, cîmpul de referințe sînt noi, sînt ale lui Baltag și numai ale sale: „Un ochi fantastic mă răsfrînge-n/ oglinda cristalinului./ Plutesc tînînd în palma rară/ monedă a destinului./ Pe-o parte-i chipul

MESAJUL

tău, iubită/ neîntîlnită nicaieri;/ efigie ce-și schimbă vîrsta;/ femeie azi, fecioară ieri./ Pe alta, inima mea bate/ un ritm tenace și avid/ pulsînd în hohote viața-mi/ spre-un infraroșu bănuit./ Văslesc. Curg frunzele. La capăt/ îl văd pe Cronos, dilatînd/ pupila lui săpată-n ora/ smulgerii celui care sunt./ Cîndva pe irisul albastru/ dintre odată și nicicînd/ va trece discul, unei inimi,/ zenitul bolții eclipsînd./ Atunci, strigat voi fi de plante./ Și din nostalgicul oval/ mă va privi, furîndu-mi chipul/ doamna surăsului final”.

Închipuiește-și cititorul român de azi, dacă poate cumva, ce ecouri au stîrnit aceste incantații lirice în sufletele cititorilor de acum treizeci de ani, cînd poezia noastră reinvăța să respire, abia desfăcută, cu greu, din strînsura chingilor dogmatice. Laolaltă, desigur, cu Nichita Stănescu și cu alți poeți ai generației lui, Cezar Baltag a contribuit esențial, în plină epocă totalitară, la reînvierea poeziei românești și mai apoi la reafirmarea ei prodigioasă.

ÎN LUNA februarie a acestui an, Cezar Baltag mi-a telefonat pentru a mă întreba dacă-i putem găzdui în „România literară” un mic articol polemic, un răspuns pe care se vede obligat să-l dea unui atac ce i s-a făcut într-o publicație de rețea. Îl ponegrise cineva care odinioară și el fusese poet, coleg de generație cu noi. Am căzut de acord, bineînțeles, să-i publicăm imediat răspunsul, mai spunîndu-i că i-am publica imediat orice ar trimite, pentru el revista este oricînd deschisă.

Mi-am zis, după convorbire, că dacă mai era nevoie de o dovadă că s-a ajuns, în multe zone ale publicisticii noastre, pe cele mai de jos trepte ale imbecilității și turpitudinii, această dovadă a fost adusă prin tîrîrea în noroi a numelui lui Cezar Baltag. Oare nu-și dă seama, cine murdărește un

astfel de om, că pe sine se murdărește, acoperindu-se definitiv de rușine? Și totuși s-a găsit cine să o facă și a găsit și unde. Nu ducem lipsă de ziare și reviste, iar acum nici de edituri, gata oricînd să pună în circulație, cu mare tam-tam, cele mai sfruntate minciuni despre oricine, denunțuri calomnioase, injurii, mizerabile birfe, sub cuvînt că încurajază absoluta sinceritate, mărturia lipsită de orice prejudecăți.

La termenul hotărît, Cezar a venit la redacție cu articolul. Respira greu, era palid și transpirase abundent, deși vremea nu era caldă. Nu mă simt bine de cîteva zile, mi-a spus, și după un moment de tăcere: de fapt nu mă simt bine de mult, dar acum nu mă simt bine altfel, ceva s-a schimbat. A fost ultima întîlnire cu Cezar Baltag, după care au început să curgă despre el vești tot mai rele. Pînă la ultima, cea mai rea.

Am citit articolul și am văzut că nu da în el numele celui care îl defăimase. Nefăcînd-o, textul lua altitudine, se ridica, altfel zicînd, la *idee*, reușea să fie mai mult decît numai o replică la un act vexator. Denunța un fenomen, un sindrom cu antecedente în „ideologia bătăliei de clasă”, acum resuscitat, realimentat de „beznele din creier” ale „patriotului de peșteră”. Din această direcție vedea pornite „revoluțiile (mineriadele) culturale”, „înversunarea împotriva lumii valorilor”, „aventura ignoranței fudule care se năpustește asupra redutelor spiritului”. Impresionează, - și ar trebui să zguduie și să alarmeze - în acest ultim text de idei al lui Cezar Baltag, tonul energic, tăios, ofensiv, de mesaj lansat sub presiunea urgenței. Un ton pe care nu l-a folosit poetul vreodată în zilele lui bune, ci tocmai acum, în zilele lui cele mai rele, cînd mai avea puțin de trăit și știa acest lucru.

Gabriel Dimisianu

România literară 13

Mihai URSACHI

UN MONOLOG

Am hotărât ca anul să numere 365 de zile și să fie împărțit în 12 luni, dintre care una să poarte numele gintei Julia.

Astă noapte iarăși avui coșmaruri, dintre care mai ales unul, acela din tinerețe, m'a chinuit mai rău chiar decât persistenta durere de șale.

Dacă aș fi lăsat să se numere zilele, lunile și săptămânile după calendarele lui Romulus și al lui Numa Pompilius, nici n'aș fi știut câți ani am trăit, sau când cad Idele lui Marte.

Și această constantă, inexplicabilă slăbiciune. Nimeni nu trebuie să bage de seamă, nici Calpurnia și nici chiar sclavii, ca să nu mai vorbesc de Senat...

Luna dedicată lui Marte mi-a fost întotdeauna favorabilă, ca și zeul însuși. Poate că revenirea celui îngrozitor și lung coșmar, mult mai lung și mai intens decât atunci, în adolescență, poate că e totuși un semn bun.

Atunci, în adolescență, chaldeii mi-au spus, iar haruspicii au confirmat că visul de a o fi posedat prin violență pe Aurelia, mama mea, înseamnă că voi posedea, pe calea armelor, lumea aceasta, muma a tuturor.

Ce festă îi mai jucară zeii și ginere-lui meu Pompeius Magnus! (Era, cred, doar cu doi ani mai vârstnic decât mine.) Decât să crezi în zei, mai bine să fii rudă cu ei.

Și calviția aceasta continuă să progreseze, cum de altfel toate funcțiile vitale devin tot mai penibile. Astăzi dimineată iarăși nu mi-am făcut exercițiile, am stat în schimb în baie mai mult decât de obicei. Părul îmi crește, cărunț, acolo unde nu e nevoie, și-mi cade mereu de acolo unde aș dori să-l am.

În baie, după masaje, și după ce am pus să-mi depileze ceafa și gamba, mi-am contemplat corpul în sala oglinzilor. L-am contemplat cu minuție, așa cum de altfel o fac mereu din adolescență. Contemplându-l, nu m'am putut abține de a o evoca pe Venus Genitrix, izvorul gintei mele.

Într'adevăr, ghicitorii au avut dreptate în ce privește visul cu Aurelia. Dacă lumea s'ar numi Cleopatra, am posedat lumea în toate chipurile în care poate fi posedat ceva. Dar această femeie, și nici o femeie, și nici lumea, ca și eternitatea, nu pot fi posedate. De fapt ele te posedă pe tine.

Astăzi se anunță o zi de rutină.

Din nou: către Poporul și Senatul Roman: v'am adus Africa, Asia și Gallia! Chiriașii să-și plătească chirile, datornicii să-și plătească datoriile. Dobânzile să fie anulate. Camarazi de arme! (Voi da o nouă lege Julia.)

Și în definitiv, soldații și aurul. Dar soldații vor aur, și aur nu poți obține decât *manu militari*. Iată șarpele care se mușcă de coadă, pe care mi l-au arătat la templul acela al zeiței Isis. Sunt oare egiptenii barbari? Nici o femeie romană nu poate fi comparată cu această urmașă a Ptolemeilor. Am privit Sfînxul și nu m'a impresionat.

Vocea ei sună mai bine decât a lui Cicero. Decența ei e de departe superioară aceleia a lui Cato, care este un bețivan. Adevărata decență se recunoaște în pat.

Coșmarul Calpurniei. (Biata femeie!) Ei și ce dacă s'ar surpa coama casei? În provincia Iudeea unii profesesc de mult timp acest lucru. În orice caz Ierusalimul nu trebuia dărâmat.

Și focul acela îngrozitor de la Alexandria, când, dacă nu aș fi fost exersat cu regularitate înotul, m'aș fi putut îneca în Nil. Curios că nu m'a atacat vreun crocodil, în acea partidă

forțată de înot. Aflu că au ars și unele biblioteci. Dar cărți se scriu mereu, eu însumi scriu acum încă una.

În ce privește vâlul acelei zeițe, se pare că nici o mie de legiuni nu i l-ar putea ridica de pe față. Chiar eu, care în linie directă provin din *vaginum Veneris*, nu pot ridica acel vâl.

Și în definitiv, acel neam mărunt din provincia Iudeea s'ar putea să aibă dreptate. Ei anunță mereu sfârșitul lumii, încă de la începutul lumii. Nimic nu se sfârșește și nimic nu începe, nici azi, nici ieri, nici mâine. Ce războaie să mai fac? Titlul de dictator perpetuu mă umilește. Asemenea și acela de Imperator. Nu poți trăi cu ele.

Daor iată un subiect, pe care întotdeauna ca și datoriile, îl amân mereu sau îl evit. Fiind stăpânul lumii sunt dator vândut.

Nici dobânzile la dobânzi nu mi le voi putea plăti vreodată, chiar dacă aș trăi 150 de ani. Firește că nu pot accepta cuvântul *Rex* adăugat numelui meu. Eu nu sunt rege, eu sunt Caesar.

Vida Nedici? Cine a fost Vida Nedici?

Cauți un pretext. ("Textualiștii" scriu niște texte plictisitoare). Orice text este un fleac în comparație cu cei 56 de ani pe care i-am trăit. "Textul" despre războiul Gallic a fost scris în timpul războiului Gallic. Caesar a condus campania, care a durat nu mai puțin de nouă ani.

Cu siguranță însă că lumea nu se reduce la Gallia, Africa și Asia. Aș mai putea cuceri India, în urma unui război de uzură, ceea ce m'ar deosebi de Alexandru. Dar la ce mi-ar folosi India, când la Roma războiul civil, adevăratul război civil abia începe să-și zângăne armele?

Chiar dacă l-aș câștiga, tot un învins aș rămâne. Octavius va trebui să poarte această umilitoare povară, care îi va fi și supremul triumf. Ce semn ar mai putea juca în defavoarea

mea, după ce am trecut acel mizereabil pârâu? Toate semnele îmi sunt favorabile.

Desigur că perfecționările tehnice vor duce, mai devreme sau mai târziu, la migrații în alte lumi, dincolo chiar de sfera Universului. Nu sunt obosit, dar întocmai ca actorii de teatru, trebuie să țin cont de coborârea cortinei.

Împotriva lui Cronos nu există putința de a câștiga vreun război. Și dacă nu poți câștiga războiul, să nu te duci la război. Dar astăzi voi câștiga cel mai teribil război, chiar împotriva lui Cronos. Va trebui să renunț însă chiar la plăcerile Venerei. Caesar, unde sunt legiunile tale?

Prețul pentru cea mai mare perlă din lume, pe care am dăruit-o Serviliei, mama lui Marcus Brutus, îl voi plăti chiar astăzi. De data aceasta nici forța militară, nici strategia sau diplomația nu-mi pot fi de folos. Întocmai ca în brațele Venerei, va trebui să fiu singur. Și niciodată o femeie nu a rămas nesatisfăcută de Caesar.

Cred totuși că Servilia mi-a dăruit cea mai adâncă plăcere, precum și pe fecioara Tertia, fiica ei. Și tot ea îmi va dăru, prin mâna aceleia care a izvorât de sub toga mea, absolvirea de orice datorie.

Această planetă măruntă a ajuns să mă plictisească. Hotarele ei mă constrâng. Planeta purtând numele străbunei mele mă cheamă la ea. Moleculele ei își dau mâna și mă așteaptă.

Mai am zece minute.

Și cum să-l uit pe soldatul Martius, care în cort m'a futut. Și patul de aur și purpură al Regelui Bithyniei... O, Stella Martis!

E timpul să plec, și să nu bag seamă la nimic. Distanța e scurtă, testamentul e făcut. Știu și locul de unde vor veni. Gramaticule, nu mă plictisești! Iată-i.

Ilie CONSTANTIN

A veni pe lume

rămîne toată viața lîngă soțul nepotrivit ce-i fusese impus. Dar ea TREBUIA, cu orice preț, să-l întilnească pe viitorul meu tată - *pentru ca eu să pot veni pe lume!*

tîrzia să se risipească. Privesc lung în jurul meu, plin de admirație pentru tot ce zăresc și pentru calitatea luminii; apoi îmi spun:

- Dacă așa se petrece, voi fi avut cel puțin parte de o zi magnifică!

Cum aş putea păstra un contact de memorie cu ființa care mai sunt încă, atunci cînd mă voi trezi? Căci mă aștept la ceva în acest gen: să dorm înainte de a mă trezi în trupul unui nou-născut... Orice transmitere de identitate și de amintire îmi apare exclusă; voi fi deci nevoit să înfrunt o existență nouă, cu totul alta.

O mare și melancolică duioșie stăpînește ultimele momente ale visului. Așadar, îmi voi abandona în scurt timp identitatea - cum părăsești o stațiune balneară sau un sat de vacanțe la sosirea unei noi serii de persoane ce și-au plătit locația pentru trei sau patru săptămîni. Continui să înaintez spre conacul dintre arbori, spre propria-mi metamorfoză, cu melancolia de a mă pierde pentru totdeauna ("prima grijă, sfîșietoare și permanentă, a oricărei ființe dăruite cu viață este pur și simplu aceea de a continua să existe!" - proclama Melchior Melzi în *Le Marchand de sabres*); dar am acceptat aceasta, cu asigurarea de a revedea lumina zilei prin ochii unui nou-născut.

Brusc conștient, mă "desprind" din vis. Dar, din însuși sinul acestei luări de conștiințe onirice, îmi lansez mie însumi un fel de apel, plin de gravitate:

- Cînd mă voi scula, să nu uit, mai ales, acest vis, e de o importanță covîrșitoare!

LUNI după Paști, cu copiii mei și bunicii lor dinspre mamă, la Viroflay... Audrey - unsprezece ani deja! - și Geofroy - nouă - îmi pun întrebări asupra îndepărtatei mele (geografic și în timp) școlarități. Ceva mai tîrziu, Audrey trece la lucruri cu mult mai serioase:

- Papa, dacă tu ai fi un băiat de vîrsta mea, ai fi îndrăgostit de mine?

Proclam din adîncul inimii, fără să clipesc, că pe ea aş adora-o, nu încap de îndoielă!

...Cînd aveam vîrsta actuală a fetei mele, mamei îi plăcea să ne povestească, sorei mele și mie, pasiunea ei pentru un flăcău de odinioară. La 16 ani, ea era măritată, din voința tatălui său, cu un ciubotar de aproape 40 de ani... Ascultîndu-i povestirile, trăiam o adevărată panică retrospectivă. La urma urmei, ea *ar fi putut* să-și ia lumea în cap cu tînarul ei ibovnic, spre București sau vreun alt oraș, ori *ar fi putut* să se resemneze a

Un sfîrșit de după-amiază - dar apusul soarelui e încă departe -, într-un loc cu cîțiva arbori și cu o clădire spre care mă îndrept fără grabă (C.G. Jung interpretează *casa* ca pe însuși trupul persoanei care visează). E o poiană însorită, dar fără clarități orbitoare nici căldură caniculară. Înaintez spre clădire, cu intuiția că în curînd (dar nimic nu este iminent; ziua durează încă, aștept venirea serii) va avea loc un eveniment anevoie de închipuit, care-mi pare cu toate astea în ordinea firii: *voi veni pe lume*, mă voi naște!

Admit această perspectivă, trăgînd concluzia logică: aceasta înseamnă de asemenea că ființa mea familiară va pieri, că voi muri.

- Da, așa se spune...

Oare tot eu am emis acest comentariu? Nu-mi e deloc teamă, iar ideea de a mă naște e mult mai prezentă decît aceea de a trebui să și dispar. Resimt totuși o mare nostalgie după identitatea mea actuală ce nu va în-

În maniera lui E. M. Cioran (deci urmîndu-i pe mării moraliști francezi din secolele XVII și XVIII), am pus pe hîrtie două "cugetări". Ele nu cată a pune o oglindă în fața speței umane, nici gînd - ținta lor abia de depășește limitele reticentului EU ce le-a dat viață:

Vanitatea nu-i decît cositorul dat la iveală al vastei oglinzi a Orgoliului.

Iată un om care, trăind puțin, vorbește cu îndestulare despre puținul pe care îl trăiește.

(Din cartea *Sfîșind agende/ En déchirant des agendas*)

Mariana FILIMON

Naștere

Și totuși mai iunie
duse pe gânduri

istoria sîngelui meu
începe de-aici:
o amiază cu surâsul amar
se încumetă să iasă la drum

ziua egală cu noaptea
într-un miez istovit
primul/ultimul țipăt

sticla aprinsă a unui mic
adăpost
abia rînduit
undeva unde niciodată n-ajungi

Acuarela

Aerul sfîșie cămășile plopilor
toată lumina se adună
în cuburi mărunte
tăioase

ținta e ochiul meu buimăcit
el vrea să cuprindă culoarea
s-o împrășteze cu lacrima lui
să-i facă odăjdii

ca și cum lumea ar putea să încapă
în aura ei
ca și cum lumea s-ar salva
într-un firav pastel

Clipa

Îmi construiesc liniștea
din cioburi strânse cu grijă
seninul rîvnit
din iluzia mării

știu clipa fugară este
coji amare îmi cad de pe trup
amintiri din iarna coborâtă în bernă

știu fugară e clipa

dar cînd scriu aceste cuvinte
în odaie se-așterne
Făptura lui Dumnezeu

Val

Spre asfințit
îi spun zilei frumoaso te duci
în penumbra odăii fereastra ovală
pare un chip uriaș
gînduri se adună în cutele lui
cercuri de argint precum valul
se închid se deschid
paloarea lumii îi cade pe umeri

Amfiteatrul norilor

Acolo sus
Cineva îmi ascultă poemul nescris
el e scrijelat în sângele meu
respiră cu mine odată

templele ce le zidesc în tăcere
pentru el
poartă poverile mele în nemărginiri

cînd clipa își cere amînarea
mă afund în retorica strofelor lui
cu brațele ușor sîngerînd

Noapte

las totul să zacă
între paranteze
întîmplări elanuri speranțe

ce mai rămîne îmi spui
golul
cenușa
strigătul alb
perfect rotunjit în noaptea
ce se vrea catifea
ce se vrea floare încolțită
la sînul cu lacrimi

Însemnări zilnice

Încep o nouă săptămînă
o nouă zi
Îngerul de la clavecin
stinge cu ultime note ce a mai rămas
din noapte
peștii din acvarii au ochi
de bolnavi copii

încerc să ucid timpul
să-l mărunțesc în cuvinte inofensive
înfrîntă în însăși
casa iluziei mele

HERMENEUTICA MANUSCRISELOR DE ARTĂ

MUZEUL NAȚIONAL DE ARTĂ desfășoară un program complex de studiu și punere în valoare a colecției sale de manuscrise. Catalogul pieselor bizantine și grecești medievale târzii, întocmit de Liana Tugearu cu colaborarea lui Mihai Caratașu a fost publicat în excelente condiții grafice în 1996. Se pregătește catalogul manuscriselor în limba slavonă. Între 27 martie și 18 mai colecția a fost prezentată publicului în sala centrală a muzeului. Expoziția, organizată de Liana Tugearu și Carmen Tânăsioiu, a fost însoțită de expuneri despre manuscrisele de artă și cele muzicale. Aceste binevenite inițiative vor să obișnuiască pe oaspeții Muzeului cu un gen al creațiilor numite "minore", apelativ curent dar, ni se pare, înșelător și nedrept, folosit deopotrivă pentru icoane, obiecte și broderii liturgice.

Manuscrisele miniate ale Muzeului Național de Artă sunt puține (27 de piese), dar de mare valoare istorică și estetică. Creații bizantine (patru manuscrise din secolele XII-XIV), românești (12, din secolele XIV-XVII), slave și grecești mai târzii, ele provin din scriitorii celebre în arta caligrafiei și miniaturii din Orientul Creștin și din Țările Române (Constantinopol, Lvov, Neamț, Putna, Craiova, Dealu) și sunt opere ale unor meșteri desăvârșiți, anonimi sau cunoscuți, ca Gavril Uric de la Neamț, Evloghie de la Putna, Onufrie de la Sarata, Sidor din Bădeuți, Porfirios ieromonahul etc. Comanditarii lor sunt adesea personalități de seamă - domnitorii Matei Basarab, Vasile Lupu sau Constantin Brâncoveanu, mitropoliții Teofil și Ștefan ai Țării Românești, Teoctist al Moldovei, mari demnitari ca postelnicul muntean Marcea, logofetii moldoveni Ioan Golăi și Grigore Fierăie, sau hatmanul Gavriil Coci, aceștia împreună cu jupănesele lor. Alte manuscrise sunt legate de asemenea personalități prin însemnări de posesor: Petru Movilă, mitropolitul Kievului a folosit la

slujbe *Liturghia Sfântului Ioan Hrisostom* frumos scrisă și împodobită în 1620, la Lvov, de Melania monahia (notă autografă Movilă din 1639).

Aparent stereotipe prin cuprins (evangelizare, liturghiere, molitvelnice și alte cărți de cult), prin suport (pergament sau hârtie), scris (chirilic sau grecesc), sau chiar prin ornamente

Inițială policromă ornată „E”

și ferecaturi, dacă sunt cu răbdare cercetate, manuscrisele de artă își dezvăluie personalitatea și avatarurile pline de învățăminte, privind originalitatea, și noblețea caligrafiei, finețea miniaturilor, hermeneutica sacră sau legăturile lor cu oamenii și întâmplări de altă dată. Pentru asemenea crâmpene de istorie, studiul lui Emil Turdeanu *Manuscrisele robite de cazaci la 1653* ("Ființa românească", 1966) este pe deplin convingător.

IN ARTA medievală europeană manuscrisul de excepție prin caligrafie, ornamentație și legături scumpe este *Evangeliarul*. Biserica este Casa Domnului, iar *Evangeliarul* Cuvântul lui Dumnezeu. Prin lectura lui rituală auzim mesajul lui Hristos. Arhitectura lăcașului prin simbolismul ei divin și cosmic, tâlcuit de Maxim Mărturisitorul în *Mistagogia*, pictura sacră care-l face prezent pe Fiul întrupat prin chipul său văzut în fresce și icoane, pâinea și vinul prefăcute tainic în trupul și sângele Domnului alcătuiesc complexul liturgic care actualizează actul mântuirii. Ctitorie de biserică fără ctitorie de *Evangeliar* nu se poate concepe și Emil Turdeanu semnalase încă din 1960 evangeliarele "de ctitor", somptuoase prin suport (pergamentul), decorație (portretele evangheliștilor, frontispiciu, viniere, inițiale ornate) și ferecături (în argint aurit, cizelat, cu podoabe de pietre semiprețioase și imagini gravate, reprezentând pe prima copertă "Învierea" după tradiția iconografică răsăriteană - "Pogorârea la iad", iar pe

a doua hramul ctitoriei). La exemplele date de învățatul amintit (concomitența tâmosirii unei biserici și a donației *Evangeliarului* ei), pot fi adăugate alte două luate chiar dintre manuscrisele expuse recent. *Tetravangelul* din 1640 scris din porunca lui Vasile Lupu este cel oferit mănăstirii Trei Ierarhi din Iași, ctitorită de domnitor cu un an înainte (ms. 20). *Tetravangelul de la Agapia* din 1646 este cel dăruit de Gavriil Coci hatmanul acestei mănăstiri, ctitorită de el și sfințită anul următor (ms. 21).

Într-un studiu capital din 1981 despre Gavril Uric, creatorul caligrafiei somptuoase moldovenești, Sorin Ulea, profund cunoscător al artei noastre medievale, a adunat mai toată informația care ne ajută să înțelegem coincidența dintre epoca marilor ctitorii (de la Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Petru Rareș și Alexandru Lapușneanu) și a manuscriselor românești de mare artă. Secolele al XV-lea și al XVI-lea au fost, cum se știe, acelea ale împlinirilor supreme în arhitectura și pictura sacră a acestui popor. Totuși, prin acele creații, neîndoielnic de mare valoare, monumentele noastre au fost incluse în 1993 în evidențele Patrimoniului mondial întocmite de UNESCO. Stilul moldovenesc în construcția bisericilor (capitol distinct, pentru că original, al arhitecturii post-bizantine) a fost însoțit atunci de o altă realizare majoră: caligrafia liturgică chirilică moldovenească, cea mai reușită din arta caligrafiei chirilice de pretutindeni și dintotdeauna.

Pare curios că nu caligrafii slavi din Sud - sârbi sau bulgari -, nici cei din Răsărit - ucraineni sau ruși - au atins perfecțiunea acestei arte, ci un monah de la mănăstirea Neamț, "cel dintâi artist român", cum l-a apreciat Sorin Ulea. Gavril Uric a avut, ni se pare, în opera lui, nu numai imbolduri estetice, ci și spirituale. Caracterele unciale create de el pentru titlurile evangheliilor sunt "zvelte și înalte ca siluetele bisericilor moldovenești" și "strânse în talie". Cercetătorul amintit relevă și alte inovații care conferă supremă eleganță și rafinament caligrafiei lui Gavril. Ele au putut fi admirate în expoziția de la Muzeul Național de Artă în manuscrisele nr. 4 (scris de Uric însuși), sau nr. 6,7,10, copiate de caligrafi talentați din școala lui. Dar cele două caracteristici precumpănitoare - verticalitatea literelor și strângerea lor în talie - îngăduie reflecții care trimit dincolo și de propensiunea românilor spre frumosul realizat cu mijloace simple (Ulea) și de "influența naționalității romanice a artistului" (A.I. Iațimirski). În caligrafia chirilică anterioară literele sunt înscrise într-un pătrat, simbol al pământului și antiteză a cerului. În arta lui Uric literele sunt înscrise într-un dreptunghi vertical, li se exaltă înălțimea, iar partea superioară, încinsă cu un brâu, este izolată, sugerând Principiul divin din care puerced toate. Viziunea este diferită nu doar sub raport artistic, ci și ca percepție spirituală.

Hermeneutica manuscriselor liturgice românești poate continua în ce privește frontispiciul ("Poarta" cărții,

Sf. Mucenic Dumitru

înaintea introducerii "foii de titlu"), alcătuit din încrengătura geometrică în care mlădițele conduc spre Cruce și spre numele lui Iisus din cimier, combinație, "pentru cei ce știu", a simbolismului țesăturii și labirintului, asupra căreia ne vom apleca altă dată. Sugerăm numai că manuscrisele medievale se cuvin cercetate din multe unghiuri, pentru că nu numai arta, dar și hermeneutica lor este mai bogată decât ni se pare. Numai așa putem înțelege asiduitatea vechilor meșteri din mănăstirile noastre asupra acestor creații "minore", ca și broderiile sau sculpturile în lemn, dar pe care ei le socoteau exercițiu ideal de împletire a lucrului concentrat ("rucodelia") cu rugăciunea. Pentru că artele amintite cer nu numai talent, informație și îndelungat exercițiu, ele cer devoțiune și o altă viziune a timpului, neprecupețit. Sunt artele răbdării.

EXPOZIȚIA de la Muzeul Național de Artă ne arată, așadar, cum au știut cei mai vechi artiști ai noștri să țesea un veșmânt împărătesc Cuvântului divin scris și să facă din manuscris obiect de cult, prinos și ctitorie. Ștefan cel Mare, oferind, în *Tetravangelul de la Humor*, Cartea sacră Maicii Domnului și Pruncului, la fel cum în atâtea alte imagini votive își oferă ctitoriile lui Hristos și sfinților de hram, este document peremptoriu pentru această venerabilă instituție.

De adăugat că expoziția de la Muzeul Național de Artă a prezentat și un exemplar, deocamdată unic, al relațiile dintre manuscrisele de artă și atitudinea înaintașilor noștri față de tipar, la începuturile lui în Țara Românească. Este *Tetravangelul* din 1512, tipărit de Macarie ieromonahul în tiraj special, pentru voievodul Neagoe Basarab, cu două celmuri, cu frontispicii și inițiale ornate și xilogravura colorată. El ne arată că, la începutul secolului al XVI-lea, tiparul putea fi introdus la noi, din rațiuni practice (*aggiornamento*), putea înlocui caligrafia manuală, dar nu "scrisul frumos" (fie el mecanic) și în nici un caz caracterul solemn al Cărții sacre care trebuia să fie de împărătească frumusețe și veșnică, deci scrisă (sau măcar tipărită) pe pergament, nu pe hârtie.

Inițiativa Muzeului Național de Artă de a îndrepta atenția iubitorilor de frumos spre manuscrisele medievale, parte uitată și nedreptățită a patrimoniului nostru cultural suscită, așadar, reflecții mai îndelungate decât anul cultural 1997, în care această expoziție a fost eveniment de seamă pentru toată arta românească.

Virgil Căndea

Frontispiciul Liturghiei Sf. Vasile cel Mare și inițială policromă ornată „O”

Civilizația chewing gum

LITERATURA e din ce în ce mai prezentă în lumea filmului. E tot mai greu să găsești un film - mai ales în spațiul industriei cinematografice americane - al cărui scenariu să nu plece de la o carte. "Cumpărarea drepturilor", "adaptarea", modificarea cărții în funcție de interesele producătorilor - tin de practicile curente ale cinematografului de azi.

La Cannes, ziaristii se dau în vînt după "aspecte pitorești" privind traseul unei cărți spre ecran. De pildă: acum cîțiva ani buni (în '87) Rosi l-a sunat pe Primo Levi ca să-i propună un film după romanul lui autobiografic, *La Tregua* (*Armistițiul*, întoarcerea unui om la libertate, după Auschwitz); Primo Levi s-a arătat încîntat de propunere; peste o săptămînă de la aceea convorbire, s-a sinucis. Sau, în aceeași ordine de idei: Johnny Depp, plus propriul frate, plus încă un scenarist hollywoodian s-au încumetat să accepte (împărțind riscurile "pe din trei") să scrie un scenariu după o "carte blestemată" - *Rafael, ultimele zile*, de Gregory McDonald. Primul scenarist care a încercat să adapteze romanul s-a sinucis, după ce și-a omorît soția și fiica. În roman e vorba, obsedant, tot de o sinucidere. Lumea filmului (superstițioasă, mie-mi spui?) n-a mai îndrăznit să se apropie de carte, pînă cînd n-a apărut curajosul Johnny Depp, care chiar *Curajosul* și-a intitulat filmul!

Sau, filmul lui Clint Eastwood, *Puteri depline*. Pe generic citim: scenariul și dialogurile: William Goldman. Mr. Goldman e un scenarist celebru, cu două Oscaruri la activ (pentru *Buch Cassidy...* și pentru *Toți oamenii președintelui*). Și totuși, noul lui scenariu nu e un scenariu original; e după un roman apărut anul trecut, și care s-a dovedit un best-seller, romanul de debut al unui tînr avocat new-yorkez, Richard Baldacci. Baldacci, atunci cînd "a avut în cap subiectul", și-a dorit să scrie un scenariu. A fost

sfătuit să scrie mai bine o carte. Ceea ce a și făcut. A scris rapid cartea și a trimis-o mai multor "agenți editori-ali". După numai trei săptămîni, avea să cîștige 5 milioane de dolari (jumătate pentru vânzarea drepturilor ediției americane, jumătate pentru edițiile în străinătate). William Goldman (care a modificat substanțial acțiunea și traseul personajelor) e de părere că succesul cărții se datorează "formidabilei secvențe de deschidere", care acoperă primele 80 de pagini: o scenă mult mai crudă și mai violentă în carte decît în film. În film, Clint Eastwood - în rolul unui spărgător specializat în reședințe de miliardari -, asistă, dintr-o ascunzătoare cu ușă transparentă, la întîlnirea, într-un dormitor, a Președintelui SUA cu o amantă. Treptat, hîrjoana sado-masochistă a celor doi amanți (amețiți) degenează într-o bătălie turbată, pe viață și pe moarte (la propriu).

Fascinația pentru cinema nu ocolește nici scriitori rafinați, cum ar fi americanul Paul Auster, care a fost bucuros să facă parte din juriul de la Cannes, și care declară că vrea să încerce, el însuși, regia de film! Celălalt scriitor din juriu, canadianul Michael Ondaatje - deși a cucerit "Booker Prize" pentru *Pacientul englez* - recunoaște că adevărata notorietate a venit doar după ce filmul cu același titlu a învins în cursa Oscarurilor.

Există o singură secțiune, la Cannes, în care nici un singur film nu s-a inspirat din vreo carte: secțiunea scurt-metrajelor. Dacă poveștile cu best-seller-uri care te fac peste noapte milionar tin, pentru noi, de S.F., în schimb poveștile cu scurt-metraje care au cucerit lumea ne-ar putea interesa și pe noi. Dacă cinematografia română ar gândi o ofensivă în acest sens, cu siguranță că s-ar găsi și la noi nume competitive. (Am văzut, anul trecut, printre filmele studenților ATF, cîteva care ar fi putut interesa la Cannes. Dar dacă nimeni nu le trimite?). Competiția scurt-metrajelor a in-

Un poem despre bătrînețe: *Léonie*

clus 11 titluri, cu durată între 3 și 15 minute. Cel mai bătrîn autor era născut în 1950, cel mai tînr - în 1978.

Se știe, combustia unui scurt-metraj e cu totul alta decît a unui film lung. Există filme de patru ore pe care le urmărești cu sufletul la gură și filme de șapte minute care par interminabile. Importante, la scurt-metraj, sînt claritatea ideii și senzația că exact *acesta* e spațiul necesar ca să mergi direct la țintă. Scurt-metrajul nu e "condensarea" unui film mai lung, ci o operă împlinită în timpul și în spațiul ei.

În *Vacanța* (de Emmanuelle Bertot, Premiul Juriului) descoperi fascinația "realismului cotidian". Mama și fiica (adolescentă), în sărăcia unui oraș străin și indiferent. O vacanță care se apropie - amenințătoare, pentru că nu sînt bani pentru ea. Tot filmul e dominat de o stare sufocantă: lipsa de bani, lipsa de soluții. Mama și fiica își trăiesc, fiecare, disperarea, separat, pe cont propriu, continuînd să se poarte, una față de alta, "comme si de rien n'était"... În această dublă contabilitate sentimentală descoperi marea inspirație a filmului.

Léonie (al belgianului Lieven Debrauwer, Premiul Juriului) e un poem despre bătrînețe. În dulcele stil clasic, un film laconic, în care fiecare cadru e de o expresivitate izbitoră. O familie fericită, în tihna pensiei. *El* citește ziarul și înhață, pe ascuns, cîte un cubuleț de zahăr în plus, la cafea. *Ea*, Léonie, cîntă în cor, la biserică, și se

sclerozează vertiginos, începe să încurce anii, oamenii, lucrurile. Léonie e internată la azil. *El* nu suportă locul gol de alături. Moare de inimă (rea). Bătrîna Léonie zîmbește absentă, în scleroza ei, frămîntînd în buzunar ultimul cadou pe care i-l adusese la azil soțului iubit: o napolitană.

E desenul de pe ambalaj?, al britanicei Tessa Sheridan (n. 1960), Palme d'Or pentru scurt-metraj. O scriitură modernă, agilă, un crochiu pe pereții unei peșteri din civilizația chewing gum. Punctul de vedere al unei fetițe de patru-cinci ani, căreia îi place guma de mestecat. Fetița povestește, cu un haz enorm, cum a fost supusă unui chestionar, pe stradă, de o doamnă pisăloagă, care îi pune tot felul de întrebări și făcea cruciulițe în diverse pătrățele. Cu o imagine "distorsionată", cu un montaj sincopat, cu o privire de o extraordinară prospețime, filmul izbutește, în 7'58", un portret de epocă; sfîrșit de secol XX, dragoste, stress și stupiditate în civilizația chewing gum.

Pe scena festivității de premiere a Cannes-ului, autorul lui *Léonie*, după ce a mulțumit familiei care, ani și ani, l-a sprijinit să-și ducă pînă la capăt filmul de cîteva minute, a mai spus că și-ar dori un lucru. Și-ar dori, în calitate de realizator de scurt-metraje, să nu mai fie întrebă, mereu: "Pe cînd un lung-metraj?" Să fie întrebă: "Pe cînd următorul scurt-metraj?"

Eugenia Vodă

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Șușară

CHIAR dacă la prima vedere pare o simplă subspecie a peisajului, o abreviere domestică a dezlănțuirilor naturii, Grădina a făcut în pictura noastră contemporană o spectaculoasă carieră. Opusă acromatismului urban și aparentei dezordini a vieții cotidiene, ea a fost așezată în orizontul unei lumi inocente și investită cu nebănuite puteri spirituale. Invocată ca spectacol multicolor, ca revărsare de seve într-o infinită configurație celulară (Ion Gheorghiu), reprezentată ca spațiu al jubilației și al coabitării omului cu firea ori ca metaforă a Edenului însuși (Horia Bernea), ca prezență incertă, învaluită în abur și dizolvată în lumină (Horea Paștina), Grădina este, de fapt, un loc de întîlnire a Creației dumnezeiești cu aspirația umană și o construcție mintuită de dramele temporalității. Nu întîmplător, cu excepția lui Ion Gheorghiu, toți ceilalți pictori amintiți au asociat imaginea

Grădinii unui program spiritual explicit, de multe ori cu evidente particularități creștine. Întoarcerea la natură, la energiile primare ale vieții și la nenumăratele miracole disimulate în formele cele mai umile, așa cum se proiectează în ideologia și în estetica grupului Prolog, și-a găsit aici un fel de anticameră a Creatorului, și deopotrivă, un topos artistic. În care mai așteaptă și din care se hrănesc și alți artiști importanți din generațiile mai tinere, cum sunt Ioana Bătrînu, Mihai Sărbulescu, Mircea Tohătan etc. Dar între acești captivi și apologeti ai Grădinii, unul se detașează net prin evoluția lui singuratică și prin pasiunea devoratoare. Este vorba de Florin Niculiu.

Deși cunoscut mai ales în latura lui suprarealist-metafizică, prin acele viziuni cosmogonice amintind vremurile Genezei, cînd apa se îngîna cu pămîntul și amîndouă cu aerul și cerul, ulti-

mii ani l-au adus în vecinătatea marilor ceremonii vegetale. Propria sa grădina l-a absorbit definitiv și i-a transformat singurătatea într-un imens exercițiu de vitalitate. Cerurile au dispărut subit în spatele unei flore debordante, pămîntul a ieșit și el din orizontul privirii, iar în locul lor s-au instalat meandrele vegetației și trăsătura inextricabilă a co-roanelor de copaci și a frunzelor involburate. Deposdată de inițiala ei tihnă contemplativă, privirea însăși a devenit un instrument activ al adorației. Explaziile de culoare și revărsările de forme, sufocînd în densitatea lor materială cîte un ochi de cer sau cîte o umbră de arhitectură, poartă în sine o irepresibilă energie panteistă. Pentru că Niculiu celebrează viața lăuntrică a pădurilor și a stufărișurilor sale, caută cu înfrigurare sufletul lor ascuns și nu se risipește în presupuziții generale și în invocații fără obiect. Cu un instinct de primitiv și cu o devoțiune în care se

simt și fiorii unei anumite disperări, el face și un simultan exercițiu de auto-identificare, de contopire cu propriile sale viziuni. Dar, din nefericire, de acum încolo pentru Florin Niculiu timpul se disjung. Prezentul rămîne un atribut al operei, iar trecutul o formă de invocare a artistului care, cu puțin timp în urmă, s-a stins la fel de singuratic precum a și trăit în ultimii ani. Și ca o confirmare apoteotică a legăturii sale adînci cu propria grădină și cu întregul ei univers vegetal, moartea l-a surprins pe cînd furtuna îi devasta copacii și îi culca la pămînt rugurile de flori. În fața acestei stihii, a invaziei de gregaritate într-un spațiu atît de bine definit, trupul artistului a cedat. Firele care îl legau tainic de lumea sa vegetală s-au rupt odată cu frunzele și cu tulpinile ierburilor cărora le-a închinat unul dintre cele mai vibrante imnuri.

PREPELEAC

de Constantin Toiu

METEOROLOAGA riguroasă și zdravănă din poiana de la Sinaia, spre 40 de ani, șvaboică după mamă. Corp athletic de amazoaică, deși urâtă, cu dinți rari și pete cafenii pe față. De mult se constată că uritele au un port mindru și sini grei, rodnici, drepti. Fiind vară, se vede că nu are obiectul ce ține în friu mamelele. Din contră, la mișcări mai violente ele saltă, se agită sub stamba subțire. E și nădușită toată de soarele arzător de munte. Voce joasă, păr des, lung, ca alama, strins coc pe ceafa arsă. Degajă o frustră, sălbatică feminitate. Te gindești cum încălecau amazonele caii, fără șă, și cum le ședea, lor, dacă era adevărat, că, de copile, li se reteza cu paloșul unul din sini. Feminitate sălbatică nu în înțelesul vreunei pasiuni perverse, des-creerate, nu; doar în sensul pur natural; deci sănătos, fără excese stricătioase. Muiere matură, mereu născătoare, cum este ea, și care are patru copii și care spală tot timpul, calcă, gătește, dă de mâncare la copii, pe care îi mai și atinge cu palma în treacănt când se învîrt pe lângă ea, neastîmpărați, în timp ce ea învîrte ceva prin oale, tigăi. Bărbăsu, agent veterinar, trăiește cu alta, care-i pe măsura lui, mică și ușoară. Ea a piceput. I-a făcut cei patru copii, și gata. Singură mereu. Ai zice că pe cele patru odrasle le-a făcut singură-singurică prin, cum se spune?... *sciziparitate*. La fel, nici nu ți-ar veni să crezi că pentru o femeie atât de grea și de puternică, amorul ar putea fi altceva decît o trebuință a naturii, și-atît, fără de sentimentalisme sau plăceri care să depășească legea fizică a împreunăritii: e ca însămintarea artificială a coniferelor pe care o face după un plan stabilit, - și vom descrie lucrul ceva mai jos... Astfel încît, - în ce o privește, - nici vreun dulce abandon, nici vreo înclinare păcătoasă, care ar fi pierdere a rostului dat unei acțiuni sau alteia. Cu atîtea treburi și răspunderi, plus creșterea "dracilor de copii", nici nu mai știi cum e ea în stare să mai ia temperatura zilei și celelalte și să le transmită la centru. Culmea e că de cînd bărbăsu a părăsit-o ori umblă cu alta, cei de la serviciu o ajută, cît

Veninul conservă duioșia

pot ei. Dar culmea culmilor, - lucru pe care ea mi-l povestește cu o mîndrie abia ascunsă, așa, ca un păcat, plăcut-plăcut, dar de care e bine să nu vorbești prea mult, sau nici să nu-ți mai aduci aminte de el. Și aia de la serviciu o aleaseră secretară de partid. Se rușinase, dăduse din colț în colț, - nimic, așa rămăsese. Și chiar așa era. Cum ar fi devenit peste noapte mamă, șefă de trib, în putere, cu glasul ei jos, grav, un pic german, pe care auzindu-l vibrînd încet, putea să și te ia somnul. Cel mai mult în noua ei postură îi plăcea că atunci cînd începea să vorbească de la masa cu pînză roșie cu un picior rupt prins în cîteva piroane și care din această pricină se hițina dacă te propteai de ea mai tare; ...cel mai mult, prin urmare, îi plăcea că atunci cînd ea lua cuvîntul ei, jos, grav, toți tăceau și pînă la capăt o ascultau cu sfințenie. Nimeni, pînă atunci, nu-și lăsase la o parte gîndurile, ca să le urmărească atent numai pe ale ei. Ce m-a șocat rău de tot și m-a făcut să mă uit la ea chiorș, a fost cînd, în poiana aceea, la umbra unui pin pe jumătate ars de un fulger, îmi mărturisise că *de atunci*, bărbatul ei, (că altul nu mai avea) devenise *partidul*. Chiar așa spusese. Literă cu literă. Și cu capul în jos și sprijinindu-se cu două degete în iarba rară: *Partidul este bărbatul meu*. Cum ar spune o călugăriță, Doamne iartă, că logodnicul ei este Cristos. Și cui îi zicea? Mie! Și ce folos ar fi avut ea, dacă îmi spusese mie, ce spusese, - nu vreunui ștab cu puteri depluse prin împrejurimi, pe care să-l fi cîștigat; nu vreunui zeu special, cum aveau romanii pentru toate cazurile, în cazul de față *pentru frățearca împărțire a bunurilor pămîntești în comun*. Nu, nu. Mie, doar mie! Sau, cu forța ei naturală, să fi simțit oare că tocmai eu, cîndva, voi povesti și o voi face nemuritoare, lăsînd-o anume, - cum ar fi voit și ea, - în cel mai întunecos anonim?...
*
* *

Umbla în poiana largă după sămîntă sau praful fecund al coniferelor, ajutînd natura să-și aducă la îndeplinire tactica ei sexuală. Un copil de vreo nouă ani,

unul din băieții ei căreia ea îi spune rîzînd *Nichipercea* se cățăra iute în brazii și pînii înalți de unde culege fructele cafenii, înzăuate, sămînta ajunsă la maturitatea ei, anume, pentru o pepinieră de la ocolul silvic. Simplu de tot: 120 de sămînte cu o aripioară, cu una singură numai ca și cum *cealaltă*, cu o lipsă în ea, soața ori soțul, abia și-ar fi așteptat întregirea. Matilda, cu spiritul ei germanic, disciplinat, asistă atentă la operație. E, - poți să-i zici acum *Muma*, esențelor, desigur... Femele, masculi, fiecare din ei, în miezul lor bulbucă avînd această *absență*, această *lipsă*, exact ce-i trebuie creației, - minusul imperativ - ca să se producă împlinirea, rodul, hazardul, purtat de vînt. Meteoroloaga însă se substituie Firii cu energia ei metodică. Totul, pe metru pătrat. Numai cîteva sămînte se prind. Restul se pierde, *e ca la om*, - zice - și deduc sau înțeleg că orice pierdere e hărăzită să fie doar plăcere trecătoare. Cînd a zis *e ca la om*, mi-a zîmbit cu o stînjeneală nătîngă și cu un fel de dorință greu de tot mascată. Copilul, obosit de atîta cățărat, vine și își culcă obrazul pe pulpa ei tare și groasă. Cum stăm și discutăm întînși în iarba de munte de sub pinul fulgerat, nu mai știu cum, prin ce cuvinte, și de unde îi venise ideea că oamenii care se arată duioși își ascund uneori mult timp duioșia asta în ei, de rușine, parcă sau din alte motive; iar cei mai duioși, cu adevărat, sunt oamenii rai și duri în aparență, și că răutatea lor nu-i lasă pînă la urmă să ai-bă și ei o clipă a lor de duioșie... "mi-e greu să vă explic" recunoscuse și tăcuse smulgînd un fir de iarba adînc înfipt în pămîntul uscat. Era pe inserate. Noaptea, după ce am adormit un ceas, m-am trezit brusc, ca de-un vis urît. Nu era nimic urît. Era doar o idee subită. Concluzia, la care meteoroloaga nu avea cum să ajungă, scurt: *Veninul conservă duioșia*. Așa trebuia să zică. Și am spus-o în locul ei cu senzația secretă că legam, primul, două cuvinte, în univers, cum nimeni nu mai făcuse pînă atunci. Și nota de lingă propoziție: "asta-i sigur că numai ție ți-a trecut prin minte."

PACATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

Conotații negative

INCĂRCAREA unor cuvinte cu conotații negative mai mult sau mai puțin puternice, mai mult sau mai puțin stabile, e legată de folosirea argumentativă a limbajului și de presuposițiile de natură culturală, ideologică, pe care acesta le actualizează. Am observat și altă dată o tendință, reflectată în limbă, de a valoriza negativ *intenția*: adjectivele *intenționat*, *deliberat*, *plănuit*, adverbele *anume*, *înadins*, *dinadins*, îmbinările libere *cu intenție*, *dinainte pregătît* etc. sînt folosite mai ales în contexte negative; ca dovadă, tîndem să interpretăm un enunț izolat precum "A făcut-o intenționat" mai curînd ca un reproș decît ca o laudă. Într-un cuvînt ca *premeditat* sensul negativ e - probabil sub influența limbajului juridic - cît se poate de clar fixat. La baza acestei specializări evaluative ar putea sta o opoziție profund înrădăcinată, care tinde să considere spontaneitatea ca fiind fundamental pozitivă și calculul ca negativ. Fenomenul se poate însă explica și ca rezultat al unor mecanisme psihologice foarte normale (evocate, de pildă, și în legătură cu superstițiile): după cum tîndem să observăm regularități și să căutăm cauze mai curînd în fața împlîrîrilor neplăcute, tot așa ne punem problema intenției mai ales în fața acțiunilor negative.

Dicționarele nu reușesc de obicei să înregistreze acest tip de conotații negative (sau nici nu-și propun să o facă, avînd în vedere că respectivele trăsături semantice nu sînt, totuși, generalizate; oricînd putem găsi exemple care să le neutralizeze); de aceea, cuvintele cu valorizare negativă sînt greu de controlat în traduceri. Chiar pentru cele mai puternic marcate din lista de mai sus, nu găsim în dicționare date suficiente: în DEX, *înadins* e definit "cu un anumit scop, anume, intenționat", *dinadins* - "cu un anumit scop, în mod conștient; intenționat, înadins", iar *premeditat* - "pus la cale, plănuit dinainte; săvîrșit în mod deliberat"; e drept că la verbul *a premedita* apare o paranteză: "a pune la cale, a pregăti, a plănui o acțiune (de obicei reprobabilă)".

Am întîlnit un exemplu de nereușită stăpînire a conotațiilor intenționalității într-o instrucțiune de folosire a unui medicament; obișnuita recomandare "A nu se lăsa la îndemîna copiilor" era îmbogățită de o motivație, probabil tradusă sau imitată, rezultînd astfel secvența: "Medicamentul nu se lasă niciodată la îndemîna copiilor. Ei *nu-l utilizează cu bună știință*". Ciudătenia ultimei propoziții e produsă de diferența dintre sensul de dicționar și conotațiile uzului lingvistic. Locuțiunea adverbială *cu bună știință* are în DEX glosarea "conștient, avînd cunoștința deplină a faptelor" - care pare să se potrivească textului citat. De fapt, *cu bună știință* apare în mod tipic, ca și expresiile intenției pe care le-am discutat mai sus (și în ciuda faptului că include adjectivul *bun*), însoțită de conotații negative, în enunțuri afirmative care cuprind o acuzație - "A făcut-o cu bună știință"; în enunțurile negative, ea funcționează ca scuza și justificare pentru un efect nedorit. În ambele cazuri, ceea ce contează cu adevărat nu e atît aspectul conștient, cît cel intențional: or, apariția acestuia nu avea nici un sens în avertismentul citat.

Paul Miron

Ocean

Printre marii vecini (I)

CONTACTELE cu emigrația rusească, mai dese în Franța, au fost încărcate de ciudățenii și neînțelegeri. Noi, care citisem *Rusoica* lui Gib Mihaescu, fremătăm în temerare reverii; identificăm Rasputini încă rătăcitori a-mină cu nimrozii lor. Plingeam omorul de la Ekaterinburg unde coroana imperială s-a prăbușit în singe și discutam atoateștiutori despre a treia Romă. Contribuiam la travaliul de mitologizare a Sfintei Rusii în voga speranță că o ciosvîrtă duhovnicească ne va fi dată și nouă. Temeiul nostru provenea din prezența la Paris a unor filosofi și teologi pravoslavnici care sfătuiau, amenințau sau blestemau Apusul împietrit în formule scolastice. Amvonul lor, sus de tot, face posibilă următoarea istorioară. Berdiaev, chinuindu-se cu limba franceză într-o conferință, își mărturisise năduful: "Stau de atîția ani la Paris și voi n-ați învățat încă rusește." În rest, un important rol îl jucau și portarii, balezîștii și șoferii de taxi. Sub șapca proletară descopereai mai totdeauna capul unui cneaz, al unui conte sau cel puțin al unui polcovnic refugiat.

În ceea ce mă privește, primul contact memorabil l-am avut la Berlin, în biserica ortodoxă; cea românească fusese distrusă de bombardamentele aeriene. S-a apelat pentru înmormîntarea unui compatriot basarabean la ospitalitatea marilor vecini. În ziua convenită văd cum intră în sfîntul locaș o procesiune stra-

nie, niște bătrîni obosiți dar cu decorații scînteietoare pe piept, măcinați de podagră și artroze, sprijinindu-se în cirje și bastoane care de care mai frumoase, adevărate opere de artă. Am înțeles că aceste obiecte suplineau nostalgic și funcția sceptrelor de acasă, ba chiar și a cnutului. Cei mai mulți purtau bărbi scurte, ca țarul Nicolai, dar anii de exil, grei, le stricaseră fasonul. Păreau acum, sure și ciufulite, biete bidinele uzate. După ce se sărutară solemn, de trei ori pe obraji și pe gură, se pomiră tam-nisam pe ceartă pentru locurile din străni. Lîngă mine, vociferau doi bărbați; cel ce dorea să se așeze îl înțepa cu bastonul pe cel ce ședea: "Rog pe luminăția voastră", zise el cu o plecăciune abia schițată și o bătaie de călcîie, care trebuia să redea clinchetul pîntenilor pierduți undeva pe malurile Niprului, "rog pe luminăția voastră să observe că se află pe un teritoriu străin. Strana aceasta aparține familiei Drughețkoi și a fost cumpărată și plătită de unchiul meu drept, Vasili Vasilevici Pitzinak. Descindeți!" - "Plătită de Vasili? Aiurezi, domnule. Vasea nu plătea niciodată nimic. O fi cîștigat-o la un joc de cărți." - "Rog pe luminăția voastră să urgenteze evacuarea căci altminteri..." Întepăturile lăsau să se prevadă un deznodămînt singeros. Ocupantul coborî, dar numai pentru a aplica adversarului o lovitură perfidă cu bastonul său de argint. Asistam la un duel care nu ținea cont de regulile clasice. Zgomotul armelor oarbe ce se încrucișau era mul-

tiplicat de bolta înaltă de pe care sfinții primeau placid și pasiv înversunata încăierare.

Invocînd numele lui Pușkin, am intervenit să-i despart, cu rezultatul că s-au dat amîndoi la mine. Recunosc că nepotul lui Vasea mă avertizase: "Nu te băga, nație mică!" Fără baston, fără sceptru, a trebuit să mă retrag tocmai cînd slujba începea. Am mai prins cuvintele preotului din altar: "Binecuvîntată este împărăția..." și nu știu de ce mi s-a părut că a spus "împărăția țarului". Am stat și am cugetat: ce să zic, eu ca eu, dar basarabeanul de pe catafalc? Credincioși tronului răsturnat acasă, emigranții își durară cîteva oaze de spiritualitate în deșertul occidental, pe lîngă Paris, păstrînd tradiția sau măcar elemente ale ei cu sirguință exemplară. Era impresio-nant să vezi cum se îngrămădeau credincioșii, duminicile, în bisericuțele din banlieue unde se celebra liturghia în slavonă. La 'Sfînte Dumnezeule' făceau mătânii pe întrecute. Pentru a se prosterna însă, aveau nevoie de mai mult spațiu pe care îl cucureau împingînd cu șezutul pe semenii din spate. Presiunea continua treptat pînă la ultimele rînduri din care patru sau cinci erau silite după un ritm precis să iasă, ca apoi să reintre în sfîntul locaș. Privitorului din ograda i se înfățișa un spectacol unic: o reptilă uriașă, o insectă, își lungea și își scurta pîntecul inelat.

În căutarea
elitelor

DEFINIREA, analiza și diagnosticul atribuite de Ortega y Gasset (1883-1995, Madrid) unui popor "care și-a pierdut marea" (un alt concept ce nu trebuie confundat nici cu bogăția, nici cu întinderea teritorială, nici cu tentația conchistadoare) au scandalizat ideologii și potențatii patriotarzi ai vremii, răbind orgoli, ofensând pretențiile unor categorii sociale ce se cre-

José Ortega y Gasset, *Spania nevertebrată. Schiță de reflecție istorice*. Traducere din spaniolă, note și cuvânt înainte de Sorin Mărculescu. Editura Humanitas, 1997. 165 p. F.p.

deau omogene, purtătoare de mesaj social și național. Factologiile, argumentele și criteriile care se potrivesc până la identificare și societății românești l-au determinat pe Sorin Mărculescu - traducătorul și îngrijitorul ediției - să găsească numeroase analogii capabile să dezvăluie cititorilor și o "România nevertebrată".

Argumente istorice și filozofice conturează, în viziunea lui Ortega y Gasset, mărirea și decăderea unor popoare și națiuni, ajungând la o primă concluzie: în totalitatea unor traiectorii istorice ori în anumite puncte ale acestora apare un fenomen de introspecție ce împiedică entitățile să "iasă la istorie". Intervine o exagerată "iubire de sine" a popoarelor, un patriotism al cercului închis, preferința pentru compromisiuri istorice în locul acțiunii. Astfel au fost înfrânți, în ciuda bogăției lor cultural-istorice și a profunzimilor filozofice, grecii, romanii, bizantinii. Tot astfel se explică de ce n-au reușit grecii nici în apogeul lor politic să elenizeze Orientul ce le aparținea - în timp ce romanii au latinizat întreaga Europă occidentală. E adevărat că, situate la extremitățile latinității europene, Spania și România s-au asemănat și ele în funcționarea conceptelor patriotarde ("noi suntem cei mai viteji..." etc.) Care ar fi cauzele "ador-

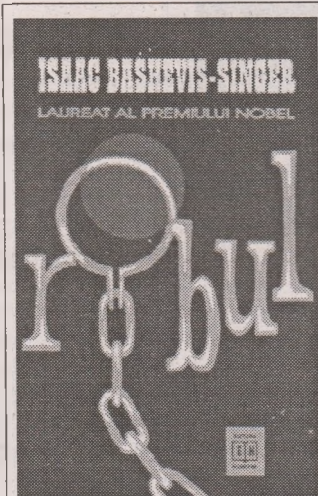
mirii istorice" a unor națiuni? Mai întâi, statutul umilitor al intelectualului în societate, neprețuirea propriilor elite - atât culturale cât și din alte domenii ale civilizației. Într-un artificial "imperiu al maseilor" exemplaritatea se destramă în docilitate. Apare "absența celor mai buni" în detrimentul suficienței. Masele își autoproclamă rolul ca determinant, necesar și suficient. Sarcasmul lui Ortega y Gasset se întâlnește cu cel al lui Toynbee, care vorbește despre conceptul de "spirit de turmă". În plin orgoliu, masa de mediocrități refuză să mai asculte de personalități, nu mai acceptă "atitudinea umilă de a asculta". În plan material, personalităților le corespunde proprietatea privată ce trebuie nu numai garantată și apărută, ci chiar consfințită. Durerea și eșecul fac masele să refuze orice ideal propus, să trateze cu neîncredere orice încercare de terapie socială. Autorul recurge la concepte întâlnite încă în *puranele* indiene: epoci *kitra* (de formare a aristocrației și a unei societăți corespunzătoare) și epoci *kali* (de disoluție a societății, de dispariție a aristocrației intelectuale). Doar o redeșteptare a lui Brahma - sub fizionomia lui Vișnu - poate recrea o nouă epocă *kitra*. Pe oamenii din *kali* îi irită ideea de castă - corespunzătoare azi statutului intelectualului.

Iubirea, dincolo
de moarte

ISAAC BASHEVIS SINGER (1904-1991), laureat al premiului Nobel în 1978, unul dintre cei mai importanți scriitori de limbă idiș e cunoscut în România prin volumele *Ghimpi netotul și alte povestiri*, precum și *Scamatorul din Lublin*.

În frumoasa traducere a lui Anton Celaru, cu o pertinentă prefață, note pline de acribie și un glosar de cuvinte idiș - util nu numai filologilor -, *Robul* (poveste de iubire cu fundal istoric - masacrele an-

tisemite din Polonia secolului al XVII-lea săvârșite de cazacii lui Bogdan Hmelnițki) e un adevărat izvor pentru cei interesați de obiceiurile și tradițiile comunității evreiești de acum trei veacuri. Destinul eroilor principali (un cărturar evreu și o țărăncă poloneză) ilustrează acele vremuri de cumpănă. Învățătorul Iacob, luat prizonier de cazacii care i-au măcelărit familia e vândut rob unei familii de țărani polonezi dintr-un sat aproape sălbatec de munte. (Fundalul e alcătuit din obiceiuri păgâne păstrate încă de țărani creștinați: povești cu vrăjitoare, ie-le, duhuri rele, iazma câmpului, pe care - întruchipată din paie - țărani o "dădeau pe gărlă" după seceriș, strigoaice care spurcă laptele vacilor, sărbătorirea, de Crăciun, a zeului Turon, patronul cailor, iernii, curajului și puterii.) Iacob, îndrăgostit de Wanda, fiica stăpânului său (singura care îl ocrotește și îl ajută să respecte tradițiile evreiești) hotărăște să fugă, după lungi frământări, cu iubita sa. Dar înainte de a-și pune planul în aplicare, Iacob este răscumpărat de comunitatea lui, careia îi trimisese veste despre robie. Își regăsește orașul, pustiit, jalnic, plin de indivizi marcați pe viață de drama prin care trecuseră. Deși se dedică din nou interpretării Torei, Iacob nu o poate uita pe Wanda, se întoarce, în urma unui vis, să o ia și, pentru a-i ascunde originea, o dă drept mută (până va învăța idiș), sub numele de Sara. O vreme reușesc să-i înșele pe toți, însă, cu prilejul unei certe dintre moșierul Pilitzky și arendașul său, Sarei îi scapă câteva cuvinte. Întâmplarea e luată drept minune. Catastrofa are loc când Sara e pe punctul de a naște un băiat: aflând din discuția moașelor că va muri, Sara le strigă tot ce are pe suflet. Fiul ei e salvat, dar ea se stinge într-adevăr. Repudiat de comunitate, Iacob reușește să scape de soldații polonezi care îl duceau la închisoare și, călăuzit de viziunea Sarei, își recuperează copilul, pornind spre

Isaac Bashevis Singer, *Robul*. Roman. Traducere din idiș, prefață, note și glosar de Anton Celaru. Editura Hasefer, 1997. 250 p. F. p.

Ereț Israel. Are două simbolice întâlniri: un podar creștin și un sol evreu îl ajută, fiecare, pe cel condamnat de cele două națiuni. Reușește să ajungă cu bine pe pământul sfânt. Finalul potențază romantismul poveștii (altminteri, destul de realistă): după douăzeci de ani, Iacob, care nu se mai însurase, trăind în post și rugăciune, se reîntoarce în Polonia pentru a recupera osemintele soției - dar nu-i mai găsește mormântul, bătorit de dușmani. Sfârșește el însuși răpus de o boală neașteptată, iar la săparea mormântului ies la iveală osemintele Sarei.

Povestea celor doi, reuniți după moarte, trimite la biblicul Iacob și soția sa Rahela (romanul e oricum plin de aluzii biblice): "Totul a rămas ca înainte, ca iubirea din vechime și ca durerea din vechime".

Miere din mai
multe flori

SECOLUL al XVIII-lea, numit de Nichifor Crainic "veacul de aur al ortodoxiei românești", e reprezentat în renașterea sa spirituală mai cu seamă de "școala de la Neamț". Venit din Ucraina, pe numele său de naștere Velicokovski, înduhovnicitul monah Paisie (1722-1794) a căutat toată viața Filocaliile primelor veacuri creștine, organizând o adevărată... redacție unde zeci și zeci de călugări tălmăceau alături de el în limbile slavonă, română, rusă, bulgară. Pentru a înțelege amplitudinea ce o luase această mișcare oarecum secretă trebuie amintit că la mănăstirea Neamț viețuiau în secolul al XVIII-lea peste o mie de călugări și că însuși Paisie, întors de la Muntele Athos, venise însoțit de peste o sută de "frați" dormici să cultive și să practice isihasmul. Rămâne plină de sens disputa dintre un

ierarh bigot care susținea că pentru un călugăr e de ajuns o singură carte, Scriptura (argument de care, se zice, s-ar fi folosit și incendiatorul Bibliotecii din Alexandria) și Paisie, care declara: "nici albina nu adună mierea dintr-o singură floare sau două, ci din mai multe..." Cât despre cărți, "una îl învață (pe cititor) credința sau dreapta cugetare, alta îi vorbește de tăcere și rugăciune, alta îi spune de ascultare, smerenie și răbdare" etc.

Răspândirea în epocă a învățaturii lui Paisie poate fi dedusă din modul elogios în care bătrânul Tolstoi îl pomeneste pe "valahul Paisie", din menționarea sa de către Dos-toievski și din faptul că la moartea sa, monahul a fost plâns de împărăteasa Ecaterina cea Mare. Să mai amintim cât de importante au rămas pentru filologi - în special slaviști - scrierile starețului de la Neamț, de mulți considerat astăzi "un sfânt". Este și motivul pentru care rămășițele sale pământești nu se mai găsesc, tradiția orală motivând că ele au fost ascunse ca să nu fie luate de armatele rușești la 1812. Această neofici-

ală "sanctificare" dă biografiilor lui Paisie caracter hagiografic. Acestea, semnate de schimonahul Mitrofan, de Isaac Dascălul, de Grigorie Dascălul, de schimonahul Platon pleacă toate de la "autografia" lui Paisie publicată abia în 1986 de profesorul grec din Salonic A.E. Tachi-

Cuviosul Paisie de la Neamț, *Autobiografia unui stareț*, urmată de *Viața starețului Paisie*, scrisă de monahul Mitrofan. Cuvânt înainte: Seraphim Rose. Studiu introductiv: Elia Citterio. Prezentare: Tomas Spidlik. Ediție îngrijită de diac. Ioan I. Ică jr. Editura Deisis, Sibiu, 1996. 298 p. F. p.

aos. Cititorului român de astăzi, descoperirea "*Autobiografiei unui stareț*", adevărat "roman monahal" îi dă sentimentul că trecutul cultural și spiritual al acestei țări e încă insuficient investigat.

Cărți primite la redacție

◆ Gabriela Melinescu, *Regina străzii*. Traducere din limba franceză de Diana Alexandru. Prefață de Dan Cristea. Editura Univers 1997. 190 p. Lei 15.000.

◆ Göran Tunström, *Hoțul*. Traducere și note de Maria Morogan. Postfață de Victor Ion Colun. Editura Univers 1997. 279 p. Lei 22.000.

◆ David Lodge, *Ce mică-i lumea! O poveste din*

mediul universitar. Traducere și note de George Volceanov. Editura Univers 1997. 367 p. Lei 29.800.

◆ Virgil Nemoianu, *O teorie a secundarului. Literatură, progres și reacțiune*. În românește de Livia Szász Câmpeanu. Editura Univers 1997. 255 p. Lei 20.000.

◆ Anne Tyler, *Lecții de respirație*. Traducere și note de Sanda Retinschi. Editura Univers 1997. 271 p. F. p.

Danuta BIENKOWSKA, inedit

ȚARA VRĂJITĂ

PAGINILE de față au fost extrase dintr-o lucrare postumă a scriitoarei poloneze Danuta Bienkowska (31 ianuarie 1920-20 august 1992), încă nepublicată în

Polonia și intitulată: *Victorie precară*. Este o relatare lipsită de orice urmă de patetism a luptei Danutei Bienkowska, timp de 10 ani, împotriva unei boli necruțătoare. Sincronic, etapele tratamentului sunt însoțite (atenuate? anihilate?) de întâmplările cotidiene, de preocupările firești ale omului și mai ales ale scriitorului pentru activitatea sa profesională (De altminteri, în finalul cărții figurează lista lucrărilor realizate în această perioadă de grele încercări.)

Unii dintre cei ce-au avut norocul s-o cunoască îndeaproape pe Danuta Bienkowska, un om rar printre cei vrednici de acest nume, i-au evocat personalitatea și munca. Am socotit însă că mărturiile proprii despre locul "experienței românești" în viața și inima sa merită cu prisosință a fi cunoscute. (O.Z.)

ÎN MAI 1984, fără să fiu anunțată în prealabil, s-au ivit în apartamentul meu doi domni îmbrăcați în costume închise la culoare. Dacă nu i-aș fi cunoscut dinainte, de la București, cine știe ce gânduri funeste mi-ar fi trecut prin minte, dar ei veniseră să-mi aducă o știre bună. Solemni și rămânând în picioare, mi-au înmănat o diplomă pe care scria cu litere mari că Uniunea Scriitorilor din România îmi acorda un premiu special pentru traduceri și activitatea de popularizare a culturii române. Era un fel de corespondent al premiului nostru de stat. Bani! urma să-i ridic la București, pentru moment domnii îmi ofereau în numele Uniunii o cămașă de noapte de borangic țesută și brodată de mână. M-am simțit puțin jenată de acel dar, oricum destul de intim, dar știam că asemenea cadouri mai primiseră și alte doamne care vizitaseră micul Paris, descris atât de atracția de Paul Morand, ambasadorul Franței, în cartea sa apărută înainte de război. (...)

La începutul lui septembrie, m-am mutat în "Valea visurilor noastre", în garsoniera proprie de cincizeci de metri pătrați, cu baie și bucătărie. Mi-a trebuit multă vreme până să mă obișnuiesc cu noul mediu, cu coabitarea cu alți membri ai familiei, perete în perete. Locuisem singură ani întregi și consideram singurătatea farmecul suprem al vieții. În acest fel eram propria mea stăpână și a timpului meu. Acum, aici, printre ai mei atât de mult iubiți, eram nevoită să țin seama de ei, de dorințele și nevoile lor, să mă conformez programelor altora.

Dar înainte de a-mi da seama pe deplin de umbrele noii mele situații de viață, m-am mai dus o dată la București să-mi iau premiul cel mare. Ce-i drept, era destul de modest ca sumă de bani, dar pentru mine avea mai mare importanță decât toate comorile lumii. Marca drumul pe care îl străbătusem de la studenta săracă, privită fără entuziasm, la "ambasadoarea culturii românești", cum mi se spunea acum în discursurile oficiale, o persoană primită cu toate onorurile la recepțiile în casele celor unde odinioară nu avusesem acces. Acest drum consta din zeci de traduceri, sute de servicii mărunte făcute celor ce veneau la noi din România. N-o făcusem niciodată din calcul. România a rămas întotdeauna pen-

tru mine țara vrăjită a tinereții mele, îi iubeam peisajele, istoria, arta, limba și mai presus de toate îi iubeam oamenii, nu numai pe cei din lumea literară, ci și pe aceia alături de care petrecusem și ceasuri senine și multe ore întinate, uneori mâncând mămăligă cu ceapă, alteori petrecând la ospete cu feluri de mâncare nemaipomenite și udate cu vinuri excelente. Iubeam această țară așa cum era ea, cu părțile ei luminoase și cu cele sumbre, ascultând cu nesat știrile care, din păcate, pe atunci, deveniseră tot mai rare și ne parveneau cu piedici tot mai numeroase. Se circula tot mai greu, revistele nu mai soseau, trebuia să încerc din nou să prind posturi de radio străine ca să pot afla ce se întâmpla cu adevărat în România, *Premiu pentru o dragoste plină de credință*.

Refugiată la Buzău

ÎN DRUM spre București îmi reveneau în minte crâmpiele din septembrie 1939, când m-am nimerit cu un grup de refugiați polonezi în orașelul Buzău, situat la 110 km de București. Deși întemeiat încă din secolul XV, deși avea în trecutul său istoric pagini glorioase, Buzăul era un orașel modest și șters. Căsuțe alcătuite doar dintr-un parter, locuite de câte o singură familie, constituiau majoritatea locuințelor, iar curțile pline de verdeată, în care se aflau bucătăria de vară, magaziiile cu lemne și tot soiul de acareturi îi dădeau o înfățișare orientală. Refugiații au fost repartizați în căsuțe de acest fel, în calitate de chiriași, la familiile care dispuneau de o cameră liberă. Relațiile cu gazdele, în majoritatea lor văduve sau femei bătrâne ai căror fii se aflau în armată, au fost din capul locului simple și cordiale. Gazda mea mi-a dat voie să găsesc în bucătăria ei pentru mai multe persoane, punându-mi la dispoziție oalele și farfuriile, fără să-mi ceară vreo plată. Fiecare refugiat primea de la autoritățile românești o sumă lunară din care putea să trăiască modest. Ne era interzis să ne îndepărtăm de oraș, ale cărui principale atracții erau aleile parcului străvechi și piața. Nu am mai văzut niciodată după aceea o asemenea abundență de legume și fructe. Printre tarabe pa-

șeau cu gravitate vulturi, tolerați drept curățitori fără plată ai terenului. Toamna era superbă, soarele ardea ca la noi în Polonia în luna iulie, pregăteau țuică, în fața bodegilor se înșirau butoaie cu must, viața părea ca de basm și plină de ispite.

Evenimentele istorice proprii (*scriitoarea se referă la asasinarea lui Armand Călinescu, mișcarea legionară, represiunea organizată de Carol al II-lea n.n.*) au abătut atenția românilor de la cele ce se petreceau în Polonia, dar nu le-au diminuat simpatia față de refugiați. Autoritățile nu luau măsuri împotriva soldaților care dezertau masiv din lagărele în care se aflau, fugind spre Constanța, de unde vapoare venite anume îi duceau în Franța. Expediția se făcea și cu ajutorul organizației YMCA poloneză din Constanța, iar șeful ei era tatăl meu, Adam Strzeszewski, care mai târziu, în primăvara lui 1940, a fugit în Turcia, de acolo în Irak, pentru ca după aceea să participe la campania din Africa și să lupte la Monte Cassino.

La sfârșitul lui septembrie 1939, directorul general al YMKA poloneze, Pawel Super, a pus bazele unei comisii de Ajutorare a Refugiaților polonezi din România, cu sediul central la București. În momentul întreruperii relațiilor diplomatice dintre Polonia și România, printr-o notă adresată la sfârșitul lui octombrie 1940 guvernului român, guvernul polonez a încredințat dreptul de protecție consulară asupra cetățenilor polonezi Consulatului chilian. În ce privește protecția caritabilă și cultural-educativă ea a fost încredințată aceleiași comisii, numai că din denumirea ei au dispărut inițialele YMKA.

Comisia își desfășura activitatea la București, Câmpulung, Caracal, Craiova, Drăgășani, Ocnele Mari, Pitești, Slatina, Turnu Măgurele și Turnu Severin. În toate aceste localități funcționau cantine și era asigurat ajutorul medical. Comisia își organizase propriile ambulatorii și farmacii. În unele localități au fost înființate școli primare, gimnazii și licee. La Turnu Severin exista un internat pentru elevii lipsiți de familie. Diplomele de bacalaureat emise de școala polonă erau recunoscute de autoritățile române. Mulți absolvenți și-au început studiile la școlile superioare. La București își continuau studiile peste 120 de persoane, la Universitate, Academia Comercială, Politehnică și la Medicină.

În septembrie 1940, când România a fost declarată Stat național legionar, iar Mareșalul Antonescu, asemeni Führer-ului și Duce-ii, și-a luat numele de Conducător, nemții i-au cerut să-i expedieze în Polonia pe toți refugiații. Mareșalul nu a dat curs cererii și, până la sfârșitul războiului, refugiații s-au bucurat de un tratament bun și de o libertate destul de mare. Abia după 1944, o parte din lucrătorii YMKA au ajuns în lagărul de concentrare de la Târgul Jiu, de unde însă au izbutit, din fericire, să scape peste câteva luni.

La sfârșitul lui octombrie 1939, cei mai mulți dintre refugiați încă mai sperau că războiul se va isprăvi curând; așadar, pentru a nu-mi pierde

vremea, am decis să lucrez la spitalul din localitate, aveam doi ani de medicină făcuți la Universitatea din Poznań. Directorul spitalului, chirurgul Mihai, m-a primit cu multă simpatie, cu toate că nu prea știa ce să facă cu mine. Mi s-a dat un halat alb, dreptul de a lua masa de prânz la cantina spitalului și dreptul de a asista de la distanță la operații.

Poate că m-aș fi învățat încă multă vreme pe culoarele acestui spital de provincie, dacă n-ar fi intervenit doctorul Mitacu. Scund, chel, acest radiolog specialist era pare-se înzestrat cu o privire deosebit de ageră. M-a invitat la el acasă, unde m-au tratat cu dulceață de nuci verzi și o cafea turcească, iar apoi mi-a explicat că trebuia să mă duc neîntârziat la București și să mă înscriu în anul trei la Medicină. Sfatul mi s-a părut fantezist: abia învățasem să îngaim ceva pe românește, bani nu aveam deloc, nu aveam unde să stau și nici cum să rezolv diversele formalități. Dar doctorul Mitacu s-a priceput atât de bine să-mi spulbere toate îndoielile, încât peste câteva zile mă aflam în trenul spre București, ceea ce era strict interzis de poliție.

Studentă în medicină la București

AM TRAS la o veche cunoștință a tatii, doamna Zofia Wierzejska, secretara ministrului Poniatoński, și care avea o cameră cu chirie. În cea de-a doua cameră a aceleiași apartament, locuia un student bulgar, împreună cu care am făcut prima mea traducere din polonă în română. Trebuia să prezint decanului facultății traducerea carnetului meu de student și a certificatului meu de naștere. Bulgarul nu înțelegea prea exact ce-i spuneam și cunoștea slab limba română. Iar prea amabilul domn decan a citit amuzându-se copios documentele pe care i le pusesem în față, atunci când fără nici o dificultate am intrat în cabinetul lui de la Cotroceni. De la decanat am plecat având calitatea de studentă în anul trei de medicină, în mână cu o adresă către YMKA, în vederea șederii mele la internat. Condițiile de cazare erau excelente, masa foarte bună, singura pretenție a directoarei era să folosim Sala de gimnastică. Când am reușit să mobilizez câteva colege pentru gimnastica matinală (în Polonia eram de obicei scutită de exerciții fizice și nu mă atrăgea defel sportul!), doamnele din Comitetul de Conducere m-au apreciat atât de mult încât ba una ba alta au început să mă invite la ceaiul de la ora cinci. Erau persoane interesante, cele mai multe aparțineau unor familii boierești, dar nu prea înstărite, care întrețineau relații cu YMKA încă din vremea primului război mondial și primeau ajutoare datorită activității caritabile a reginei Maria.

Mă duceam regulat la cursuri, înțelegeam destul de mult, terminologia nedeosebindu-se esențial de latină și franceză. Frecventând exclusiv mediul românesc, peste câteva luni începusem

A TINERETII MELE

să vorbesc binișor românește. Dar cea mai bună școală de limbă s-a dovedit a fi teatrul. Studenții aveau dreptul binecuvântat de intrare gratuită, spectacolele erau excelente, repertoriul interesant și divers. Niciodată după aceea n-am mai mers atât de des la teatru și cu o plăcere atât de mare. Plecărilor acestea, aproape seară de seară, de la internat contraveneau regulamentului. Dar după ce i-am explicat directoarei scopul atât de important al acestor plecări, am obținut un bilet de voie permanent.

Viața mea de studentă ar fi decurs în condiții ideale dacă aș fi avut măcar câțiva lei pentru cheltuieli mărunte, dar cum șederea mea la București continua să fie ilegală, nu primeam ajutorul alocat refugiaților, iar de câștigat bani nu aveam cum. Oricât ar fi de rușinos de mărturisit, trebuie să spun că mi-a venit în ajutor... ghicitul. Într-un rând, în glumă, i-am ghicit unei colege chiar în dormitorul nostru, fără să am habar despre felul cum se procedează. Dar norocul m-a ajutat și cum exista credința că ghicitul fără plată nu se adevărește, am început să primesc sume mărunte pentru fanteziile mele despre viitor. Cu timpul, autoritățile românești au aprobat prezența studenților polonezi în Capitală, și am primit ajutoare la fel ca toți ceilalți emigranți.

Colegii, profesorii și asistenții s-au purtat cu studenții polonezi extrem de frumos și îi ajutau cât puteau. YMKA poloneză a organizat între timp internate pentru fete și băieți. Unul dintre ele a rezistat la București până la sfârșitul războiului, iar românii s-au prefăcut a nu ști că acolo își găseau un adăpost temporar fugari în căutare de contacte cu mișcările de partizani din anumite țări. Internatul pentru fete a încetat să existe după un timp scurt, câteva fete au plecat cu părinții în Cipru, altele și-au organizat existența cum au putut.

În ce mă privește, am închiriat împreună cu doamna Zofia Wierzejska o garsonieră la etajul cinci al unui bloc foarte îngust. Abia după mutare am constatat cu groază că toate celelalte apartamente erau locuite de femei de moravuri ușoare, patronate de una mai vârstnică, cea care le repartiza clienții, de obicei ofițeri nemți. Blocul fusese construit probabil din cărămizi provenite de la demolări și ploșnițele mișunau. Am încercat să le combatem cu toate mijloacele posibile, inclusiv lumânări fumegânde. Fără folos. Cu prilejul acestor acțiuni, am încercat pentru prima oară masca antigaz, pe care o adusesem cu mine de la Varșovia. Era cât pe ce să mă sufoc în acea încăpăre plină de fum înecăcios, care însă ploșnițelor nu le-a dăunat câtuși de puțin. N-am avut altă soluție decât să ne mutăm, ceea ce am făcut cu atât mai bucuroase cu cât în timpul cutremurului din toamna lui 1940, blocul nostru s-a clătinat de s-a vărsat apa din acumulatori, iar pianul a luat-o din loc, mutându-se de la un perete la altul.

Studiile de medicină de la București funcționau după modelul învățământului francez, unde se formaseră aproape toți profesorii mei. Există instituția numită "externat" și cea de "in-

ternat", permițând un contact mai apropiat cu clinica acelor studenți care luaseră examenele de concurs. Externatul îți dădea dreptul să lucrezi la spital în calitate de auxiliar medical, mai puțin decât medicul, dar mai mult decât infirmiera. Internatul, în schimb, îți dădea drepturi mult mai mari, aproape similare cu ale medicului, în plus asigurarea cazare și masa. Deoarece am luat unul după altul ambele examene, din toamna lui 1941 m-am integrat cu totul mediului spitalicesc, și la câteva luni schimbam secția unde lucram, în conformitate cu obligatoria " rotație".

Am lucrat mai întâi la Spitalul Filantropia, la secția de oncologie. De fapt la radiologie și la tratamentele cu raze. Condițiile de protecție erau sub orice critică: cine știe dacă stadiul acesta n-a devenit apoi cauza necazurilor mele de sănătate. Șeful meu, doctorul Jovin, vrând să mă ajute să mai câștig ceva, mă trimetea la pacienții lui, pentru injecții și pansamente. Acestea erau destinate bolnavilor a căror maladie era într-un stadiu prea avansat pentru a mai putea fi tratați la spital. Atunci m-am lovit pentru prima oară cu stadiul final și cel mai cumplit al cancerului, cu mizeria umană de nedescris.

Nu știu cât aș fi rezistat la această secție, dacă în anul 1942 parterul spitalului n-ar fi fost destinat răniților aduși din Uniunea Sovietică. Pe atunci nu dispuneam de antibiotice și nici de sulfamide, așa încât tratamentul rănilor purulente dura foarte mult și era puțin eficient. Ofițerii erau ceva mai ocrotiți, dar soldații erau de cele mai multe ori supuși amputărilor. Lucram la pansamente și, într-o zi, când l-am văzut pe colonel făcând gestul convenit, că a doua zi aveam să punem pe masa de operație un tânăr soldat al cărui braț supura, n-am mai putut să rabd. Rănitul era țaran și pentru el a-și pierde brațul drept era mai rău decât moartea. L-am ascuns în sala de fizioterapie, despărțită prin perdele în cabine de mici dimensiuni și, cu ajutorul infirmierelor, i-am aplicat tratamentul cunoscut pe atunci, care consta în cea mai mare parte din băi cu substanțe dezinfectante. După șase săptămâni, rănitul își putea mișca degetele, iar rănila aproape se vindecaseră. Când, mândră de ce făptuisem, l-am prezentat colonelului, acesta a făcut pe Marte furios și indignat, m-a amenințat cu curtea marțială plentru că i-am încălcat ordinele, dar după aceea, fără alți martori, mi-a mulțumit din adâncul inimii. Mai am printre hârtiile mele o fotografie făcută la spital, unde mă aflu într-un grup de medici și infirmiere, iar "soldatul meu" ține înălțat, la vedere, brațul salvat. A fost o excepție fericită, printre nenumărații "mucenici", despre care a scris Duhamel.

De la Spitalul Filantropia m-am mutat la clinicile Colentina, unde la început am lucrat la pediatrie. Acolo am trecut prin primul șoc din cariera mea medicală. Am diagnosticat la unul din băieții de la internatul nostru o inflamație de natură TBC a mucoasei meningiale și l-am internat la spitalul nostru. Firește, eram bucuroasă că reușisem să-i pun diagnosticul, dar și disperată pentru că știam cum are să se

sfârșească, iar boala băiatului mergea din rău în mai rău, noi neavând medicamentele necesare. Era o primăvară splendidă, sub ferestre înfloreau zambilele. Tatăl băiatului ne implora să-i salvăm copilul, iar noi ne uitam nepuțințioși cum se stinge.

A urmat trăirea cea mai cumplită, bombardamentul anglo-american, în timpul căruia mă aflam la maternitatea de lângă Gara de Nord. Infirmierele duceau iute nou-născuții în subsoluri, dar cineva trebuia să rămână lângă femeile care tocmai nășteau. Nu aveam nici apă și nici curent electric, geamurile se făcuseră țândări, dar nașterile nu puteau fi amânate pentru un moment mai prielnic...

Însoțindu-l pe Geo Bogza prin Polonia

DUPĂ război m-am înapoiat în Polonia cu primul transport de refugiați. În septembrie 1945 m-am stabilit la Wrocław. Nu erau încă prea mulți medici polonezi în localitate și, cu toate că nu eram ginecolog, uneori noaptea cineva îmi bătea la ușă, rugându-mă să vin să asist o femeie la naștere. Mergeam pe străzi întunecate, printre ruine, uneori răsuna și o lovitură de armă trasă de aproape. De obicei, în casa celei ce năștea nu era apă curentă și nici lumină electrică. Toți copiii născuți în acele condiții grele, după informațiile mele, s-au dezvoltat normal.

Grupa noastră universitară trecea atunci, în acele începuturi, printr-o perioadă de nemaipomenit entuziasm. Majoritatea profesorilor dar și cadrele mai tinere veniseră la Wrocław de la Lvov, când încă mai băntuiau incendiile în orașul asediat atât de îndelungată vreme. Soțul meu, Krzysztof Bienkowski, a devenit secretarul noii Universități și al Politehnicii în curs de organizare. Rectorul Kulczynski visa ca institutelor de învățământ din Wrocław să ajungă un fel de avangposturi spre Occident ale învățământului polonez. Își punea toate speranțele în excelenții profesori de la Lvov și în tineretul plin de entuziasm. Literalmente construiam centrele poloneze de învățământ în frig și foamete.

Anul 1948 ne-a spulberat visele. Ne-am mutat la Varșovia. Cineva de la Uniunea Scriitorilor Polonezi m-a rugat în 1954 să-l însoțesc pe scriitorul român Geo Bogza, cu prilejul călătoriei sale prin Polonia. Mă aflam pentru prima oară într-un asemenea rol și n-aș zice că m-am descurcat tot timpul suficient de bine. Când am coborât în gara din Katowice, de pildă, l-am condus pe Bogza la un taxi. S-a îmbarcat anevoie în mașină, era deosebit de înalt, dar atunci când i-am indicat șoferului adresa hotelului, acesta a izbucnit în râs:

- Hotelul este peste drum. Vă rog să coborâți!

Bogza a gemut încetșor, mișcările îi erau îngreunate de reumatism, dar și-a luat valiza și ne-am instalat la hotel.

A doua zi, a venit mașina trimisă de Comitetul Voievodatului să ne ducă

la mina Wujek. Nimeni nu știa că Bogza era autorul unor cutremurătoare reportaje, că scrisese cartea: *Oameni și carbuni în Valea Jiului*.

- Am umblat de ajuns pe sub pământ, a bombănit Bogza. Ne ducem la Czestochowa (*mănăstire faimoasă și loc de pelerinaj*, n.t.).

- La Czestochowa? s-a mirat șoferul. În anii aceia, nu acolo erau duși oaspeții străini.

- La Czestochowa sau nicăieri! s-a încăpățânat Bogza. Vreau să văd mănăstirea de care e vorba în *Potopul*.

Ne-am dus, n-aveam încotro. Până la urmă și cei de la Comitetul Voievodatului s-au împăcat cu dorința scriitorului român.

Mai complicat a fost la Zakopene. Fusesem cazați la o casă de oaspeți pentru străini. Se aflau acolo un grup de chinezi, cu care nu am izbutit deloc să ne înțelegem. Bogza ținea neapărat să mănânce o masă tradițională poloneză, așa cum se obișnuiește de Ajunul Crăciunului, dar în loc de asta ne-au dat varză cu carne. Asta l-a scos din sârte și a decis să meargă la slujba din noaptea aceea de la Biserică.

Ne-am strecurat pe nesimțite în noaptea înstelată, ninsese din abundență, era ger. În toate casele se zăreau brazii cu lumânări aprinse. În Biserica veche răsunau colinde. Țăranii din aceste locuri de munte purtau straie de sărbătoare, fetele erau îmbrăcate cu costumele lor multicolore, domnea o atmosferă veselă dar și înălțătoare. Bogza părea extrem de bucuros.

- Și mai am o dorință, mi-a spus. Am auzit că se află pe aproape o Bisericuță, mergem la Jaszczurówka.

Pronunțase numele localității în așa fel, încât cu greu m-am dumirit ce dorea. Iar când mi-am dat seama, am intrat în panică. Erau ultimele zile ale călătoriei noastre prin Polonia și mai aveam foarte puțini bani. Nu-mi ajungeau să plătesc drumul cu sania dus și întors. Dar Bogza o și luase din loc cu pașii lui mari. Se apropiase de o sanie care staționa în apropiere și, stâlcind numele localității, îi cerea vizitiului să ne ducă la Jaszczurówka.

Drumul a fost o minune. Nu știu cum a reușit Bogza să se înțeleagă cu munteanul, dar foarte curând se împrieteniseră de-a binelea. Ne-a așteptat în fața Bisericeții, ne-a dus apoi îndărăt la casa de oaspeți - și n-a vrut nici în ruptul capului să ne ia bani.

- Să vă fie de bine! - atât ne-a spus și a dat bici cailor.

Ușa de la intrare era firește încălătată. Se vede că responsabilă și-a dat seama că am plecat și a decis să ne pedepsească, nelăsând cheia nicăieri. Acum, ne-au venit în ajutor chinezii. Au deschis fereastra de la parter și ne-au ajutat să ne cățărăm peste un scaun pe care ni l-au dat.

Geo Bogza a fost acela care m-a îndemnat să mă apuc de traduceri din literatura română. Și așa a început... Am tradus câteva zeci de cărți, cam tot atâtea piese de teatru, lucrări științifice, numeroase lucrări radiofonice și pentru televiziune. Iar acum, iată, mă duceam să-mi iau premiul.

Prezentare și traducere de Olga Zaicik

Valoarea și stabilitatea ideilor

MĂ ÎNTREBAM, cu puțină vreme în urmă, admirând eleganta ediție americană a cărții *Biografia ideii de literatură: din Antichitate la Baroc*, de câte ori - și cu câtă tenacitate! - Adrian Marino a fost în cultura noastră de după război înțeleptul strigând în pustie... Când, cu mai bine de trei decenii în urmă, abia ieșit dintr-o - pe cât de absurdă, pe atât de traumatizantă - detenție, publica esențiale cărți despre viața și opera lui Al. Macedonsky (poate nu tocmai înțimplător, un mare neînțeles!), își atrăgea, pe lângă stima mai degrabă rezervată a specialiștilor, antipatia și zeflemul de rigoare al celor ce erau mereu gata să jure pe (sau, mă rog, întru!) Eminescu - uneori citind frugal sau mai deloc textele! -, ca și cum în cultura noastră națională n-ar fi fost loc destul și pentru Eminescu, și pentru Macedonsky... Marino, însă - cu superioritate și rigoare intelectuală ale căror rădăcini pot fi găsite doar la marii întemeietori, acei ce și-au păstrat libertatea interioară și spiritul constructiv în ciuda oricăror vicisitudini circumstanțiale (taxați, în consecință, drept orgolioși, ridiculi, fixiști etc) - a continuat, în ani, să fie un "ghimpe" scrutător și lucid într-o lume literară adesea oportunistă și semidocă, dispusă mai degrabă compromisului facil și lucrativ, comodităților de gândire ușor acceptate.

Mi-aduc aminte de o carte - poate "minoră", ca gen! - de călătorii europene unde, pentru prima dată, avansa ideea unui "complex Dinicu Golescu" pentru intelectualul român confruntat cu valorile Occidentului. Cu toată sti-

Adrian Marino. *The Biography of "the Idea of Literature". From Antiquity to Baroque*. Albany: State University of New York Press, 1997. Traducere de Virgil Stanciu și Charles M. Carlton. Cartea e apărută într-o serie îngrijită de distinsul anglist român, profesorul Mihai Spărosu.

ma și simpatia pentru pitorescul Dinicului, am înțeles atunci că, în fapt, ceea ce Marino voia să impună atenției era necesitatea depășirii provincialismului național și îngust în favoarea unei viziuni integratoare, adăugând imperativului lovinescian al "sincronizării" (nemenționat explicit, parcă) o serie de soluții practice "cu bătaie lungă": refuzul improvizației - atât de "artistică" și atrăgătoare la noi! -, imperativul muncii extenuante de bibliotecă, respectul și analiza profundă a surselor, demersul sistematic, dus până la capăt în ciuda lipsei ecoului imediat. În fond, toată opera sa de teoretician, centrată în jurul ideii de literatură și a evoluției ei probează cele spuse mai sus cu o pregnanță de netăgăduit.

The Biography of "the Idea of Literature": from Antiquity to the Baroque apărută acum în America nu e decât partea întâi a unui demers sintetic, ce acoperă, în manieră enciclopedică (lucru atât de rar azi, la noi și aiurea!), pe spațiul a cinci volume - ultimul neapărat încă, după știința mea, nici în românește - întreaga complexă devenire a ideii de literatură. Întreprindere unică, așa cum autorul însuși remarcă, deoarece contribuțiile în această sferă au fost mai degrabă izolate și fragmentare. Pentru Marino, însă, această sinteză se instalează firesc, în continuarea unei limpezi coerente interioare, căci construcția intelectuală începuse, în timp, cu mai bine de două decenii în urmă, când publicase primul volum din *Dicționarul ideilor literare*, urmat, la numai un an mai târziu, de *Critica ideilor literare*. De altfel, în această ultimă carte, se pot găsi, în nuce, marile direcții de dezvoltare ale sintezei începute în 1991, și al cărei prim volum e acum disponibil publicului american. Accentul teoreticianului alege, în mod explicit, "ideea literară", nu "textul literar", obiectul atât de bine cunoscut al criticii dintotdeauna. Că aceasta va fi fiind mai degrabă o meta-critică, de vreme ce e esențial-

mente o reflexie teoretică și ideologică asupra literaturii, lucrul e discutabil și prea puțin important. Marino constată că modernismul descoperă necesitatea unei critici a ideilor în mod genuin, prin însăși natura "lucidității moderne" (creatorul modern, spune el, de la R.M. Rilke și T.S. Eliot la Paul Valéry și J.-P. Sartre, exacerbează atitudinea interogativă, analitică și explicativă) care împinge la o revizuire a statutului criticii, aceasta însăși devenind, *ipso facto*, o critică a conștiinței critice a literaturii.

A urmări și sintetiza pe epoci istorice prezența și evoluția unui astfel de concept e o întreprindere pe cât de laborioasă, pe atât de fascinantă, căci implică deopotrivă un demers prospectiv, ca și unul retrospectiv, și mai degrabă *à rebours*, până la rădăcinile din antichitate ale reflecției despre literatură. Marino avertizează clar, între altele, și asupra acestei dificultăți de abordare, atunci când sesizează dubla dimensiune a structurii ideii literare: o componentă "sincronică" (al cărei proces urmează logica interioară, evoluția dictată de firescul datelor incluse în premisa inițială), și una "diacronică" (i.e., totalitatea adăugărilor și nuanțelor acumulate în timp care îmbogățesc și împlinesc ideea literară). În fața acestui concept atât de versatil și animat, așa spune, imposibil de prins în cadrele mai mult sau mai puțin procustiene ale criticii tradiționale, Marino are excepționala revelație că nu trebuie să aplice o grilă istorică, mai degrabă potrivită evenimentelor încadrabile într-o catedră strict cronologică, unde determinismul tradițional (o clară legătură între cauze și efecte) e lesne de aplicat în vederea distilării unor "legi de dezvoltare", ci una esențialmente biografică, punând accentul pe ceea ce este evanescent, adesea greu de preconizat. Căci ideea literară, asemenea unei ființe, își are, într-un fel, propria logică interioară dată spre descifrat și înțeles, ceva ce intră în acea sferă de fascinație și impredictibil a viului.

Departe de mine intenția de a scrie o cronică la cartea recent apărută în America. Aș vrea să semnalez, totuși, că nu mulți critici și teoreticieni literari români și-au văzut operele tipărite peste Ocean (*Întoarcerea autorului*, a lui Eugen Simion, apărută anul trecut, e tot o excepție).

Vocația modelatoare a cărților lui Adrian Marino - și, așa spune, în primul rând a mentalității care a originat aceste cărți - l-ar fi recomandat cu prisosință pe cărturarul clujean (de adopție!) pentru o poziție academică, în fruntea unei catedre universitare de teorie literară sau literatură comparată. Realitatea ironică, din care toți am pierdut, este că Marino nu a predat niciodată la Universitate. Mi-aduc aminte însă că, atunci când ar fi vrut să o facă, pe la începutul anilor '70, a fost umilit, minimalizat, propunându-i-se un post de asistent universitar, în vreme ce poziții de conferențieri și profesori erau ocupate nu de puține nuliități veleitare, dar... cu "dosar". De-atunci, jignit în orgoliu-i deplin justificat, a rupt, pe câte știu, dialogul cu "Alma Mater"... Exilul acesta interior a produs o operă notabilă, cu ecouri adesea mai accentuate în străinătate (revista "Cahiers Roumains d'Études littéraires" căreia i s-a dedicat cîțiva ani buni, studiul despre Etienne, cartea despre hermeneutica lui Mircea Eliade, versiunea franceză a "Criticii ideilor literare", plus o remarcabilă publicistică în revistele străine de prestigiu) decât în țară. Cîte generații de studenți români nu ar fi putut, însă, să profite de pe urma sapienței și originalității cărturarului? Căci din toată opera lui Marino (ce pentru mine rămîne în mod fundamental un profesor, cu sau fără de catedră!) se desprinde o înaltă didactică a ideilor, un ideal formativ și modelator.

Dumitru Radu Popa

Cioran ca pretext

CARTEA lui Patrice Bollon, *Cioran l'Hérétique* (Ed. Gallimard) a redeschis procesul postum al lui Cioran în legătură cu opțiunile sale politice de tinerețe. În *Le Figaro Littéraire* din 24 aprilie, Philippe Cusin are meritul de a aduna opiniile emise de gânditori cu preferințe politice diferite în jurul acestei polemici, și, în același timp, încearcă să stabilească limitele morale ale unui asemenea proces post-mortem.

Unul dintre cele mai veninoase articole suscitade de cartea lui Bollon este semnat în *Le Point* (5 aprilie) de Jean-Paul Enthoven, intitulat asasin: "A doua moarte a lui Cioran". Ziaristul îi reproșează lui Cioran "absența remușcărilor, tehnica disimulării", profetind "orfelinilor săi" (să semnalăm, în treacăt, că mormîntul lui Cioran de la cimitirul Montmartre - care nu duce lipsă de celebrități defuncte - este mereu acoperit de flori proaspete) "o vastă solitudine". Tot în *Le Point*, Bernard-Henri Lévy amintește de o întâlnire cu Cioran în care acesta din urmă evita "incurcat" evocarea simpatiilor sale politice din tinerețe.

"Ultima polemică pariziană preia termenii celei declanșate în jurul lui Heidegger", constată Philippe Cusin și se întreabă: "un angajament poate pu-

ne în cauză, post-mortem, o operă sau un autor? Or fi existind erori de înțelegere scuzabile și altele de neiertat?"

Sociologul și filosoful Edgar Morin, fost stalinist și autor al cărții *Auto-critică* răspunde: "Nu poți închide pe nimeni în trecutul sau tinerețea sa (...) Mi-am analizat greșelile de tinerețe cum a făcut și Cioran. Nu pot exista două măsuri în funcție de trecutul stalinist al unuia, sortit uitării, și cel fascist al altuia care nu trebuie uitat". De aceeași părere este și filosoful André Compt-Sponville, fost membru al Partidului Comunist Francez: "În orice caz nu poate fi cineva respins datorită trecutului său. Și apoi oamenii se pot schimba. Cioran s-a schimbat! Când modificarea a avut loc, se trece cu bugetele. Unii n-au retractat niciodată. Céline a murit colaborator, Heidegger n-a regretat nimic. Asta nu înseamnă că primul nu este unul din cei mai mari scriitori și celălalt unul din cei mai mari filosofi. Geniul lor nu retrace nimic din gravitatea angajamentului, dar nici angajamentul nu retrace nimic din genialitatea lor. Sau atunci am ajuns în domnia lui «political correct»?"

Cusin invocă măsura în toate fiindcă istoria intelectuală e parazitată de trădare, cum denunța Julien Benda care, el însuși, din prietenul lui Péguy a

devenit stalinist. François Furet tranșează: "Operele spiritului - literatură, artă, filosofie sau știință - se situează la alt nivel decât opiniile politice (...) Multe spirite dintre cele mai luminate sau mari artiști au avut opinii discutabile, mulți și le-au schimbat, de altfel, în cursul vieții. Pentru a mă limita la secolul al XIX-lea, Lamennais a trecut de la extrema dreaptă la extrema stîngă, Hugo și Lamartine de la dreapta legitimistă la progresismul republican, sau, în sens invers, Péguy de la dreyfusism la naționalism. Cine și-ar putea permite să folosească acest pretext pentru a le discredită gândirea? (...) Se poate obiecta că în secolul XX ura față de societatea capitalistă burgheză a dus la regimuri care s-au făcut vinovate de crime inedite în Istorie. A fost cazul Germaniei lui Hitler și al Uniunii Sovietice. De aceea, mai ales în cazul nazismului, epoca noastră încearcă să-i supună oprobiului public pe intelectualii și artiștii care au avut, într-un moment din viața lor, slăbiciuni pentru fascism. Chiar în acest caz extrem drumul e greșit. Fiindcă înseamnă să presupui că în anii '20 sau '30 ei ar fi știut deja ce va deveni fascismul sau nazismul, ceea ce, prin definiție, era imposibil. Înseamnă să uiți că fascismul a însemnat o speranță

pentru milioane de oameni înșelați, să-i falsifici istoria. Cioran este un mare scriitor și chiar un mare moralist, indiferent de adeziunea sa efemeră la Garda de Fier."

În ce privește gravitatea culpabilității în funcție de unul sau celălalt dintre angajamentele totalitare, Alain Etchegoyen, responsabil al magazinului televizat *Grain de philo* nu crede nici el că textele lui Céline sau Cioran de dinainte de război pot ipotoca restul operei. "Cioran și-a exprimat remușcarea prin tăcere și pesimism. În plus, el a avut meritul, față de stalinistii pocăiți, al discreției mediatice. În vreme ce ceilalți păstrează aceeași aroganță. Astăzi nu sunt moravuri filosofice!" Michel Maffesoli (autorul *Elogiului rațiunii sensibile*) adaugă: "Este evident că adeziunea la fascism este un rău absolut, dar se uită că stalinismul a fost tot un fanatism care beneficiază de o extraordinară amnezie. Când gîndirea e slabă intervine crisparea în atitudini sentențioase, se fac fraze, formule (...) Joc de salon parizian, societate de spectacol".

Cusin încheie: "Mulți intelectuali n-au chef de acest război în jurul unui Cioran care nu mai este printre noi pentru a se apăra, a se amenda sau a se explica".

Antonia Constantinescu

(Reprodus din "Lupta"/
"Le Combat" nr. 286)

Centenarul García Lorca

◆ Madrid, Granada și Barcelona vor fi orașele unde vor avea loc principalele manifestări ale sărbătoririi centenarului nașterii lui Federico García Lorca (1898-1936), fiindcă cele trei orașe i-au marcat puternic viața și opera. Numeroasele dezbateri, spectacole și expoziții au ca scop să-l facă mai bine cunoscut pe marele poet și dramaturg, al cărui nume a fost prea puțin vehiculat în țara sa în timpul franchismului.

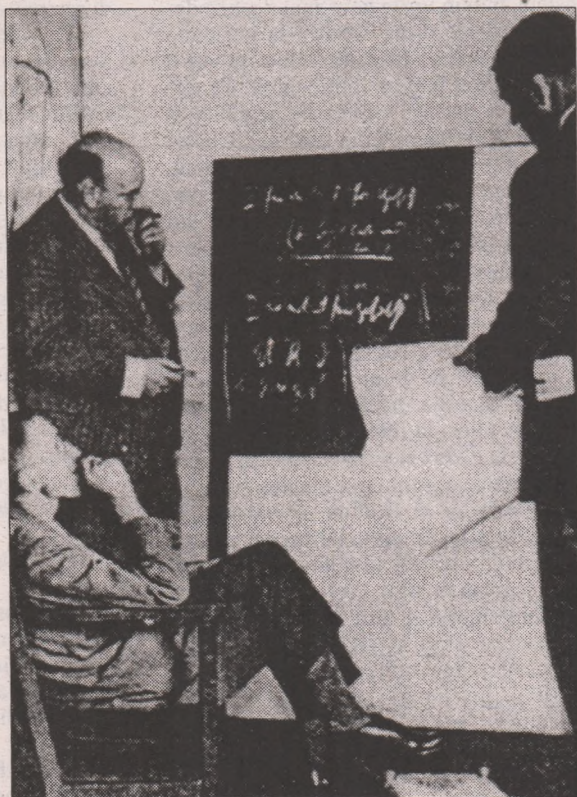
Dame Muriel Spark

◆ Atribuit din doi în doi ani de către Arts Council și sponsorizat de către David Cohen Family Charitable Trust, British Literature Prize, în valoare de 40.000 de lire (dintre care, prin tradiție, câștigătorul donează 10.000 pentru ajutorul tinerilor scriitori sau al unor așezăminte culturale) recompensează un autor în vîrstă, pentru ansamblul operei sale. Anul acesta premiul a revenit prozatoarei Muriel Spark (79 de ani) - din a cărei operă s-au tradus și la noi romanele

Memento mori și *Domnișoara Brodie în floarea vîrstei*. Ea a decis să doneze o parte din sumă unui liceu din Edinbourg care i-a servit drept model pentru cartea ce a făcut-o cunoscută în 1961, *Domnișoara Brodie...* Cu restul de bani, spune că își va cumpăra un Alfa Romeo.

Brecht și filmul

◆ În 1923, Bertolt Brecht, care avea 25 de ani, s-a gândit că ar putea câștiga ceva bani vinzînd scenarii "comerciale" de film. Împreună cu un tînar regizor de teatru, Erich Engel, și cu marele comic mîunchenez Karl Valentin, a improvizat în cîteva zile *Misterele unui salon de cofură*, un scurt metraj ce se distingea prin umorul său absurd și

cruzime grotescă. Acest filmuleț contrazice ideea înrădăcinată a unui Brecht indiferent la a șaptea artă. De altfel, el a urmărit indeaproape realizarea, în 1932, a filmului lui Slatan Dudow *Kuhle Wampe*. În imagine, Brecht (așezat), împreună cu Hanns Eisler și Slatan Dudow în timpul acestei experiențe cinematografice.

Marea minciună

◆ În 1938, cînd a rupt violent legăturile cu partidul comunist, Richard Krebs, cunoscut mai tîrziu sub numele de scriitor Jan Valtin, și-a pus întrebarea: "Oare toate astea n-au fost niciodată decît minciună, impostură și utopie sîngeroasă?" La 18 ani, tînarul din Darmstadt aderase la partidul comunist și fusese trimis în URSS unde, instruit de Komintern, a primit misiuni în diferite părți ale lumii: organizarea de greve și sabotaje, campanii de propagandă, diversiuni, spionaj. Căutat de polițiile mai multor țări, a fost trimis cu o misiune kamikaze în Germania, pentru a lucra în Gestapo în folosul G.P.U. Viața tumultuoasă a lui Jan Valtin e povestită de el însuși în cartea *Fără patrie și frontiere* (*Out of the Night*) - un document despre logica puterii și dezumanizarea conducătorilor Internaționalei a III-a, cu consecințele lor. Apărută pentru prima oară în 1941 în SUA, cartea a cunoscut numeroase traduceri și reeditări (numai în Franța au apărut trei ediții, ultima luna trecută, în ediție de buzunar, cu tiraj mare).

Nuvelista

◆ Mavis Gallant e canadiană, trăiește în Franța și e cotată ca una dintre cele mai bune nuveliste de limbă engleză. De la debutul din 1951 în "New Yorker" și pînă acum, stilul ei caracterizat prin precizie, finețe psihologică, ironie subțire, nu a cunoscut transformări spectaculoase, dar numeroasele nuvele, foarte variate ca tipologie și tematică sînt departe de a se cantona în manierism. Francezii o apreciază și ei în mod special, traducerile volumelor ei (cel mai recent, *Vara unei celibetare* în "Rivages poche") avînd cronici elogioase și vînzîndu-se bine.

Un provincial la Kremlin

◆ De obicei, oamenii politici așteaptă momentul ieșirii la pensie pentru a-și scrie memoriile. Nu este cazul lui Boris Nemțov, care și le-a publicat la 37 de ani, la puțin timp după ce și-a început mandatul de prim-vice-prim-ministru la Kremlin. Cartea sa *Provincialul*, apărută la Ed. Vagrius din Moscova nu conține de fapt memorialistică propriu-zisă, ci e o culegere de aforisme și reflecții grupate în capitole intitulate "Despre mine însumi", "Despre oameni", "Societatea și Statul", "Lumea ce ne înconjoară". Cel mai mediatic dintre "provincialii" ruși (fost guvernator la Nijni Novgorod) vedește - scrie săptămînalul "Itogi" - o voioasă lipsă de complexe și o prospețime a gândirii remarcabile. "Nemțov e tînar, îi place puterea și crede în caracterul providențial al misiunii sale" - conchide revista.

O afacere bună

◆ Olafur Johann Olafsson s-a născut la Reykjavik în 1962 și s-a stabilit la New York. După ce a fost vicepreședinte al companiei Sony și președinte al sectorului multimedia din același grup, a decis să părăsească întreprinderea și să se consacre scrisului. Trei romane și o culegere de nuvele dovedesc că opțiunea e justificată, fostul om de afaceri avînd un real talent de prozator. Subiectele sale predilecte sînt Islanda, istoria primei jumătăți a

acestui secol și psihologia omului modern. Unul dintre romanele sale, *Iertarea*, a bătut toate recordurile de vînzare în Islanda și a reunit un frumos succes în SUA, unde piața cărții e atît de aglomerată.

Jessica

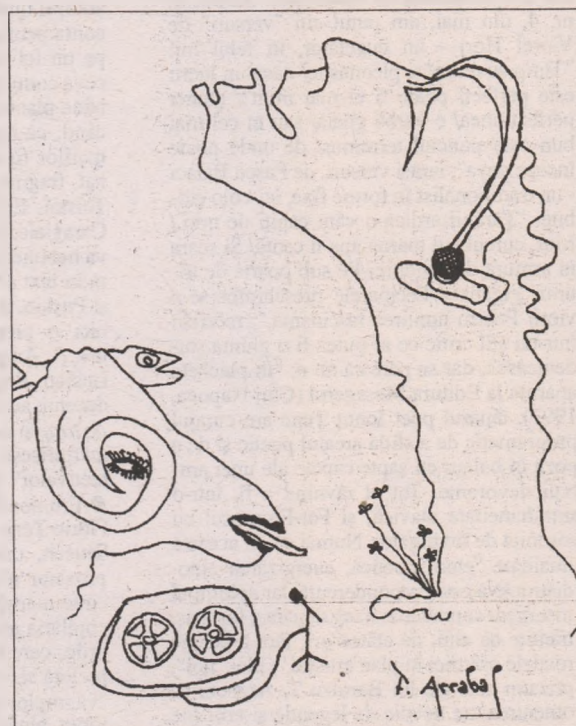
◆ În seria de romane polițiste intitulată *Verdict, crimă* (*Murder, She Wrote*) au apărut deja 6 titluri și alte două sînt anunțate, toate purtînd pe copertă numele a doi autori, Jessica Fletcher și Donald Bain. După cum știu telespectatorii care au urmărit serialul difuzat și la noi, Jessica Fletcher este personajul interpretat de Angela Lansbury și al cărui autor real e Donald Bain, ce se servește de numele ei ajuns mai cunoscut decît al lui.

La înălțimea hazardului

◆ Serge Moscovici, plecat din România în 1947 și stabilit la Paris, face parte de cîteva decenii din elita intelectuală franceză, studiile sale de sociologie, antropologie, psihologie și istoria religiilor, precum și cercetările în domenii de graniță între aceste discipline impunîndu-l ca pe o somitate internațională. De curînd, el a publicat la Ed. Stock volumul autobiografic *Cronica anilor pierduți*, în care evocă tinerețea sa în România, perioada războiului

lui și a persecuțiilor rasiale, înțelesurile adînci la care a ajuns atunci. În cronica elogioasă, pe care Roger-Pol Droit i-o consacră în "Le Monde" din 16 mai, se spune între altele că interesul cărții constă și în "traectoria acrobatică a acestui tînar francofil, bun prieten cu Isidore Isou, pasionat de lecturi și, în ciuda împrejurărilor, mereu îndrăgostit. O frază e de ajuns pentru a-l înțelege: «Am încercat întotdeauna să fiu la înălțimea hazardului»".

Spionita mitterrandiană

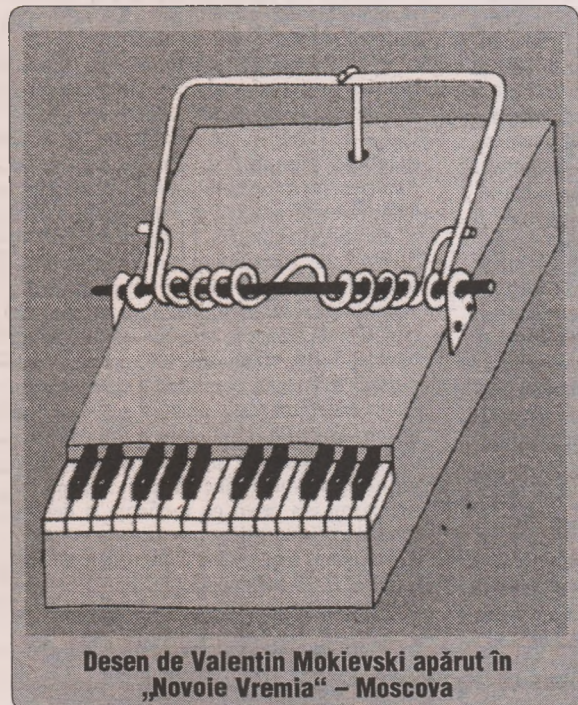
◆ Cartea *Urechile Președintelui* de Pontaut și Dupuis, apărută la Fayard, a alimentat în Franța scandalul telefoanelor ascultate din ordinul lui François Mitterrand, fiindcă prezintă și lista (foarte eclectică) a victimelor ilegalei operațiuni: cluburi și cabarete, edituri, canale de televiziune, redacții de ziare, spitale, baruri și întreprinderi, precum și numeroase persoane particulare, între care 21 de scriitori. Printre scriitorii spionați de Mitterrand: Cioran, Michel Déon, Yves Berger, Todor, Baudrillard, Philippe Sollers, Jean d'Ormesson, Gabriel Matzneff și

Fernando Arrabal. Romancierul și dramaturgul spaniol a publicat de curînd în publicația madrilenă "ABC" niște reflecții literare feroce, intitulate *Variații despre spionita mitterrandiană* în care, între altele, își exprimă nedumerirea cu privire la ascultările telefoanelor unor scriitori, cînd în cărțile, conferințele și aparițiile lor publice își exprimă clar părerea. Opinia ironică a lui Arrabal este că Mitterrand era pur și simplu curios să afle amănunte din viața particulară a scriitorilor săi favoriți. În imagine, un desen făcut de Arrabal pentru a-și ilustra articolul.

Un mare jazzman necunoscut

◆ Toată lumea a auzit de Duke Ellington, dar foarte puțini de Billy Strayhorn. "Numele lui ar fi trebuit să figureze în istoria jazzului și cînd colo se știe atît de puțin despre el" - constată "The Independent on Sunday", recenzînd biografia cu care David Hajdu vine să umple această lacună - *Viață de pașă. O biografie a lui Billy Strayhorn* (Ed. Granta Books, Londra). Billy (1915-1967), negru și homosexual, era considerat de criticii

muzicali din epocă "prea absorbit de viața sa nocturnă necurată pentru a putea conduce o orchestră". Locuind sub același acoperiș cu familia lui Duke, a contribuit decisiv la succesul acestuia. Muzician de geniu, prieten cu James Baldwin, Orson Welles și Martin Luther King, Strayhorn s-a lăsat complet exploatat de Ellington, care-i plătea întreținerea (nu și un salariu), și îl împiedica să lucreze cu oricine altcineva.

Desen de Valentin Mokievski apărut în „Novoie Vremia” - Moscova

Revista revuistelor

Perfecțiunea e vorbă goală

AL CINCILEA ANOTIMP e o revistă lunară de cultură ce apare de câteva luni la Oradea, editată de S.C. "Anotimp" SRL (director: Ioan Laza, redactor șef: Petru Sandor, colegiu de redacție: Pașcu Balaci, Miron Blaga, Octavian Blaga, Nicolae Brânda, Gabriel Georgescu, Dan Matea, Alexandru Sfârlea). Programul noii reviste nu ne e clar, valoarea textelor literare și a ideilor vehiculate acoperind toată scala, de la stînga și de la dreapta lui zero: de la însăilări diletante, pășunisme, prețiozități și răfuiești localnice, la publicarea și analiza critică a unor scriitori contemporani de raftul întâi. Astfel, în nr. 4, din mai, am putut citi "versuri" de Viorel Horj - un cugetător, în felul lui: "Timp suveran/ și pleonastic/ dacă un lucru este perfect/ poate fi el mai mult?/ atunci perfecțiunea/ e vorbă goală/ sau în cel mai bun caz/ punctul terminus/ de unde poate începe ceva"; iarăși versuri, de Pașcu Balaci - un tradiționalist în forme fixe, ici-colo ciobite: "Țărani ardica-n vînt căpiți de nori,/ Mut, curcubeul toamnă apa-n cantă/ Și seara în armura de candori./Pe sub poarta de triumf, gigantă,/ Fecioarele preschimbă-se-n viori/ Pentru nuntirea fascinantă."; recenzii într-un stil critic ce ar putea fi o glumă studentească, dar se pare că nu e: "În placheta apărută la Editura Mesagerul (Cluj-Napoca, 1997), tânărul poet Ionuț Țene are curajul programatic de a sfida arealul poetic și de a poza în balaur cu șapte capete ale unei ambiții devorante. Tot el rîvnind a fi, într-o simultaneitate atavică, și Făt-Frumosul cu coroană de învingător. Numai că, în această dualitate "etno"-poetică, energizarea autodestructivă este preponderentă, iar aplombul insurgent supralicitat riscă să pară a forța uși trînte de alții, de atâtea ori, fără a culege roadele osîndiei în plan artistic."; idei "noi", precum cele ale lui Barutzu T. Argezi că omenirea are nevoie de legende și eroi (ne dă exemple românești și elvețiene) dar, "din păcate, foarte adesea se cade, mai ales în timpurile noastre de frustrate mondială, în excese în care violența, sexul și crima devin subiectele principale ale eroilor prefabricați... Timpul Cosânzenei și a lui Făt-Frumos să se fi irosit, oare, definitiv?!" ♦ Pe lângă asemenea producții, se pot citi în același număr splendide pagini memorialistice de și despre Miron Kiropol, traduse din prefețele a două volume de poeme ale acestuia

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42.
(foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente: 3 luni - 19.500 lei; 6 luni - 39.000 lei; 1 an - 78.000 lei; ISSN 1220-6318

LA MICROSCOP

Așteptînd marile condeie

DUPĂ ce s-au potolit puțin spiritele, putem vorbi ceva mai destins despre zisele d-lui Ciorbea la întîlnirea sa cu presa. Premierul le-a povestit ziaristilor, timp de peste patru ore, ceea ce a făcut, dar mai ales ce are de gînd guvernul să facă. Pixuri malițioase și-au amintit de discursurile lui Ceaușescu, ceea ce poate că e exagerat, dar ceva, ceva e în neregulă și cu relatarea d-lui Ciorbea, în mare măsură aburitoare.

Premierul a vorbit mult fiindcă nu avea, din păcate, mare lucru de spus. Fostul magistrat și-a pus la treabă capacitatea de a convinge, cum fac avocații care au de apărut o cauză nesigură. Aceștia încearcă să cîștige simpatia celor de față pentru clientul lor. Acesta e, de cele mai multe ori, un om cumsecade, se poartă frumos cu copiii vecinilor și îi ajută pe bătrîni. Se străduiește din greu, iar cei care-l vorbesc de rău sînt invidioși, umblă să-l înnegrească. Mai greșește și el - oameni sîntem -, însă acest om vrea să planteze flori în fața blocului, să repare leagănele din parc și să doneze o sumă însemnată pentru biserica din cartier. Nu se însoară din dragoste, nici din interes, ci din datorie față de societate. A refuzat partide avantajoase, pentru o domnișoară săracă cu doi copii din flori și care biata de ea suferă de platfus.

Așa cum a vorbit patru ore, premierul putea vorbi alte patru, vînturîndu-le pe la nas ziaristilor proiecte de viitor care mai de care mai aurite și mai date prin miere.

Nu mă așteptam însă din partea d-lui Ciorbea să se molipsească atît de iute de boala predecesorilor săi, specialiști în vopsirea gardurilor și în convingerea opiniei publice că nu-i dracul chiar atît de negru. Ba e negru tuci și dacă d-l Ciorbea vrea sprijin pentru guvernul său, asta trebuie să spună. Nu că e gri, dar nu bagă lumea de seamă. D-l Ciorbea a luat în primire o situație de criză. În privința prețurilor, a salariilor și a serviciilor de care se bucură populația, lucrurile nu s-au îmbunătățit. În anumite privințe sînt

chiar mai rele. Iar partea cu adevărat dureroasă a reformei încă n-a început.

D-l Ciorbea a făcut o pledoarie avocătească în favoarea guvernului pe care îl conduce în loc să prezinte ziaristilor o analiză exactă a stării de lucruri. Nici măcar dacă ar fi vorbit înaintea unor babe analfabete premierul n-ar fi trebuit să-și apere guvernul astfel. Să nu-și dea seama premierul de șansa pe care o are? Are în față deschisă ușa mare a istoriei, ceea ce vrea să zică posibilitatea de a rămîne printre fondatorii României secolului viitor. Așa cum primul dintre Brătieni, supranumit "vizirul", a modernizat țara noastră, în secolul trecut deschizîndu-i calea pentru ceea ce avea să devină, pînă la un punct, în Europa acestui secol, d-l Ciorbea poate rămîne în istoria noastră ca un mare reformator.

Nu sîntem o țară săracă, ci sărăcită vremelnic. Nu sîntem o țară de puțuroși, ci una în care motivația muncii încă nu funcționează. Guvernul Ciorbea are ghinionul de a trebui să facă și muncă de arhitect, dar și treabă de vîdanjor. Adică are de făcut și planuri de viitor, dar și de desfundat canalele firescului, blocate de milul disprețului socialist pentru muncă și de cel al uriașelor hoții din ultimii ani.

Dacă se va mulțumi să plutească între apele supraviețuirii, ca predecesorii săi, d-l Ciorbea va spori cu unul numărul premierilor care au crezut că în istorie se poate intra și pe ușa din spate.

D-l Ciorbea n-avea nevoie de truci avocătești acum. Nici de Codul lui Hamurabi. Și cu atît mai puțin de marile condeie care să sprijine reforma. D-l Ciorbea n-a fost pus premier de marile condeie, ci de partidele care au cîștigat alegerile. Iar dacă a vorbit peste patru ore presei, acesta e rezultatul faptului că prim-ministrul se simte în criză de timp. Însă o asemenea criză nu se rezolvă cu discursuri interminabile, ci cu vorbe puține și belșug de fapte.

Cristian Teodorescu

Dilema. Pe de altă parte, Carol al II-lea e acuzat, nu fără temei, că a deschis drum dictaturii prin regimul autorității sale personale care a durat din 1938 pînă în 1940. Îndeobște, cam toți comentatorii îl acuză pentru legătura sa cu Elena Lupeșcu și de efectele pe care le-a avut această legătură asupra politicii interne de la noi, precum și de faptul că acest prim rege născut, crescut în România s-a străduit să slăbească partidele, pentru a ajunge să domnească și să guverneze, simultan. Deși domnia sa e considerată mai degrabă nefastă pentru destinul României, ea coincide cu perioada marelui avînt economic al țării, iar opțiunile politice ale aventurosului rege care ținea ca România să rămînă legată de alianțele ei tradiționale, nu s-a se alătură Germaniei lui Hitler s-au dovedit, finalmente, mai înțelepte decît alianța stabilită de generalul Antonescu, cel care a remorcat necondiționat România intereselor Axei. Dur, deopotrivă, cu legionarii care visau alianță cu Germania, dar și cu comuniștii care trăgeau clopotele Moscovei lui Stalin, Carol al II-lea nu îndrăznește să devină un dictator autentic în două împrejurări hotărîtoare pentru destinul său politic. Nu trage sabia cînd rușii iau Basarabia după un ultimatum de 24 de ore și nici cînd se produce Diktatul de la Viena. Carol al II-lea va lua calea exilului nu pentru că a suspendat parlamentarismul în România. El n-a mers pînă la capăt ca dictator, după ce a suprimat activitatea partidelor - iluzia lui a fost că partidul partidelor pe care îl înființase, acela al Renașterii Naționale, era o forță politică reală. Judecînd după mărturiile epocii, Carol al II-lea abdică într-un moment cînd ar fi putut, la fel de bine, să-l aresteze pe generalul Antonescu pentru înaltă trădare. După cum relatează martorii aceluia moment, dacă regele și-

ar fi păstrat stăpînirea de sine și nu ar fi luat de bune amenințările generalului Antonescu, și-ar fi putut păstra liniștit tronul. Fiindcă manifestajul anticarlistă despre care s-a scris ulterior că ar fi reprezentat un semn al nemulțumirii populare era în cea mai mare parte o afacere a legionarilor din Capitală. Armata era de partea regelui în mare parte, iar opinia publică nu se radicalizase nici pe departe împotriva lui Carol al II-lea. Urișa multime care luase parte la funeraliile lui Armand Călinescu, ministrul regelui, precum și teama lui Antonescu de a nu se trezi cu armata în cap, atunci cînd îl soma pe rege să abdice, sînt atîtuiri pe care Carol al II-lea n-a știut să le speculeze dintr-un motiv care răzbate chiar din jurnalul său. El scrie despre fiul său, Mihai I, că "a rămas printre dușmani". Aristocrația autohtonă, dar și elita politică nu și-au dat seama că acest rege special aducea un alt fel de a gîndi regalitatea. Carol al II-lea nu se sinchisește de toate opreliștile puse în fața familiei domnitoare, fiindcă el nu e venit în România. Născut aici, Carol adoptă comportamentul imprevizibil al domnitorilor noștri. El se vrea un fel de Ștefan cel Mare modern, nu un rege constituțional. Se însoară cu cine are chef, abdică vremelnic, apoi se întoarce spectaculos în țară. Omul cu care se înțelege cel mai bine e Nicolae Iorga, sfătuitorul său, cel care vede viitorul României condiționat de o regresivitate la tradiții. Acest rege hulit a fost, cu toate scaderile sale, omul care a prezidat modernismul nostru în arhitectură, un admirator al operei lui Brâncuși, pe vremea cînd sculptorul era privit cu mefiență și deschizătorul unei fundații pentru cultura scrisă cu rost esențial mai tirziu. Cine a fost de fapt Carol al II-lea încă nu se știe.

Cronicar

Tipar: grupul draco print
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147,
sector 5 - București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag - 1.500 lei
La redacție: 1.000 lei